

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 93/94:929.5Valvasor J.(497.4Dobrna)"1770/1939"

Prejeto: 11. 8. 2014

Boris Golecizr. prof. dr., znanstveni svetnik, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: bgolec@zrc-sazu.si

Dobrna – eno stoletje dom potomcev Janeza Vajkarda Valvasorja

IZVLEČEK

Do nedavnega je ostalo prezrto, da je bila Dobrna od leta 1770 do tridesetih let 19. stoletja dom dobršnega dela potomcev znamenitega kranjskega polihistorja Janeza Vajkarda Valvasorja (1641–1693). Zadnji je imel tu posest do leta 1870, nekateri pa so s krajem ostali povezani še pozneje. V njihovih rokah so bili stari srednjeveški grad Schlangenburg (Kačji grad), ki se je prav na začetku tega obdobja začel nenadoma podirati in so ga opustili, dvorec Dobrna, zgrajen kot nadomestek za stari grad, termalno zdravilišče, ki je v tem času po dolgotrajni letargiji vzcvetelo v novem sijaju, in pozneje tudi bližnji dvorec Dobrnica ali Gutenek, katerega prejšnji lastniki baroni Adelsteini so bili z Valvasorjevim potomstvom kar v dvojnem sorodstvu. Na teh štirih lokacijah na sami Dobrni in v njeni bližnji okolici so se pletle usode baronov Dienersperg ter ženskih vej njihove rodbine – grofov Hoyos, vitezov Resingen in vitezov Gadolla –, nekatere take, da bi lahko večša roka napisala družinski roman.

KLJUČNE BESEDE

Dobrna, Dobrnica, Valvasor, Dienersperg, Adelstein, Hoyos, Resingen, Gadolla

ABSTRACT

DOBRNA – FOR A CENTURY THE HOME OF JOHANN WEIKHARD VALVASOR'S DESCENDANTS

It has only recently been discovered that between 1770 and the 1830s Dobrna was the home of most descendants of the famous Carniolan polymath Johann Weikhard Valvasor (1641–1693). The last one held an estate here until 1870 and the others retained their ties with the area even later on. They owned the old medieval Schlangenburg Castle, which suddenly started to crumble precisely at the beginning of this period (1773), and abandoned it, the Dobrna (Neubaus) mansion, which was constructed as a substitute for the old castle, the thermal spa, which was brought to new glory after a long period of lethargy, and later also the nearby Dobrnica (Gutenegg) mansion, whose previous owners, Barons Adelstein, shared a double kin relationship with Valvasor's descendants. In the said four locations at Dobrna and its surroundings, the destinies of Barons Dienersperg were entwined with the destinies of the female lines of their family – Counts Hoyos, Knights Resingen and Knights Gadolla – some so closely that a skilled writer might weave them into a family novel.

KEY WORDS

Dobrna, Dobrnica, Valvasor, Dienersperg, Adelstein, Hoyos, Resingen, Gadolla

Domoznanstvo in zgodovinopisje sta do nedavne povsem prezrla, da je bila Dobrna od leta 1770 do tridesetih let 19. stoletja dom dobršnega dela potomcev znamenitega kranjskega polihistorja Janeza Vajkarda Valvasorja (1641, Ljubljana – 1693, Krško). Zadnji je imel tu posest do leta 1870, nekateri pa so s krajem ostali povezani še pozneje, dokumentirano do devetdesetih let istega stoletja. V njihovih rokah so bili stari srednjeveški grad Schlangenburg (Kačji grad), ki se je prav na začetku tega obdobja začel nenadoma podirati in so ga opustili, dvorec Dobrna, zgrajen kot nadomestek za stari grad, termalno zdravilišče, ki je v tem času po dolgotrajni letargiji vzcvetelo v novem sijaju, in pozneje tudi bližnji dvorec Dobrnica ali Gutenek, katerega prejšnji lastniki baroni Adelsteini so bili z Valvasorjevim potomstvom kar v dvojnem sorodstvu. Na teh štirih lokacijah na sami Dobrni in v njeni bližnji okolici so se pletle usode baronov Dienersperg ter ženskih vej njihove rodbine – grofov Hoyos, vitezov Resingen in vitezov Gadolla –, nekatere take, da bi lahko večša roka napisala družinski roman, morda najlaže v slogu prehoda iz romantike v realizem. Pisatelju bi šlo delo tem laže od rok, ker je eden od Dienerspergov, baron Franc Ksaver (1773, Dobrna – 1846, Gradec) zapustil genealoško-biografski oris rodbine in ga sklenil z lastnimi intimnimi spomini, v katerih je razkril vrsto dragocenih podrobnosti, kakršnih ni mogoče najti v drugih virih. Življenjska zgodba tega »celjskega Wertherja«, nesrečne žrtve okoliščin, bo tudi osrednja zgodba naše obravnave.¹

Prihod prvega Valvasorjevega potomca na Dobrno, začetek neke usodne zamere in sreča v nesreči ob nenadni zrušitvi starega dobrnskega gradu

Zgodba baronov Dienersperg² na Dobrni se je začela s **Francem Ksaverjem Avguštinom** (1742, Ponikva – 1814, Zg. Lanovž pri Celju), očetom Franca Ksaverja. Rodil se je v družini desetih bratov v dvorcu Ponikva pri Dramljah, na rodnem domu svojega očeta Petra Dominika pl. Dienersperga (ok. 1700–1764). Njegova mati Antonija Jožefa Katarina (1712–1769), prav tako rojena pl. Dienersperg, se je na Ponikvo primožila s Kranjskega, iz dvorca Gracarjev turn pod Gorjanci. Bila je ena od dveh hčera Valvasorjeve najmlajše hčerke Regine Konstancije, poročene pl. Dienersperg (ok. 1690, Bogenšperk – 1755, Novo mesto), edine od polihistorjevih šestih odraslih otrok, ki je Valvasorju poleg vnukov dala tudi pravnuke in nadaljnje potomstvo do današnjih dni.

¹ Spomini Franca Ksaverja barona Dienersperga so bili obdelani in objavljeni v slovenskem prevodu leta 2011 (Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«).

² Čeprav je v 19. stoletju prevladalo pisanje priimka s črko b, kot Dienersberg, ostajamo pri prvotni obliki, ki jo je prvi Dienersperg tudi prinesel na Dobrno.

Plemiško rodoslovje je za Regino Konstancijo sicer vedelo vse tja do konca 19. stoletja, toda v 20. stoletju sta jo oba Valvasorjeva življenjepisca, Peter Radics in Branko Reisp, kot po čudežu prezrla. Potem ko je bila leta 2006 po dobrem stoletju pozabe ponovno odkrita, se je izkazalo, da gre za babico prvega dobrnskega barona Dienersperga, Franca Ksaverja Avguština, ta pa je praoče vseh danes živčih Valvasorjevih potomcev.³ Več kot presenetljiva je ugotovitev, da je imel Avguštin, kot so ga sicer klicali,⁴ devet odraslih bratov, a edini legitimne potomce.⁵ Z njegovo generacijo se začenja doba Dienerspergov kot baronov, saj je bil Avguštin 5. junija 1766 skupaj z osmimi brati (brez najstarejšega, gluhonemega), stricem Donatom Alojzom in vsem njihovim potomstvom povzdignjen v baronski stan.⁶

Po letih in baronskem stažu mladi baron se je leta 1770 na Dobrno pravzaprav priženil, četudi je stari dobrnski grad Schlangenburg s posestjo kupil. Zgod-

³ O odkritju Regine Konstancije: Golec, Neznano in presenetljivo, str. 312–313. O njenem življenju in potomstvu do danes: isti, Valvasorjevo neznano potomstvo (1. del), str. 367–383; (2. del), str. 293–373; (3. del), str. 47–82.

⁴ V zgodnejših virih je sicer večkrat imenovan Franc Ksaver ali samo Ksaver, npr. v matriki graške jezuitske gimnazije leta 1754 (Andritsch, *Die Matrikeln*, str. 242), v gradivu preiskovalne komisije o incidentu z baronom Adelsteinom leta 1769 (StLA, Landrecht, K 126, Dienersberg (3), fol. 175 sl.) in tudi v kupoprodajni pogodbi za dobrnsko gospostvo leta 1770 (StLA, Landtafel, LT I, Bd. 69, fol. E 27–E 29v, 23. 1. 1770). Pozneje ga srečujemo z vsemi tremi imeni – Franc Ksaver Avguštin, kjer pa katero od imen manjka, kar je redko, vedno ostaja ime Avguštin. Tako ga Schmutzov leksikon leta 1822 imenuje »Xaver Augustin« (Schmutz, *Historisch Topographisches Lexicon*, str. 23), poročilo dobrnskega župnika za Göthovo topografijo (1843) pa le: »Augustin Freyher von Dienersberg« (Kuret, *Slovensko Štajersko*, str. 165). Na portretu je njegovo ime okrajšano kot: »F. A. F. v. Dienersperg«, tj. Franz Augustin Freiherr von Dienersperg (Narodna galerija, Ljubljana, NG S 962).

⁵ Avguštinov brat Peter baron Dienersperg (1746, Ponikva – 1819, Bratislava), ki je naredil bleščečo vojaško kariero vse do čina podmaršala, je imel nezakonskega sina Petra Fischerja (1801, Veszprém – 1896, Dunaj), čigar obstoj je razkril genealoško-biografski oris rodbine izpod peresa Franca Ksaverja barona Dienersperga (Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 302–303, 335–337).

⁶ Dienerspergova baronska diploma le na splošno omenja civilne in vojaške zasluge prednikov, deželanov Štajerske in Kranjske, ter da sta Donat Alojz in njegov pokojni brat Peter Dominik delovala v različnih pomembnih notranje-avstrijskih komisijah. Zgovornejša ni niti nedatirana prošnja Donata Alojza za povzdignitev, ki navaja historiat »napredovanj« prednikov od prve »poplemenitve« leta 1587 dalje in poudarja zasluge pokojnega brata v raznih komisijah. Vložil jo je že po bratovi smrti (1764) zase (implicitno seveda tudi za potomce) in devet bratovih sinov, pri čemer je izpustil ime gluhonemega Antona, ki tako edini ni postal baron. Deželnoknežje javno obvestilo o povzdignitvi dodaja kratki utemeljitvi le še »pričakovane« (*anbaffende*) zasluge mlajše pobaronjene generacije. Odtlej so torej tudi Dienerspergi, čeprav z zamudo, sodili med višje plemstvo, stanovsko v gosposki stan. – ÖStA, AVAFHKA, Adelsakten, Hofadelsakt von Dienersperg Freiherrnstand 1766. – Frank pomotoma navaja kot datum povzdignitve 1. julij 1766 (Frank, *Standeserhebungen und Gnadenakte*, str. 29).

ba dobrnskega potomstva Janeza Vajkarda Valvasorja je bila tako že v samem začetku nekoliko zapletena, novi zapleti in razpleti pa so se vrstili še nadaljnjih 124 let, do leta 1894, ko je tu izpričano zadnje dejanje katerega od Valvasorjevih potomcev. Ti so bili na Dobrni navzoči sto let, do okoli leta 1870, sprva kot lastniki gospostva z zdraviliščem, zadnji med njimi pa le še kot gospodar manjše graščinske posesti. A bili so vseskozi opazni in vplivni, vodilna gospoda v kraju in okolici.

Kot rečeno, je zgodovinska veda prezrla, da so dobrnski Dienerspergi izvirali neposredno od kranjskega polihistorja in tako tega podatka do nedavnega ni bilo mogoče zaslediti nikjer v literaturi.⁷ Delna krivda za to je tudi v dejstvu, da so mlajše generacije potomcev pozabile na znamenitega prednika oziroma da niso več natanko vedele, kako so z njim v sorodu. Avguštinov sin Franc Ksaver baron Dienersperg (1773, Dobrna – 1846, Gradec) je Valvasorja kot svojega praprageda in zgodovinarja še omenjal v genealoško-biografskem orisu Dienerspergove rodbine (1835).⁸ Njegov nečak, domoznanec Franc vitez Gadolla (1797, Blagovna pri Šentjurju – 1866, Gradec), nekakšen »mali (spodnje)štajerski Valvasor«, pa sredi 19. stoletja že ni več mogel natančno dognati svoje genealoške povezave s polihistorjem, ki ga je navdse cenil. Ni mu namreč uspelo ugotoviti, da je bila njegova praprababica Regina Konstancija Valvasor, poročena Dienersperg, v resnici polihistorjeva hči.⁹ Zanimanje za prednike s slovenskega ozemlja je od druge polovice 19. stoletja plahnelo, še posebej ker so se skoraj vsi Valvasorjevi oziroma Dienerspergovci potomci že sredi stoletja, med letoma 1835 in 1862, preselili v Gradec. Tako tudi današnje Gadollovo potomstvo, večinoma živeče v Avstriji, ni vedelo za Valvasorja do leta 2007. V drugi rodbinski veji, med potomci vitezov Resingen, pa se je v 20. stoletju eden

le dokopal do spoznanja, da ima med predniki kranjskega polihistorja iz 17. stoletja, a je odkritje ostalo omejeno na njegovo najožjo družino.¹⁰

Skupni prednik nekaj več kot sto danes živečih Valvasorjevih potomcev (od leta 1941 ni nobenega v Sloveniji) je bil torej polihistorjev pravnuk Avguštin baron Dienersperg, ki je kot prvi iz tega rodu leta 1770 postal dobrnski graščak. Sam je seveda še dobro vedel za Valvasorja in njegovo delo. Leta 1755, ob smrti svoje dolenske babice Regine Konstancije, polihistorjeve hčerke, je bil v trinajstem letu. Ker pa se je rodil že na Štajerskem, ga polihistorjevo opisovanje Kranjske najbrž ni moglo posebej nagovoriti. V njegovem rojstnem dvorcu na Ponikvi so Valvasorjevo *Slavo vojvodine Kranjske* sicer dokazano imeli, tudi če je niso ravno vneto prebirali. Ko je namreč leta 1769 preminila Avguštinova mati, Valvasorjeva vnukinja Antonija Jožefa Katarina pl. Dienersperg, so omenjeni izvod *Slave* popisali v njeni zapuščini. Šlo je za eno maloštevilnih pokojničnih knjig, označeno s standardnim naslovom »Kranjska kronika v 4 delih v [formatu] folio« (*Crainerische Kronik in 4 Theillen in Folio*).¹¹

Nekaj mesecev po materini smrti – umrla je 5. avgusta 1769¹² – je tedaj 28-letni Avguštin slavil poroko z **Marijo Jožefo (Brandtner) pl. Brandenau Mühlhoffen** (1743, Dobrna – 1818, Celje), hčerko lastnika gospostva Dobrna, ki je tedaj še imelo sedež na starem gradu Schlangenburg. Njegova leto dni mlajša izbranka Marija Jožefa se je tam rodila kot hči Janeza Gašperja viteza Brandenaua (1702–1765) in Maksimilijane Karoline (Charlotte), rojene pl. Curti Franzini (ok. 1714–1766).¹³ Brandenauov oče, ded

⁷ Prim. zlasti: Tangl, Beiträge zur Geschichte; J. Orožen, Donesek k zgodovini Dobrne; Stopar, *Dobrna*.

⁸ Čeprav je Franc Ksaver baron Dienersperg svoj genealoško-biografski oris rodbine (1835) začel prav s sklicevanjem na Valvasorjeve navedbe in je polihistorja omenil med svojimi predniki, sicer le z golim imenom (Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 22–23), tega podatka ni povzel graški zgodovinar K. Tangl, ko je za pisanje razprave o Dobrni (1852) uporabljal omenjeni Dienerspergov rokopis (Tangl, Beiträge zur Geschichte). Sorodstvo Dienerspergov s kranjskim polihistorjem je prezrl ali pa se mu podatek preprosto ni zdel dovolj pomemben za omembo v razpravi. Ko bi ga vendarle objavil, bi zanj že zdavnaj vedela tudi zainteresirana strokovna in laična javnost, tako pa je bilo za odkritje sorodstvene povezave med Dienerspergom in Valvasorjem potrebno več kot stoletje in pol.

⁹ Gadolla je po lastnem mnenju podedoval ljubezen do »domovinske zgodovine« (!) po Valvasorjevem rodu. Ob omembi svoje praprababice Regine Konstancije Dienersperg, roj. baronice Valvasor, pravi: »Daher meine Vorliebe zur vaterländischen Geschichte, denn selbe war eine Ururgroßmutter von mir in gerade aufsteigender Linie« (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 655, fol. 6). Prim. Golec, Pozabljeni »mali štajerski Valvasor«, str. 24; isti, Valvasorjevo neznano potomstvo (3. del), str. 93.

¹⁰ Prvi Valvasorjev potomec, s katerim sem januarja 2007 vzpostavil stik, je upokojeni polkovnik Egon Ehrlich (1931, Gradec), ki živi na Dunaju. Do pomladi 2010 je bilo s pomočjo zavzetih posameznikov, kot je polkovnik Ehrlich, končno odkrito celotno Valvasorjevo potomstvo. Izkazalo se je, da je v prvi polovici 20. stoletja na Valvasorja kot prednika sicer naletel ing. Eugen Gadolla (1895–1978) in ga vključil v svoj rodovnik, vendar v Avstriji živeči Gadolle v Valvasorjevem imenu niso prepoznali kranjskega polihistorja. Nekako v istem času je ugotovil sorodstveno zvezo z Valvasorjem še en Gradčan, dr. Friedrich Weis-Ostborn (1896–1978) iz Resingenove rodbinske veje. Ugotovitve o znamenitem predniku je v družini za njim edini negoval vnuk dr. Franz Alfons Mahnert (1958, Gradec). Ta je bil tako do leta 2007 edini Valvasorjev potomec, ki je polihistorja poznal kot svojega prednika. Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (3. del), str. 80, 94–97.

¹¹ Ni izključeno, da je prav to izvod *Slave*, ki ga je uporabljal še Avguštinov sin Franc Ksaver, ko je leta 1835 na Dobrni pisal spomine in družinsko kroniko (Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (3. del), str. 87).

¹² O datumu smrti imamo le sekundarne vire (ZAL, LJU 340, Lazarinjeva genealoška zbirka, šk. VIII, Dienersperg; StLA, A. Dienersperg, K 1, H 1 in H 14). Sodobno omembo datuma vsebuje njen zapuščinski inventar; deželno glavarstva odredba o popisu zapuščine je bila izdana 9. avgusta, zapuščinski inventar pa ima datuma 21. in 28. 8. 1769 (StLA, A. Dienersperg, K 2, H 49, s. p.; Landrecht, K 126, Dienersperg (3), 21. 8. 1769, fol. 140v).

¹³ O njenih starših in sorojcih: StLA, A. Dienersperg,

*Dobrna s starim gradom Schlangenburgom in toplicami po Vischerjevi Topografiji iz leta 1681
(Vischer, Topographia Ducatus Stiriae, sl. 105).*

Dienerspergove neveste, se je na Dobrno priženil leta 1697, in sicer k dedinji iz rodbine Gačnikov. Ti so grad s toplicami kupili že leta 1613 in pol stoletja pozneje, leta 1666, pridobili plemiški naslov pl. Schlangenberg.¹⁴

Sto let zatem se je gospostvo Dobrna znašlo v hudi krizi. Zakonca Janez Gašper in Maksimilijana Karolina pl. Brandenau sta namreč v letih 1765 in 1766 drug za drugim umrla, zapustila pa kopico po večini še nedoletnih otrok ter razpadajoči grad Schlangenburg, sedež dobrnskega gospostva, kjer je družina tudi živela.¹⁵ Za varuha sirot je bil imeno-

van Donat Alojz baron Dienersperg, lastnik bližnjih dvorcev Tabor in Socka pri Vojniku, poročen z njihovo teto Marijo Terezijo, domačo hčerko pl. Brandenauovo z Dobrne. Ostareli baron in njegova soproga sta po svoje tudi »zakrivila« priženitev ponikovskega nečaka Avgušтина barona Dienersperga na dobrnski grad. Stric Donat Alojz je namreč Avguštinu občasno zaupal vodenje gospodarstva na Dobrni, tako da se je mladenič po več dni zadrževal pri osirotelih Brandenauih in je tam že pred poroko dodobra spoznal svojo bodočo soprogo, leto dni mlajšo gospodično Marijo Jožefo. Za pomoč pri upravljanju gospostva je Avgušтина poprej večkrat poklical k sebi že Janez Gašper pl. Brandenau, torej najpozneje v začetku leta 1765, preden je na pragu pomladi umrl.¹⁶

K 1, H 1; prav tam, H 20, izpisek iz poročne matice z datumom 23. 11. 1835; StLA, Landrecht, K 70, Brandenau (1), 7. 4. 1766 (zapuščinski inventar Maksimilijane Karoline pl. Brandenau). – Utemeljitelj plemiške rodbine Brandenau je bil Johann Brandtner, tajni svetnik in predsednik notranjeavstrijske dvorne komore, poplemeniten šele leta 1651 s predikatom »v. Brandenau auf Milhofen«, ki je tedaj ali pred tem opravljal službo oskrbnika pri grofih Dietrichsteinih (Witting, *Steiermärkischer Adel*, str. 292; Frank, *Standeserhebungen und Gnadenakte*, str. 121). Marija Jožefa, poročena baronica Dienersperg, je bila njegova pravnukinja (Witting, *Steiermärkischer Adel*, str. 292). – Prim. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 24.

¹⁴ StLA, A. Dienersperg, K 1, H 1, Genealogische Notizen; prav tam, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 911, fol. 11v–12, 15. Prim. Schmutz, *Historisch Topographisches Lexicon*, str. 23; J. Orožen, Donesek k zgodovini Dobrne, str. 282–283; isti, *Zgodovina Celja in okolice. I. del*, str. 531; Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 221. – Prim. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 28.

¹⁵ Po danes izgubljeni dobrnski mrliški matici je bil 63-letni Janez Gašper pokopan 26. marca 1765, 52-letna Marija Ma-

ksimilijana (sic!) pa 10. februarja 1766 (I. Orožen, *Das Dekanat Neukirchen*, str. 339). Po zapuščinskem inventarju Janeza Gašperja pl. Brandenaua je pokojnik zapustil vdovo in deset otrok, od tega štiri sinove in šest hčerk (StLA, Landrecht, K 70, Brandenau (1), 23. 5. 1765). Ko je naslednje leto umrla še vdova Maksimilijana Karolina, so bile polnoletne le tri hčerke – Charlotte, Terezija in Maksimilijana; štiri mladoletne hčerke so imele od 23 let in pol do 17 – najstarejša (Marija) Jožefa (poznejša nevesta barona Dienersperga), Antonija in Marija Ana –, sinovi Marija Jožef, Mihael, Benedikt in Alojzij pa so bili stari šele od 18 in pol do devet let. Prav tam, 7. 4. 1766.

¹⁶ O odnosih mladega Avgušтина z Brandenau sta preiskovalni komisiji, ki je leta 1769 raziskovala incident v dobrnskih toplicah, poročala Avguštinov stric Donat Alojz baron Dienersperg in domači župnik Jožef Mihael Jurešič. Stric je zapisal, da je Avgušтина poklical na Dobrno še Brandenau, župnik pa, da se je mladi baron pri sirotah zadrževal po več dni in da je bilo njegovo vedenje zgledno (StLA, Landrecht, K 126, Dienersperg (B3), fol. 201, 28. 10. 1769; fol. 194, 27. 10. 1769).

Po osnutku delitve Brandenauove zapuščine, prvotno (1765) ocenjene na 37.718 goldinarjev, bi vsaka od šestih sester Brandenau dobila po 1.500 goldinarjev zapuščine, vsak od štirih bratov pa dobrih 4.623, deloma v denarju in deloma v premoženju.¹⁷ Zapuščinska razprava se je nato vlekla več kot štiri leta, medtem je gospodarstvo vodila polnoletna hči Charlotte (Karolina), varuh mladoletnih sirot baron Dienersperg pa je postajal nejevoljen in se je varuštvo neuradno želel odpovedati. Ker je Dobrno ocenil previsoko, skrbnik v pravnih zadevah (kurator) dr. Marija Ignac Piccardi pa prenizko,¹⁸ sta dva sosednja gosposčinska upravitelja jeseni 1768 opravila novo cenitev, ki je po odbitku obveznosti navrgla vrednost dobrih 17.648 goldinarjev, vendar brez gradu Schlangenburg in pripadajočih poslopij, saj so bili ti povsem razpadli in jih cenitev zato sploh ni zajela.¹⁹ Konec istega leta je najstarejša Brandenauova hči Charlotte ponudila štajerski deželni pravdi, da po tej vrednosti prevzame Dobrno v last skupaj z drugima polnoletnima sestrama, mladoletne sorojence pa sestre izplačajo.²⁰ Kurator dr. Piccardi solastništvo sester ni bil naklonjen, češ da sorojenci nasploh drug drugemu nikoli ne pomagajo. Namesto tega je predlagal prodajo gospostva na javni dražbi. Predlog je utemeljeval zlasti s slabo donosnostjo in zanemarjenostjo gospostva ter s tem, da bo najti veliko kupcev.²¹ Prav nasprotno je varuh sirot baron Dienersperg nasprotoval dražbi in podpiral ponudbo odraslih Brandenauovih hčerk, vendar tako, da bi posest odkupile po prejšnji, ne po zadnji cenitvi.²²

Medtem ko so v Gradcu spomladi 1769 tehtali mnenji varuha in kuratorja, so se stvari precej zapletle. Ključni sta bili dve stvari: najstarejša Brandenauova hči Charlotte se je odločila za lastno pot, Dobrni pa je grozilo, da jo na dražbi kupi prvi sosed, mladi baron Adelstein. Charlotte je 23. marca 1769 prepustila lep del svoje dediščine sestri Mariji Jožefi, bodoči nevesti Valvasorjevega pravnuka Avgušтина barona Dienersperga, ne da bi kar koli zahtevala v zameno (!). V navzočnosti Avgušтина in njegovega brata Janeza Nepomuka je podpisala donacijsko pismo, s katerim izroča sestri 1.000 goldinarjev iz svojega deleža na dobrnski posesti, poleg tega pa še srebrn šivalni pribor in preostanek denarja, ki ji je pripadel od gospodarjenja na Dobrni.²³ Kaj jo je navedlo k temu dejanju, lahko le ugibamo. Kmalu zatem je Charlotte sklenila skrivno poroko z nekim dobrnskimi podložnikom, nekdanjim gosposčinskim amtmanom, in z

njim »ušla« od doma, česar ji kot polnoletni nihče ni mogel preprečiti. O njenem radikalnem dejanju – stanu neprimerni poroki – smo dobro poučeni predvsem po zaslugi osebe, ki jo bomo odslej srečali še večkrat – omenjenega mladega barona Adelsteina.²⁴

Anton Karel baron Adelstein (ok. 1736–1784), kratko imenovan Anton, je bil dedič in novi gospodar bližnje rodbinske posesti Dobrnica (Gutenek) z dvorcem, oddaljenim kakšna dva kilometra od središča Dobrne.²⁵ Medtem ko je deželna pravda odloča-

²⁴ V poročilu o incidentu med Antonom baronom Adelsteinom na eni strani ter Avguštinom baronom Dienerspergom in mladimi Brandenau na drugi – incident se je zgodil 8. septembra 1769 – je Adelstein med drugim zapisal naslednje. Dienersperg mu je po kosilu v dobrnskem župnišču očital vsebino njegovega pogovora s Charlotte, zdaj poročeno kmetico (*nummehr verehelichten Bäuerin*). Adelstein naj bi ji rekel, da je Dienersperg po njenem pobegu hotel jezdit za njo in prijeti njenega moža ter da ni bilo pametno, da se je dala pregovoriti glede donacije 1.000 goldinarjev. V odgovor Dienerspergu je Adelstein navedel, da je Charlotte povsem nepričakovano srečal na Polzeli in da je hotela vedeti za njegovo mnenje o donaciji (StLA, Landrecht, K 126, Dienersperg (3), fol. 177, prezentirano 30. 9. 1769). O tem, da je bil Charlottin mož navaden kmet in nekdanji dobrnski amtman (*einem wirklichen Bauern und gewesten Neijhauser. Amtmann*), govori dekret deželnega glavarstva Donatu Alojzu baronu Dienerspergu, Avguštinovemu stricu. Dekret mu očita, da o poroki ni poročal, kar bi bil kot varuh sirot dolžan (prav tam, fol. 197, 14. 11. 1769). Dienersperg je z zamudo odgovoril, da je Charlotte zdaj res poročena s kmetom, dobrnskimi podložnikom, vendar sam pri stvari ni imel ničesar in poroke ne more razveljaviti. V popolni tišini sta jo namreč izvedla arhidiacon Bartolotti in župnik Jurešič, on pa je zanjo izvedel šele po treh mesecih, in sicer med boleznijo od barona Adelsteina. Glede na to, da je Charlotte postala polnoletna še pred smrtjo staršev, tudi ni bila pod njegovim varuštvom. StLA, Landrecht, K 71, Brandenau (2), 28. 2. 1770.

²⁵ Anton Karel baron Adelstein se je že rodil kot baron Francu Jožefu baronu Adelsteinu in Mariji Konstanciji, rojeni grofici Gabelhofen (o rodbini Adelstein gl. Witting, *Steiermärkischer Adel*, str. 5). Poročil se je 16. maja 1775 v Mariboru s Kajetano grofico Attems (StLA, A. Adl von Adelstein, K 1, H 3, Nr. 7, prepis poročnega lista 15. 6. 1847), umrl pa že 29. septembra 1784 v Celju, po navedbi v mrliški knjigi star 45 let (NŠAM, Maticne knjige, Celje–sv. Danijel, M 1784–1807, pag. 1). Potemtakem bi se moral roditi leta 1739, vendar je na njegovem portretu z letnico 1775 navedena starost 39 let (Narodni muzej Slovenije, inv. št. 17798). Portretu gre pripisati večjo verodostojnost kot mrliški knjigi, Adelsteinovo rojstvo pa temu ustrezno postaviti v čas okoli leta 1736. Inicialke osebnega imena A. M. I. N. sicer niso ustrezne (v katalogu *Zbirka slik Narodnega muzeja Slovenije*, str. 184 so s pridržkom razrešene kot: Anton Michael Johann Nepomuck), vendar je treba upoštevati več dejstev: prvič, Antona Karla so klicali Anton in prav mogoče je, da ime Karel za razliko od drugih imen ni bilo sestavni del njegovega krstnega imena, temveč ga je dobil pozneje; drugič, sočasno, leta 1775, je nastal portret njegove soproge Kajetane (Narodni muzej Slovenije, inv. št. 17799; prim. *Zbirka slik*, str. 184–185); tretjič, oba sodita v zbirko Dienerspergovih portretov, ki je dobila enotne dodatne oziroma popravljene napise leta 1832 ali malo pozneje, in četrtič, tedaj bi se pri inicialkah lahko zgodila napaka (Golec *Trpljenje »celjskega Wertherja«*, str. 44). Adelsteinu zibelka drugače kot njegovemu leta 1694 rojenemu očetu Francu Jožefu ni tekla na Dobrnici (I. Orožen, *Das Dekanat Neukirchen*, str. 334; prim. izpise krstov pomembnih oseb iz danes izgubljenih dobrnskih krstnih matic: prav tam, str. 335–337). Ker je njegov oče med letoma 1738 in 1743 izpričan kot po-

¹⁷ StLA, Landrecht, K 70, Brandenau (1), 27. 1. 1769.

¹⁸ Prav tam, 3. 12. 1768.

¹⁹ Prav tam, 24. 10. 1768 (Anschlag).

²⁰ Prav tam, 3. 12. 1769.

²¹ Prav tam, 10. 4. 1769, 17. 5. 1769.

²² Prav tam, 27. 2. 1769, 17. 5. 1769.

²³ StLA, A. Brandner von Brandenau, K 1, H 1, Nr. 9, 23. 3. 1769. – Donacijsko pismo je samo datirano, brez navedbe kraja izstavitve.

la, kako rešiti zadevo z Brandenauovo dediščino, ki se je vlekla že vse predolgo, je tudi Adelsteinu prišlo na uho, da v Gradcu vse bolj razmišljajo o javni dražbi. Kot bližnji sosed se je 11. maja 1769 ponudil za kupca in bil pripravljen ponuditi 500 goldinarjev nad ocenjeno vrednostjo, za premočnine pa deset odstotkov več. Polovico kupnine bi plačal takoj v denarju, medtem ko bi drugo polovico poravnal v stanovskih zadolžnicah. Kot argument je v prošnji še navedel, da so njegovi podložniki pomešani z dobrnskimi in da povsem zanemarjene toplice kličejo po oživitvi v javno dobro.²⁶

Zaradi te in drugih potez so se Adelsteinovi odnosi z Brandenau in Dienerspergi močno zaostri. Avguštin baron Dienersperg, Valvasorjev pravnuk s Ponikve, se je namreč že videl kot naslednji gospod na Dobrni. V ta namen je 25. maja prejel od matere Jožefe posojilo v višini 15.000 goldinarjev.²⁷ Z njim bi izplačal sorojence svoje izvoljenke Jožefe pl. Brandenau, kar je bilo očitno pogodu vsem v njeni družini. Tudi mladi Brandenaui so namreč Avguština že naslavljali kot bodočega gospodarja Dobrne in vsaj od srede julija se je z Jožefo kazal v javnosti.²⁸ Toda medtem je deželna pravda 21. avgusta izdala dekret dr. Piccardiju, kuratorju sirot v pravnih zadevah, naj 8. novembra 1769 za Dobrno izvede javno dražbo. Kot prve ponudnice so se dotlej že priglasile polnoletne sestre Brandenau, ki so ponudile 500 goldinarjev nad cenitveno vrednostjo dobrih 17.968 goldinarjev.²⁹ Denarja pač ne bi mogle dobiti drugje kot pri Avguštinu, ki se je zadolžil pri svoji medtem umrli materi, Valvasorjevi vnukinji,³⁰ kupljeno posest pa bi mu bodoče svakinje nato formalno prodale. Kot bomo videli, se je nekaj podobnega pozneje res zgodilo, le da je morala vskočiti starejša sorodnica, ki je za Avguština kupila dobrnsko gospostvo na javni dražbi.

O razmerah na Dobrni, preden je šlo gospostvo na dražbo, smo dobro poučeni iz obsežnega spisa

Anton Karel baron Adelstein (ok. 1736–1784), lastnik Dobrnice, ki je hotel postati tudi gospod Dobrne (Narodni muzej Slovenije, inv. št. 17798, foto: Tomaž Lauko); kljub hudemu sporu z Avguštinom baronom Dienerspergom je Adelsteinova hči nazadnje postala Dienerspergova snaha, poročila pa sta se tudi njuna vnukinja in vnuk.

preiskovalne komisije, ki je jeseni 1769 ugotavljala okoliščine incidenta, v katerega se je Adelstein zapletel z Avguštinom in več Brandenaui. Baron Adelstein se je štajerskemu deželnemu glavarju pritožil, kako ga je Dienersperg v dobrnskih toplicah že poleti dolžil obrekovanja in ga večkrat besedno napadel, 8. septembra pa so ga Avguštin ter trije mladi gospodje in dve gospodični Brandenau prav tam javno zmerjali in sramotili. Nasprotna stran je povedala, da je dal povod Adelstein sam, ko je istega dne v župnišču na Dobrni pred več duhovniki izjavil, da komaj čaka, kdaj bo že konec »tega prekletega prijateljstva med Dienerspergi in Brandenaui«. V toplicah so nato pred kakšnimi tridesetimi navzočimi padale hude žaljivke in celo Adelsteinove klofute Maksimilijani pl. Brandenau. Ker pa prepira v kopališču ni začel Adelstein in ker se je ta po dogodku pritožil deželnemu glavarju, je bil v obeh najvišje deželne oblasti razumljivo v prednosti. Toženega Avguština barona Dienersperga je doletelo hudo ponižanje, s tem ko mu je deželni glavar 30. septembra ukazal, naj se do nadaljnjega izogiba gospostvu Dobrna. Prepoved dostopa na Brandenauovo posest je umaknil šele 14. novembra, nekaj dni po izvedbi dražbe, in sicer potem ko so na

stavljani administrator gospostva Šoštanj (StLA, Landrecht, K 5, Adel v. Adelstein (3), fol. 334–340, 5. 3. 1738, 29. 4. 1743, 5. 7. 1743), je kazalo, da je prišel na svet tam, vendar ga v šoštanjski krstni matici ne najdemo (NŠAM, Matične knjige, Šoštanj, R 1719–1742). Anton Karel je glavni dedič očetovega premoženja postal leta 1767 (prav tam, K 6, Adel v. Adelstein (4), fol. 190–192, 28. 11. 1767).

²⁶ StLA, Landrecht, K 70, Brandenau (1), 11. 5. 1769.

²⁷ Regest zadolžnice za 15.000 goldinarjev s 4-odstotnimi letnimi obrestmi navaja Jožefin zapuščinski inventar, nastal dobre tri mesece pozneje; od datuma posojila 25. maja do njene smrti 5. avgusta se je nateklo že za dobrih 118 goldinarjev obresti (StLA, A. Dienersperg, K 2, H 49, 21. in 28. 8. 1769; Landrecht, K 126, Dienersperg (3), 21. in 28. 8. 1769, fol. 140v).

²⁸ Adelstein je po navedbi v pritožbi deželnemu glavarju srečal Avguština in Jožefo 14. julija 1769 v dobrnskih toplicah, ko je tja prišel na obisk k dvema groficama (StLA, Landrecht, K 126, Dienersperg (3), fol. 176, prezentirano 30. 9. 1769). O Avguštinovem naslavljanju z dobrnskimi gospodom gl. op. 31.

²⁹ StLA, Landrecht, K 70, Brandenau (1), 21. 8. 1769.

³⁰ Gl. op. 12.

Avguštinovo prošnjo opravili komisijsko preiskavo. O zglednem vedenju barona Dienersperga in mladih Brandenauov so podali pisna pričevanja Avguštinov stric Donat Alojz baron Dienersperg kot varuh Brandenauovih sirot, njegov sin ter domači župnik. Več zdraviliških gostov pa je na Adelsteinovo prošnjo pisno potrdilo, da so se Avguštin in Brandenau v toplicah vedli izjemno grdo. Kljub temu da naj bi bil Adelstein v celjski četrti znan kot zdrabar, je v sporu vendarle potegnil krajši konec Avguštin, saj poldrugi mesec ni smel na Dobrno, nazadnje pa je moral izrečene neprimerne besede pisno preklicati. Tak razplet je predlagal pretkani baron Adelstein, ki se je s tem odpovedal nadaljnjemu kazenskemu pregonu in zadoščenju.³¹

³¹ Obsežnemu spisu o incidentu (StLA, Landrecht, K 126, Dienersberg (3), fol. 175–214v) bi lahko posvetili kar posebno obravnavo. Tu je mogoče povzeti le nekaj podarkov, ne da bi vsako navedbo citirali posebej. Kot je deželnemu glavarju Leopoldu grofu Herbersteinu poročal baron Adelstein (prezentirano 30. 9. 1769), ga je Avguštin preganjal in besedno provociral, že vse odkar se je Adelstein meseca maja uradno ponudil za kupca Dobrne. 14. julija mu je Dienersperg v toplicah očital, da je njega in Brandenaua aprila grdo obrekoval v Gradcu, med drugim, da »se pusti Avguštin naslavljati kot gospod Dobrnski« (*sich einen H. v Neübauß nennen ließe*), da grdo ravna s podložniki in da se dve gospodični Brandenau, Maksimilijana in Jožefa, vedeta zelo neprimerno. Ko je Adelstein 28. julija v toplicah začel terapijo, je moral od Avguština še večkrat poslušati boleče besede in tako tudi 8. septembra po kosilu v dobrnskem župnišču, kjer je tekla beseda o Charlotte pl. Brandenau, nedavno poročeni z navadnim kmetom (gl. op. 24). Ko so se gostje razšli, je mladi Jožef Marija pl. Brandenau iz predsobe župnišča slišal, kako je Adelstein duhovnikom v sobi govoril »o prekletem prijateljstvu« med Dienerspergi in Brandenau. Zaradi teh besed je mlada družina Brandenauov popoldne v kopalnišču začela Adelsteina zbadati. Ta je gospodični Maksimilijani, kot je priznal tudi sam, prisolil nekaj klobuč, nato pa celo uro prenašal zmerljivke in zasmehovanja. Stvar se je končala tako, da so Adelsteinu iz sobe zmetali obleko in ga zmerjali še na cesti, ko so se z vozom peljali iz toplic. Vpleten je bil tudi Avguštin baron Dienersperg, ki mu je Adelstein očital, da je v razliko od njega, rojenega barona, navaden »kupljeni baron« in vetrogončič, ter se obregnil ob »mlinarsko-kovaško poreklo« pl. Brandenauov. Avguštin mu ni ostal dolžan, češ da so »Dienerspergi prastari vitezi«, Adelsteini pa da so »padli iz zadnjice nekega trgovca«. Brandenaui so silno kričali, med drugim, da je Avguštin že gospod Dobrne in toplic, ki se ga bo moral Adelstein vselej bati. Naslednjega dne so z Dobrne poslali Adelsteinu na Dobrnico ogorčeno pismo, v katerem so med drugim zapisali, kako naj bi se ponujal za kupca Dobrne pod tujim imenom in lažnim podpisom in kako so jih že zdavnaj svarili pred njim kot nevarnim človekom. Avguštin pa naj bi mu nekaj dni pozneje po tretji osebi sporočil, da ga bo kot gospodar toplic – kar bo tudi ostal – dal pretepti in nagnati, če se še prikaže tam. Adelstein je znal omenjeno pismo bratov in sester pl. Brandenau izkoristiti kot materialni dokaz, hitro pa si je priskrbel tudi prvo pisno pričevanje enega navzočih kopalniških gostov, kar je zadoščalo za izdajo ukaza deželnega glavarja z dne 30. septembra, da se mora Avguštin baron Dienersperg do nadaljnjega izogibati gospostva Dobrna. Avguštin je v odgovoru, napisanem 10. oktobra na Ponikvi, zaprosil za natančno komisijsko preiskavo zadeve, opisal svoje viđenje dogodka in navedel, da je Adelsteinov nevarni jezik

Neljubi dogodek si ne bi zaslužil tolikšne pozornosti, ko ne bi bil Adelstein pozneje tako »usodno« povezan z Dienerspergi, in sicer z dvojno poroko: Avguštinov sin Franc Ksaver se je leta 1813 poročil z Adelsteinovo hčerko, vnuk Franc vitez Gadolla pa leta 1844 z njegovo vnukinjo. Tako sta barona Avguštin Dienersperg in Anton Adelstein skupna prednika kar polovice današnjih Valvasorjevih potomcev.³² A čeprav bi se zdelo, da se je sovraštvo med mladima baronoma mirno prelilo v družinsko idilo, temu še zdaleč ni bilo tako. Potem ko Adelstein na dražbi ni kupil Dobrne in je nekaj mesecev pozneje postal njen lastnik Dienersperg, skorajšnji soproj domače hčerke Marije Jožefe pl. Brandenau, je moralo preteči še veliko vode, da je bil spor dokončno zglajen in pozabljen. Kot bomo videli, bi bila stara družinska zamera skoraj usodna za Avguštinovega sina Franca Ksaverja, ki mu oče nikakor ni dovolil poroke z Adelsteinovo hčerko Antonijo. Nič zato, če je bil »mrzki sosed« baron Adelstein že šestnajst let mrtev, ko se je sin leta 1800 zblizal s svojo bodočo ženo, s katero se je lahko oženil šele po trinajstih letih. Avguštin se še dolgo ni dal pregovoriti in v celoti pravzaprav ni pustil vse do svoje smrti leto dni po sinovi poroki. Zaradi tega se »celjski Werther« Franc Ksaver ni poročil do štiridesetega leta, potem ko se je na smrt sprl z očetom – ta ga je vrgel čez prag – in je v brezupju razmišljal celo o samomoru. Nasprotje med dobrnskimi baroni Dienerspergi in dobrniškimi baroni Adelsteini je torej bremenilo in grenilo življenje vsaj dvema generacijama.³³ Vmes se je na videz ali morda celo v veliki meri zgladilo, ker sta bili družini pač sosedni in tudi v botrstvu.³⁴ Toda ko se je četrto stoletja

zasejal v celjski četrti že veliko zla. Dobrniški baron naj bi bil znan po širjenju nerernic, zato so mu v dve plemiški hiši prepovedali vstop.

³² O skupnem potomstvu: Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 306–373; (3. del), str. 47–75.

³³ Pred najdbo obsežnega spisa o sporu med baronom Adelsteinom in Dienerspergom iz leta 1769 (StLA, Landrecht, K 126, Dienersberg (3), fol. 175–214v) – odkril sem ga v začetku leta 2012 – sem zapisal (2011), da nimamo nobene racionalne razlage, zakaj je Avguštin tako silovito nasprotoval zvezi sina Franca Ksaverja z njegovo izbranko, hčerko pokojnega Adelsteina; glede na spomine Franca Ksaverja ni namreč nič kazalo, da bi zvezo ovirala kakšna družinska nasprotja, saj je Franc Ksaver menil, da bo nevesta »povsem v skladu z željami mojega očeta« (Golec, Trpljenje celjskega Wertherja, str. 36). Slednjič se je pokazalo, da so bili razlogi prej iracionalne narave.

³⁴ Če ne bi poznali spisa preiskovalne komisije iz leta 1769, bi se zdeli odnosi med Adelsteini in Dienerspergi povsem normalni. Adelsteina so Dienerspergi povabili za pričo že 23. januarja 1770, ko so v dvorcu Tabor podpisovali kupoprodajno pogodbo za Dobrno med Marijo Terezijo in Avguštinom (StLA, Landtafel, LT I, Bd. 69, fol. E 29, 23. 1. 1770). Še več, 25. februarja istega leta je bil tudi poročna priča pri poroki Avguština in Jožefe baronov Dienersperg (StLA, A. Dienersperg, K 1, H 20, izpisek iz poročne matice). Pozneje so med njim in Avguštinom izpričani razni poslovni stiki: Avguštin je bil denimo leta 1776 komisar v sporni zadevi motenja posesti med Adelsteinom kot lastnikom Dobrnice in lastnikom dvorca Jamnik (StLA, Landrecht, K 6, Adel v. Adelstein (4),

pozneje vnela ljubezen med njunima otrokoma, so Avguštinove stare zamere in strasti silovito prodrle na plano, pa čeprav se Adelsteinova hči Antonija, ki ni smela postati Dienerspergova snaha, svojega zgođaj umrlega očeta najverjetneje niti ni spominjala.³⁵

A preden si pogloblje ogledamo sinovo zgodbo o »prepovedani romanci s srečnim koncem«, se **vrnimo na začetek**, ko je oče Avguštin v začetku leta 1770 kupil Dobrno in se takoj zatem priženil k svoji nevesti na kupljeni stari dobrnski grad Schlangenburg. Le malo prej, 8. novembra 1769, je torej gospostvo z gradom pristalo na dražbi, ki se je za Brandenau in Dienersperge iztekla srečno, saj je posest ostala v domačih rokah. Anton baron Adelstein proti pričakovanjem ni nastopil kot eden od potencialnih kupcev, pač pa mu je štajerska deželna pravda v Gradcu zapala vlogo licitacijskega in izročitvenega komisarja. Dobrno je kot najboljša ponudnica kupila za 22.000 goldinarjev domača hči Marija Terezija, poročena z Avguštinovim stricem Donatom Alojzom baronom Dienerspergom, kot že rečeno, varuhom mladoletnih Brandenauovih otrok in graščakom na Taboru pri Vojniku. Po samo dveh mesecih in pol lastništva je posest prodala moževemu nečaku Avguštinu, in sicer potem ko je bilo vse dogovorjeno za Avguštinovo poroko z njeno nečakinjo, domačo hčerko Marijo Jožefo pl. Brandenau. Kupoprodajo so podpisali na Taboru 23. januarja 1770,³⁶ mladoporočenca pa sta

stopila pred oltar župnijske cerkve na Dobrni dober mesec zatem, 25. februarja.³⁷ Dejanji sta bili torej sestavni del rodbinskega poročnega manevra. Dvojna teta baronica Dienersperg je z odkupom na dražbi rešila domačo Gačnik-Brandenauovo posest in jo s (pre)prodajo izročila sorodnikom – moževemu nečaku, skorajšnjemu ženinu svoje nečakinje.

Kot smo videli, je bil Avguštin vsaj že nekaj mesecev, če ne celo let pred dražbo predviden za dobrnskega zeta in gospodarja, toda zaradi novih okoliščin je moral priti do cilja po ovinkih. Žal ne poznamo zapisnika dražbe, zato ne vemo, kako je potekala in kdo vse je na njej nastopil.³⁸ Zato pa kupoprodajna pogodba med taborsko baronico Dienersperg in Avguštinom jasno pove, da je šlo pri kupnini za licitacijsko ceno 22.000 goldinarjev – skupaj z vsoto za premičnine in likvidiranimi podložniškimi zaostanki –, ki jo je Avguštin moral zdaj namesto stričeve žene izročiti sodišču v obliki zadolžnic javnih skladov (ustanov) ali pa se dogovoriti z Brandenauovimi dediči na tak način, da bo prodajalka odvezana vseh plačil.³⁹ Glede načina Avguštinove pridobitve Dobrne lahko torej pritrdimo njegovemu sinu Francu Ksaverju, ki je leta 1835 v spominih zapisal, da je oče posest »leta 1770 za 26.000 goldinarjev kupil na javni dražbi prek (!) svoje tete Marije Terezije baronice Dienersperg s Tabora«. ⁴⁰ Dejanski kupec Dobrne je bil torej Avgu-

fol. 219–221, 31. 10. 1776), leta 1780 je na Dobrni podpisal kompromisni dogovor glede prodaje Adelsteinovega gospostva Ekenštajn (prav tam, fol. 265, 11. 7. 1780) in nato Adelsteina spremljal k cenitvi Ekenštajna (prav tam, fol. 269–273, 24. 7. 1780). Ko so 24. avgusta 1780 na Dobrni krstili Adelsteinovega na Dobrni rojenega sina Jožefa Ksaverja Avguština, sta mu šla za krstna botra zakonca barona Dienersperg, Avguštin in Jožefa (krstni list v: A. Brandner von Brandenau, K 1, H 3, Nr. 11, 8. 4. 1840). Zaradi uničenih dobrnskih krstnih matic ne vemo, ali je bilo botrstvo vzajemno in je torej tudi Adelstein botroval kateremu od Dienerspergovih otrok. Zagotovo ni bil boter Francu Ksaverju (1773) in Janezu Nepomuku (1781), za katera imamo krstna lista (StLA, A. Dienersperg, K 1, H 31, 2. 6. 1836, H 32, 15. 4. 1789). Tudi trem Adelsteinovim v Celju krščenim otrokom so šli med letoma 1782 in 1785 za botre drugi plemiči, ne dobrnski grajski par (NŠAM, Maticne knjige, Celje–sv. Danijel, R 1773–1784, pag. 110, 119; R 1784–1794, fol. 9).

³⁵ Antonija je bila krščena 25. septembra 1782 v celjski župnijski cerkvi kot Antonija Marija Kleopa Mihelina, rojena v Celju h. št. 122 (NŠAM, Maticne knjige, Celje–sv. Danijel, R 1773–1784, pag. 110). Anton Karel baron Adelstein pa je umrl 29. septembra 1784 v Celju št. 42 (NŠAM, Maticne knjige, Celje–sv. Danijel, M 1784–1807, pag. 1).

³⁶ Kupoprodajna pogodba: StLA, Landtafel, LT I, Bd. 69, fol. E 27–E 29v, 23. 1. 1770. – Zgodovinar Tangl (1852) je kot datum dražbe navedel 18. september 1769, višina kupnine naj bi znašala 26.000 goldinarjev, razlog za dražbo pa je bil po njegovem ta, da gospostvo po očetovi smrti ni mogel prevzeti nobeden od otrok, tj. mladoletnih sinov in vsaj ene hčerke (Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 200). – Dejanski datum dražbe 8. november 1769 je razviden iz dveh dokumentov: iz potrdila Donata Alojza barona Dienersperga z dne 20. januarja 1770, da je v ženinem imenu prevzel kupljeno gospostvo (StLA, Landrecht, K 126, Dienersberg (3), fol. 225), in iz tri dne pozneje, 23. januarja 1770, podpisane kupoprodajne

pogodbe za isto gospostvo, sklenjene med Marijo Terezijo baronico Dienersperg in Francem Ksaverjem (Avguštinom) baronom Dienerspergom (StLA, Landtafel, LT I, Bd. 69, fol. E 27). Datum se ujema tudi z datumom v dekretu o razpisu dražbe (StLA, Landrecht, K 70, Brandenau (1), 21. 8. 1769). Adelsteinovo vlogo licitacijskega in izročitvenega komisarja razkriva njegovo nedatirano poročilo deželni pravdi, da je Dobrno 20. januarja 1770 izročil baronu Donatu Alojzu (StLA, Landrecht, K 126, Dienersberg (3), fol. 225). Tri dni mlajša kupoprodajna pogodba med dvema Dienerspergoma, stričvo ženo in nečakom, ga navaja samo kot izročitvenega komisarja (StLA, Landtafel, LT I, Bd. 69, fol. E 27). Iz vseh navedenih sodobnih dokumentov izhaja, da je kupnina znašala 22.000 goldinarjev. Vsota 26.000, kot jo je navedel Franc Ksaver baron Dienersperg v svojem genealoško-biografskem orisu rodbine (1835) (ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 42, 82) in za njim Tangl (1852) (Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 200), ni napačna, če so posebej šteli v kupoprodajni pogodbi (1770) omenjene premičnine in podložniške zaostanke, katerih višina ni navedena. Po zgoraj omenjenem potrdilu Donata Alojza barona Dienersperga o prevzemu na dražbi kupljenega gospostva so bile premičnine, kot jih navaja zapuščinski inventar leta 1765 umrlega Janeza Gašperja pl. Brandenau, vredne 2.090 goldinarjev.

³⁷ O datumu in kraju poroke priča izpisek iz danes izgubljene poročne maticne knjige (StLA, A. Dienersperg, K 1, H 20, 23. 11. 1835).

³⁸ Zapisnika ni v ključnih virih, spisih deželne pravde (StLA, Landrecht, K 70, Brandenau (1); K 71, Brandenau (2); K 126, Dienersberg (3); K 127, Dienersberg (4) in listinah k deželni deski (StLA, Landtafel, LT I, Einlagenbuch 3, fol. 362). V deželno desko ga preprosto niso vpisali zato, ker ni bilo potrebe, saj je gospostvo Dobrna takoj prešlo v druge, Avguštinove roke. Pogrešamo ga tudi v skromnih arhivskih fondih obeh rodbin (StLA, A. Dienersperg, K 1–2; A. Brandner von Brandenau, K 1).

³⁹ StLA, Landtafel, LT I, Bd. 69, fol. E 27v – E 28, 23. 1. 1770.

⁴⁰ ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 41–42; prim.

štin, stričeva žena pa le uradno, da jo je lahko takoj zatem formalno prodala moževemu nečaku.

Pri tem se kot neizogibno postavlja vprašanje, zakaj je bila preprodaja sploh potrebna, saj bi na dražbi lahko nastopil Avguštin sam v svojem imenu. Kot vse kaže, je moral tetino ime uporabiti za krinko, bržčas zato, da bi s tem odvrnil Adelsteina in druge konkurente. Poleg tega je Marija Terezija kot domača hči najverjetneje imela predkupno pravico⁴¹ in tako je Dobrno pridobila veliko laže od Avguština, ki z Brandenau ni bil v krvnem sorodu. Končno pa je na dan dražbe še vedno veljal ukaz, po katerem Avguštin do nadaljnjega ni smel stopiti na tla dobrnskega gospostva.

Kot smo videli, si je Avguštin pol leta prej pri medtem umrli materi izposodil 15.000 goldinarjev,⁴² ki so zdaj predstavljali glavino kupnine. A tudi za njegovo mater Jožefo, Valvasorjevo vnukinjo, si na prvi pogled težko predstavljamo, kje je kot vdova majhnega ponikovskega graščaka in mati desetih sinov vzela tolikšno vsoto. Odgovor gre brez dvoma iskati v dejstvu, da je nekaj let prej, leta 1764, za 12.000 goldinarjev prodala dvorec Spodnja Sevnica⁴³ ter leta 1767 manjši dvorec Klevišče pri Polšniku.⁴⁴ Pomenljiva je druga navedba Avguštinovega sina Franca Ksaverja (1835), po kateri »je bil oče v mladosti zelo dejaven« in je Dobrno »pridobil z lastno dediščino ter z dediščino svoje soproge v višini 6.000 goldinarjev.«⁴⁵ Njegova dediščina po starših je nasprotno znašala le dobrih 3.290 goldinarjev, a tedaj ni bila še niti na papirju.⁴⁶ Morda sta kakšno malenkost

primaknila še stric in teta s Tabora, vendar le malo verjetno kot darilo mlademu paru, temveč v obliki posojila, saj sta taborska Dienersperga ne nazadnje imela sina.⁴⁷ Bil je dovolj že to, da je teta oziroma stričeva žena Marija Terezija na dražbi posodila Avguštinu svoje ime. 28-letni novi gospodar Dobrne je torej še vedno ostajal dolžnik dedičem pokojne matere, svojim številnim bratom, razen če so se bratje Dienersperg pozneje dogovorili drugače.⁴⁸ Vsaj za enega, Jožefa, vemo, da je imel pet let pozneje na dobrnskem gospostvu naložena dobra dva tisočaka goldinarjev in da je šlo za njegovo dediščino.⁴⁹ Poznejša navedba Avguštinovega sina Franca Ksaverja, da je bil oče »v mladosti zelo dejaven«, bi lahko pomenila, da je bratom izplačal materino posojilo s trdim delom in odrekani. Podatek istega o Avguštinovem plačilu kupnine z lastno dediščino pa navaja k sklepu, da mu ni bilo treba vrniti vseh izposojenih 15.000 goldinarjev.

ju, tj. Avguštinu, pripadlo nekaj manj kot 2.425 goldinarjev po materi in slabih 866 po očetu, enako kot še trem drugim bratom, ki so bratu Francu, novemu gospodarju Ponikve, prostovoljno spregledali vsak slabih 185 goldinarjev (StLA, Landrecht, K 126, Dienersperg (3), fol. 162). – Tangl (1852), ki ni imel drugih virov kot spomine Franca Ksaverja, je pometakem prišel do precej točnega sklepa: »Ker mu [Avguštinu] je žena prinesla 6.000 goldinarjev, je vsota, s katero je začel gospodariti, znašala kakšnih 8.–9.000 goldinarjev. S to je leta 1770 za 26.000 kupil gospostvo Dobrna.« (Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 202).

47 Sin Jožef Marija je živel v Gradcu, služboval kot gubernijski svetnik in umrl leta 1821, star 78 let (Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel*, str. 342). O njem kot edincu govori Franc Ksaver baron Dienersperg v svojem genealoško-biografskem prikazu Dienerspergov (ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 31; prim. tudi genealoško gradivo v: StLA, A. Dienersperg, K 1, H 1).

48 Ob materini smrti leta 1769 so njeno celotno zapuščino ocenili na 31.708 goldinarjev, a je od tega skoraj polovica odpadla na Avguštinovo zadolžnico za 15.000 goldinarjev, medtem ko je bila vsa posest vredna le 10.000. Po odbitku pogrebniških stroškov in dediščine, ki je desetim sinovom pripadala po očetu, skupaj 8.660 goldinarjev, je v zapuščinski masi ostalo dobrih 23.048 goldinarjev (StLA, A. Dienersperg, K 2, H 49, 21. in 28. 8. 1769; Landrecht, K 126, Dienersperg (3), fol. 140v, 142–144). Ko so pet let pozneje sestavili delitveno libelo, je celotno ponikovsko premoženje z nekaj popravki in vključno z dediščino sinov po očetu izkazovalo vrednost blizu 34.756 goldinarjev. Prevzel ga je Avguštinov brat Franc, vsakemu od devetih bratov (razen duhovniku Sigmundu) pa je pripadalo med 3.290 in 3.475 goldinarjev dediščine po obeh starših (prav tam, fol. 149–166, 17. 7. 1774). Dediščino so bratje terjali od Franca, novega gospodarja Ponikve, ki je za dva brata denar že naložil v »javni sklad« (prav tam, fol. 161v), in od Avguština kot materinega daleč največjega dolžnika. Po delitveni libeli je bil neposredno na Avguština napoten samo brat Jožef s terjatvijo 2.068 goldinarjev (prav tam). Prejkone pa je Franc vsaj deloma, če ne v celoti, dotlej izplačal mlajša brata Rajmunda in Maksimilijana (skupaj nekaj manj kot 7.000 goldinarjev) z denarjem, ki mu ga je vrnil Avguštin na račun materinega posojila 15.000 goldinarjev.

49 Gl. op. 66. – Za isto vsoto 2.068 goldinarjev je v delitveni libeli materine zapuščine iz leta 1774 izrecno navedeno, da je Jožef napoten na brata Ksaverja, tj. Avguština, 1.199 pa naj zahteva od brata Franca (StLA, Landrecht, K 126, Dienersperg (3), fol. 161v, 17. 7. 1774).

Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 24. – Vnuk Franc vitez Gadolla o ozađu dvojne prodaje molči (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 240, fol. 7v). – Možno razlago za kupnino 26.000 goldinarjev gl. v op. 36.

41 Sodeč po tem, da v kupoprodajni pogodbi med njima, sklenjeni 23. januarja 1770, najdemo določilo o retraktni (predkupni) pravici članov Dienerspergove rodbine, je takšna varovalka veljala tudi dotlej, v času lastništva Brandenauov. Po četrti točki pogodbe bi v primeru, ko bi kupec, njegovi dediči ali dedičev dedič želeli prodati Dobrno tujcu (*einen Extraneo*), imeli predkupno pravico (*Jus Retractus*) moški potomci Donata Alojza barona Dienersperga, če pa bi se ti tej pravici odpovedali, bi pripadla potomcem Petra (Dominika) barona Dienersperga, torej naslednikom dveh bratov (StLA, Landtafel, LT I, Bd. 69, fol. E 28v, 23. 1. 1770).

42 Gl. op. 27.

43 StLA, Landtafel, LT I, Bd. 68, fol. N 3–N 5, 18. 10. 1764.

44 Klevišče sta za sevniškim župnikom Francem Antonom Rajmundom pl. Dienerspergom, umrlim leta 1764, podedovali njegovi sestrični Marija Ksaverija baronica Gall in Katarina Jožefa pl. Dienersperg, vnukinji Janeza Vajkarda Valvasorja. Katarina Jožefa, Avguštinova mati, ga je leta 1767 prodala za 1.180 goldinarjev (Smole, *Graščine*, str. 219). Majhen del še neporavnane kupnine, slabih 146 goldinarjev, je najti med dolgovi v njenem zapuščinskem inventarju dve leti pozneje, medtem ko je tam navedena večja vsota 6.300 goldinarjev, posojena mesec dni po prodaji Spodnje Sevnice, vsekakor izvirala iz te kupnine (StLA, A. Dienersperg, K 2, H 49, 21. in 28. 8. 1769).

45 ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 82. prim. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 32.

46 Po delitveni libeli med brati z dne 17. julija 1774 je Ksaver-

Kar zadeva njegovo plačilo kupnine za Dobrno, je zgovorno dejstvo, da so Avguštinovi vsaki in vsakinja pl. Brandenau v sedemdesetih letih, ob dosegu polnoletnosti, brez težav dobili od svojega varuha izplačano očetovo in materino dediščino. Ta je bila verjetno v celoti – potrjeno pa pri dveh sinovih – naložena pri štajerskih deželnih stanovih v obliki zadolžnic in tako do Avguština nihče od Brandenauov ni imel nobenih terjatev.⁵⁰ Novemu gospodarju gospostva Dobrna tudi ni bilo treba ostati varuh ženinih mladoletnih sorojencev, ko so ga leta 1773 prehodno imenovali na to mesto. Izgovoril se je namreč na obremenjenost z gospodarjenjem in na nedavno zrušitev gradu Schlangenburg.⁵¹

Za Avguština barona Dienersperga je pridobitev obsežnega dobrnskega gospostva vsekakor pomenila korak navzgor.⁵² Ko je zagospodaril na Dobrni in si z domačo hčerko Marijo Jožefo začel ustvarjati družino, gospostvo sicer ni bilo v zavidanja vrednem položaju. Toplice so sodobniki opisovali kot povsem zanemarjene,⁵³ dotrajani višinski grad Schlangenburg pa je sploh klical po temeljiti obnovi ali po postavitvi novega udobnejšega dvorca na dostopnejši, nižji legi. Tehnico med možnostma je v prid druge prevesila narava, ki bi bila za Avguštinovo družino kmalu usodna. Še več, ko bi nenadno podiranje Schlangenburga ob veliki noči 1773 vzelo življenja Avguština, njegove žene in obeh dotlej rojenih otrok, bi rod polihistorja Janeza Vajkarda Valvasorja ugasnil že s četrto generacijo. Obstaja sicer verjetnost, da bi ga v tem primeru nadaljeval kateri od s tem motiviranih Avguštinovih bratov, ki so nato vsi pomrli brez

Valvasorjev 9-krat pravnuk dr. Franz Alfons Mahnert iz okolice Gradca pred razvalino Schlangenburga 29. marca 2010; v rokah drži Vischerjevo upodobitev Dobrne z gradom iz leta 1681 (foto: družina Mahnert).

legitimnega potomstva. Usodni dogodek, nenadna zrušitev dotrajanega starega dobrnskega gradu, je v tej številki Kronike obravnavan v posebnem prispevku.⁵⁴

Družina Valvasorjevega pravnuke Avguština barona Dienersperga (1742–1814) in trpljenje njegovega sina, »celjskega Wertherja« Franca Ksaverja (1773–1846)

Nadaljevanje Valvasorjevega rodu je bilo torej odvisno od zakoncev Avguština barona Dienersperga in Marije Jožefe. V desetletju od 1771 do 1781 se jima je na Dobrni rodilo sedem otrok, od katerih sta dva umrla še čisto majhna.⁵⁵ Od petih odrastlih, treh si-

⁵⁰ Zahteve bratov in sester Brandenau so si sledile takole: Antonijina leta 1773 (izplačana 1776), Mihaelova 1776, Benediktova 1778 in Alojzova 1779 (StLA, Landrecht, K 71, Brandenau (2), 13. 9. 1773, 8. 1. 1776, 26. 2. 1776, 29. 4. 1778, 27. 5. 1778, 3. 9. 1779, 22. 9. 1779). Dediščina zadnjih dveh bratov, ki jima je pripadalo 5.650 oziroma 5.350 goldinarjev, je bila naložena v obliki deželnostanovskih zadolžnic.

⁵¹ Prvi varuh, Avguštinov stric Donat Alojz baron Dienersperg, se je funkciji zaradi starosti in obremenjenosti odpovedal neposredno po dražbi leta 1769 (prav tam, prezentirano 18. 12. 1769). Deželna pravda je na njegov predlog postavila za varuha Franca pl. Lierwalda (prav tam), ki je to ostal tri leta in pol (prav tam, prezentirano 12. 7. 1773). Avguština so na mesto varuha imenovali 21. junija 1773, a na njegovo željo že 25. avgusta razrešili (prav tam, 15. 7. 1773, 25. 8. 1773). Sledil mu je Jožef pl. Lendenfeld (prav tam, 8. 8. 1774).

⁵² V času gospodarjenja njegovega tasta Gašperja pl. Brandenau je imela posest Dobrna (*Gut Neubaus*) po rektifikaciji iz leta 1751 215 funtov dominikalnega donosa in dobrih 57 funtov rustikalnega (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT I, Einlagenbuch 3, fol. 367). Po novi seriji deželne deske, začeti leta 1810, pa je bilo stanje naslednje: Dobrna je s 223 funti dominikalnega donosa in 122 funti rustikalnega štela med prava gospostva (*Herrschaft*) z deželskosodnimi pravicami (prav tam, LT II, Hauptbuch 11, fol. 156).

⁵³ O povsem zanemarjenih toplicah (*in völligen Ruin ligen*), ki kličejo po oživitvi, je v svoji ponudbi za dražbo spomlad 1769 pisal Anton baron Adelstein (StLA, Landrecht, K 70, Brandenau (1), 11. 5. 1769). Cenitvena komisarja sta jih prejšnje leto ocenila zgolj na 1.525 goldinarjev in zapisala, da prinašajo zelo malo (prav tam, 24. 10. 1768).

⁵⁴ Golec, Zrušitev starega dobrnskega gradu, v tej *Kroniki*.

⁵⁵ Otroci so si sledili takole: 1) Jožefa Eleonora (22. 2. 1771 – 26. 6. 1774, Dobrna), 2) Barbara, poročena pl. Gadolla (23. 3. 1772, Dobrna – 12. 8. 1841, Blagovna pri Šentjurju), 3) Franc Ksaver Kajetan (7. 8. 1773, Dobrna – 15. 8. 1846, Gradec), 4) Marija (9. 9. 1774 – 9. 9. 1774, Dobrna), 5) Terezija, poročena Resnik, pozneje plemenitena Resingen (24. 8. 1776, Dobrna – 29. 12. 1849, Gradec), 6) Jožef Marija (Benjamin) (28. 8. 1778 – 29. 5. 1811, Dobrna) in 7) Janez Nepomuk (16. 6. 1781 – 15. 11. 1836, Gradec). – Ker so starejše krstne matice župnije Dobrna vse do leta 1783 izgubljene, ponujajo podatke o rojstvih otrok v glavnem le viri druge roke, kot glavni vir spomini enega od njih, Franca Ksaverja, a ta samo za vseh pet odrastlih otrok (ZAP, ZAP

TABELA 1: Družina Valvasorjevega pravnuka Avguščina barona Dienersperga, praočeta vseh današnjih potomcev kranjskega polihistorja

Avguštin baron Dienersperg (* 1742, Ponikva, † 1814, Zg. Lanovž pri Celju) poročen 1770 na Dobrni žena Marija Jožefa pl. Brandenau Mühlhoffen (* 1743, Dobrna, † 1818, Celje) 7 otrok:						
Jožefa Eleonora * 1771, Dobrna † 1774, Dobrna	Barbara * 1772, Dobrna por. 1795 pl. Gadolla , Blagovna † 1841, Blagovna	Franc Ksaver Kajetan * 1773, Dobrna por. 1813, Blagovna † 1846, Gradec	Marija * 1774, Dobrna † 1774, Dobrna	Terezija * 1776, Dobrna por. 1799 Resnik (od 1800 pl. Resingen), Blagovna † 1849, Gradec	Jožef Marija (Benjamin) * 1778, Dobrna neporočen † 1811, Dobrna	Janez Nepomuk * 1781, Dobrna neporočen † 1836, Gradec

nov in dveh hčera, so se poročili trije. Po moški strani je Dienerspergov rod nadaljeval najstarejši sin Franc Ksaver (1773–1846), za katerega je že kazalo, da bo tako kot oba njegova brata ostal samski, saj se je poročil šele pri štiridesetih. Obe hčerki sta nasprotno stopili pred oltar precej prej, stari 23 let. V tej generaciji so bili edini nadaljevalci Valvasorjevega rodu naslednji trije od sedmih Dienerspergovih otrok: poleg Franca Ksaverja Kajetana še sestri Barbara, poročena pl. Gadolla, in Terezija, poročena pl. Resingen. Do danes sta preživeli veji obeh sester, medtem ko sta Dienerspergovo ime in rod – torej tudi po ženskih linijah – ugasnila v prvi polovici 20. stoletja.⁵⁶

Prvi dobrnski graščak iz Valvasorjevega rodu, Avguštin baron Dienersperg, je skupaj z mlado družino zamenjal na Dobrni štiri bivališča, in sicer vsa v kakšnem letu dni. Najprej je prebival na Schlangenburgu, nato po nesrečni veliki noči 1773 začasno v bližnji kmečki hiši in v topliški stavbi, od leta 1774 pa v novem dvorcu, spodnjem gradu Dobrna.⁵⁷ Ta je kot novi sedež istoimenskega gospostva ostal v lasti Dienerspergove rodbine do leta 1851, še slaba

tri leta po zemljiški odvezi.⁵⁸ Čeprav je Avguštin s svojo družino živel na Dobrni, ta zadnjega četrt stoletja njegovega življenja ni bila več njegova edina posest. V dobrem desetletju in pol je svoje premoženje, naloženo v zemljiško posest, občutno povečal in se, ko so otroci odrastli, še sam preselil z Dobrne. Najprej je leta 1787 po ugodni ceni kupil od brata Franca Rajmunda rodni dvorec na Ponikvi, ki ga je nato upravljal po upraviteljih.⁵⁹ Dobrni in Ponikvi se je leta 1800 kot tretja posest pridružil dvorec Ranšperk v Rožni dolini pri Celju, prav tako kupljen od sorodnikov,⁶⁰ končno pa je Avguštin leta 1803 kupil še dvorec Zgornji Lanovž na Lavi tik pred Celjem.⁶¹

⁵⁸ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 48, 53.

⁵⁹ O ugodnem nakupu Ponikve za 22.000 goldinarjev, vendar brez letnice, piše njegov sin Franc Ksaver (ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 42; prim. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 24). Po štajerski deželni deski se je nakup ali prepis zgodil leta 1787 (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT I, Einlagenbuch 5, fol. 362). Po istem viru je imela ponikovska posest (*Gutt Ponikl*) pod Petrom Dominikom pl. Dienerspergom in njegovimi nasledniki le dobrih 78 funtov dominikalnega donosa in dobrih 31 funtov rustikalnega (prav tam, Einlagenbuch 3, fol. 329; prav tam, Einlagenbuch 5, fol. 362). Ne preseneča, da je Avguštin z ženo Jožefo od leta 1787 nekajkrat izpričan kot krstni boter tudi v ponikovski krstni matici (NŠAM, Matične knjige, Ponikva, R 1782–1802, pag. 67, 76, 88).

⁶⁰ Sin Franc Ksaver pravi, da je oče podedoval Ranšperk od svojega bratranca Franca Antona Führerja pl. Führenberga (ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 41). Ta je bil v resnici le Dienerspergov daljni sorodnik (prav tam, str. 49–50). O lastništvu: StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 2, fol. 576–577, Hauptbuch 11, fol. 145; LT I, 6. Umschreibungsquatern, fol. M 23 – M 27; prim. Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 217. Ranšperški dvorec, ki je imel čednih 121 funtov in pol dominikalnega donosa ter 54 funtov rustikalnega (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 11, fol. 145), je v začetku leta 1815 podedovala hči Terezija, por. pl. Resingen (prav tam, Hauptbuch 2, fol. 577; prim. Schmutz, *Historisch Topographisches Lexicon*, str. 239).

⁶¹ K dvorcu je spadala le majhna posest, saj je imela samo 23 funtov in pol dominikalnega donosa ter dobrih 7 funtov rustikalnega. Po očetu jo je v začetku leta 1815 podedovala Barbara, poročena pl. Gadolla, in jo še isto leto prodala. StLA, Steiermärkische Landtafel, LT I, 5. Umschreibungsquatern,

70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 57, 58, 60, 62, 66). Za istih pet odrastlih otrok navaja enake datume rojstva tudi ZAL, LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka, šk. VIII, Dienersperg. Rodovnik, nastal po letu 1779, pozna samo imena prvih treh preživelih otrok, čeprav je bil tedaj na svetu že četrti in morda tudi peti (ARS, AS 1075, Zbirka rodovnikov, šk. 2, št. 52, Dienersperg). Za dva otroka, Franca Ksaverja in Janeza Nepomuka, sta na voljo tudi izpiska iz krstne matice Dobrna (StLA, A. Dienersperg, K 1, H 31, 2. 6. 1836; H 32, 15. 4. 1789), točen datum rojstva najstarejše hčerke Barbare pa je na podlagi krstnega lista razviden iz t. i. »Ahnenpaß«-a njenega pravnuka Josefa Gadolle (kopija v arhivu avtorja, izvornik v lasti njenega prapravnika Egona Ehrlicha, Dunaj). Mrliška matica župnije Dobrna razkriva še dve zgodaj umrli hčerki (NŠAM, Matične knjige, Dobrna M 1771–1830, fol. 77, 78), ki iz drugih virov nista znani. O smrtih petih odrastlih Dienerspergovih otrok gl. v nadaljevanju.

⁵⁶ O celotnem potomstvu Avguščina barona Dienersperga do današnjih dni gl. Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 304–373; (3. del), str. 47–82.

⁵⁷ Golec, Zrušitev starega dobrnskega gradu, v tej *Kroniki*.

Tja, v neposredno bližino okrožnega glavnega mesta, se je na stare dni preselil skupaj z ženo in (še) neporočenima sinovoma, si čudovito uredil stavbo in vrt ter tam po desetih letih 6. maja 1814 tudi umrl.⁶²

Dienerspergovim so dnevi in leta na Dobrni tudi brez prej omenjene nesreče, zrušitve gradu, tekli precej pestro. Gotovo so jih obiskovali številni bratje in sestre obeh zakoncev, baroni Dienerspergi⁶³ in pl. Brandenau. Zadnji so se z rodne Dobrne drug za drugim kmalu odselili, potem ko so se hčerke omožile, sinovi pa so bili tako ali tako večino časa odsotni še kot mladoletni, po različnih šolah.⁶⁴ Od sedemdesetih let se je tu občasno zadrževal Avguštinov gluhonemi brat Anton (1732, Ponikva – 1797, Novo mesto) in s svojim burnim vedenjem vzbujal pozornost okolice.⁶⁵ Prav tako naj bi pri Avguštinu ostal na

fol. M 14 – M 15; LT II, Hauptbuch 2, fol. 510–511; Hauptbuch 11, fol. 123. Prim. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 24; Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 182.

⁶² ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 42–43, prim. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 24. – O smrti: NŠAM, Matične knjige, Celje–sv. Danijel, M 1808–1834, fol. 76.

⁶³ Avguštin je imel kar devet odraslih bratov in nobene sestre, le eden od bratov se je poročil, noben pa ni imel legitimnih potomcev. Ponikvo je podedoval Franc Serafik Rajmund, Sigmund je postal duhovnik, Anton zaradi gluhonemosti ni bil sposoben za samostojno življenje, Jožef, Kajetan in Rajmund so bili častniki, Peter je naredil bleščečo vojaško kariero, Janez Nepomuk razmeroma uspešno uradniško, Maksimilijan, prav tako uradnik, pa se je poleg Avguština edini poročil, in sicer kot prvi Valvasorjev potomec z neplemkinjo. Golec, Valvasorjevo neznanu potomstvo (2. del), str. 300–304.

⁶⁴ Ko se je Donat Alojz baron Dienersperg konec leta 1769, neposredno po dražbi, odpovedal varuštvo, je v utemeljitvi zapisal, da se bodo »moške sirote« tako ali tako morale zadrževati in vzgajati »v tujih krajih« (StLA, Landrecht, K 71, Brandenau (2), prezentirano 18. 12. 1769). Avguštinov in Jožefin vnuk Franc vitez Gadolla je sredi 19. stoletja sestavil rodovno deblo, na katerem je po spominu zapisal, kaj se je zgodilo z Brandenau, njegovimi starimi strici in tetami (StLA, A. Brandner von Brandenau, K 1, H 1, Stammbaum der Familie Ritter von Brandenau). Maksimilijana se je omožila z Renzem vitezom Renzenbergom in postala lastnica Podgrada pri Vranskem, za dve sestri – Charlotte (kot je znano, poročeno s kmetom) in drugo neznanega imena – šlo je za Terezijo, Marijo Ano ali Antonijo – pa je navedel »napačno poroko« (*Mißheirath*), torej z neplemičem. Tudi o štirih bratih Brandenau Gadolla ni vedel veliko. Alojz (Gadolla ga pomotoma imenuje Tomaž) naj bi ostal samski in umrl v Celju, medtem ko za druge tri na rodovniku najdemo podatke, kje so bili leta 1794: Mihael blagajnik v Gradcu, Jožef Marija okrožni glavar v Mariboru in Benedikt cestni asistent pri okrožnem uradu v Celju. – Mihael in Jožef Marija sta edina od sinov imela družino, prvi je umrl v Ljubljani, drugi pa v Gradcu, enako kot neporočeni Benedikt (Witting, *Steiermärkischer Adel*, str. 292). – Franc Ksaver baron Dienersperg, najstarejši Avguštinov in Jožefin sin, je v svojih spominskih omenil strica Mihaela, nadzornika mesnega urada štajerskih deželnih stanov, pri katerem je v Gradcu stanoval kot študent, a le na začetku, kakšna dva meseca od začetka novembra 1789 dalje (Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 29–30).

⁶⁵ Gluhonemega Antona viri praviloma navajajo le kot nemega. 5. avgusta 1774 sta dva njegova brata, oba graščaka – Franc Rajmund s Ponikve in Avguštin z Dobrne –, sklenila na Ponikvi pogodbo o njegovem dosmrtnem vzdrževanju iz dohodkov od dediščine. Edina od bratov sta namreč imela posest (*begüter*). Pogodbo je podpisalo še pet bratov in s

preužitku brat Jožef Karel (1734, Ponikva – 1775/76, Dobrna ?), zato je mlajšemu bratu prepustil svoje razmeroma skromno imetje.⁶⁶ Končno je malo pred smrtjo prišel na Dobrno živet še Sigmund (1732/33, Ponikva – 1801, Dobrna), ki je imel hrano in stanovanje pri dobrnskem župniku.⁶⁷

V posesti Avguština barona Dienersperga so bile kot del dobrnskega gospostva tudi toplice, ki so sicer doživele že boljše čase in v tej dobi zaradi zanemarjenosti niso posebej slovele, čeprav so tja vendarle zahajali tudi uglednejši gostje.⁶⁸ Za novotarije pri

triletnim zamikom 14. maja 1777 tudi šesti, ta na Dobrni. Anton, ki je izmenično bival pri bratih graščakih na Ponikvi in na Dobrni, je prejemal 4-odstotne obresti od 3.450 goldinarjev kapitala, naloženega na ponikovski posesti, kar pa še daleč ni zadoščalo, ker je zaradi nemirnega temperamenta (*jähren Temperaments*) potreboval nadzor. Spričo visokih stroškov za njegovo nadzorovanje sta brata odtelez iz Antonove dediščine črpala na leto še 110 goldinarjev, začeni z materino smrtjo 5. avgusta 1769. Zavezala sta se, da ga bosta s tem denarjem vzdrževala na svojih posestih ali pa mu bosta plačevala za hrano, obleko in vse potrebno na nekem tretjem kraju. StLA, A. Dienersperg, K 1, H 14, 5. 8. 1774. – Anton je očitno potreboval stalno osebno varstvo, ko pa so se ga sorodniki slednjič naveličali, se je znašel v oskrbi pri tujih ljudeh, novomeških frančiškanih, kjer je leta 1797 tudi umrl, star 65 let (Golec, Valvasorjevo neznanu potomstvo (2. del), str. 301). Nečak Franc Ksaver ga v svojih spominskih označuje kot gluhonemega in navaja, da se je do smrti leta 1807 (prav 1797!) zadrževal deloma pri svojih bratih, deloma pa pri sorodnikih na Kranjskem (ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 40).

⁶⁶ O Jožefu, kot so ga klicali, je nečak Franc Ksaver zapisal, da je dosegel čin poročnika, bil hudo ranjen 3. avgusta 1788 pri napadu na (Bosanski) Novi, se moral zaradi pohabljenosti upokojiti in je kmalu zatem (neznano kje) umrl (ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 36–37). Isto letnico smrti navaja tudi Lazarinijeva genealoška zbirka, Jožefov čin pa naj bi bil stotnik (ZAL, LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka, šk. VIII, Dienersperg). Kljub natančnim podatkom vse kaže, da gre za pomoto. Jožef, podpisan kot Jožef Karel Avguštin, je namreč 3. septembra 1775 na Dobrni cediral (prepustil) bratu Avguštinu 2.068 goldinarjev, naloženih na njegovem dobrnskem gospostvu, in 500 goldinarjev, investiranih pri štajerskih deželnih stanovih, in sicer v zameno za dosmrtno vzdrževanje, pogreb in maše; že dotlej se je pri bratu na Dobrni brez vsakega plačila zadrževal po več mesecev na leto, Avguštin pa je zapovrh poravnal nekaj njegovih zasebnih dolgov (StLA, A. Dienersperg, K 2, H 53, 3. 9. 1775). Jožef baron Dienersperg je umrl manj kot pol leta pozneje, saj je Avguštin že 27. februarja 1776 plačal dobrnskemu župniku 50 maš za njegovo dušo (prav tam, K 1, H 10, 27. 2. 1776). Ker Jožefova smrt ni vpisana v mrliško matico župnije Dobrna (NŠAM, Matične knjige, Dobrna, M 1771–1830), so ga očitno pokopali drugje, bržkone na Ponikvi, za katero mrliška matica ni ohranjena. Lahko pa tudi, da na Dobrni sploh ni umrl ali da je vpis njegove smrti v dobrnski mrliški matici preprosto izostal.

⁶⁷ Golec, Valvasorjevo neznanu potomstvo (2. del), str. 301. – Sigmund je po pooblastilu dobrnskega župnika 25. februarja 1770 vodil poročni obred med svojim bratom Avguštinom in Jožefo pl. Brandenau (StLA, A. Dienersperg, K 1, H 20, izpisek iz poročne matice 23. 11. 1835).

⁶⁸ Toplice so, denimo, v letih 1810 in 1811 gostile Ludvika (Luisa) Bonaparteja, brata francoskega cesarja Napoleona I., ki je pustil tu celo materialne sledove (Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 206–207; prim. J. Orožen, Donesek k zgodovini Dobrne, str. 283; Grobelsnik, Nastanek in razvoj, str. 112). V istem času je bil njihov gost nadvojvoda Janez (Johann)

Valvasorjev pravnuk Franc Ksaver Avguštín baron Dienersperg (1742–1814), »družinski absolutist« in prednik vseh danes živečih polihistorjevih potomcev (Narodna galerija v Ljubljani, NG S 962).

Avguštínova žena, domačinka Dobrnčanka Marija Jožefa, rojena pl. Brandenau Mühlhoffen (1743–1818) (Narodna galerija v Ljubljani, NG S 965).

zdravilišču namreč Avguštín baron Dienersperg niti malo ni bil dovzeten. Leta 1784 je, denimo, naravoslovec Balthasar Hacquet izrekel o toplicah izrazilo negativno sodbo: v nobenem kopaljšču še ni bil z večjim odporom kot tukaj, kjer naj bi še vse pričalo o umazaniji in barbarstvu nekdanjih časov.⁶⁹ Četrto stoletja pozneje, poleti 1810, je nadvojvoda Janez Habsburški naletel na prav takšno podobo in pustil v svojih dnevniških zapiskih zelo nazoren opis klavnega stanja. Še več, krivdo zanj je pripisal neposredno lastniku, Avguštínu baronu Dienerspergu.⁷⁰ Novo obdobje se je za dobrnski zdraviliški turizem začelo šele s koncem napoleonskih vojn. Avguštínov prvorojeni sin Franc Ksaver (1773–1846), ki je leta 1815 prevzel gospostvo in toplice, je popolnoma obnovil in prezidal glavno zdraviliško poslopje ter celoten topliški kompleks občutno razširil.⁷¹ Dobrnske toplice

so tako postopoma postajale priljubljeno zbirališče vseh vrst gospode od blizu in daleč. Tej okoliščini gre med drugim pripisati, da so se Valvasorjevi dobrnski prapravniki poročili z ljudmi od drugod ter se slednjič tudi sami razselili precej dlje kakor njihovi predniki.

Gospostvo Dobrna s toplicami, ki jim Avguštín baron Dienersperg ni posvečal ustrezne pozornosti, je bilo namenjeno prvorojenemu sinu Francu Ksaverju. Toda ta »celjski Werther«, pisec biografsko-genealoškega orisa rodbine in spominov (1835), je zagospodaril šele po očetovi smrti in je skoraj vse dotlej čakal na očetovi dovoljenje za poroko z dolgoletno izbranko, s katero je stopil pred oltar šele pri štiridesetih (1813). Avguštín ni le nasprotoval sinovi poroki z baronico Adelstein iz sosednjega dvorca Dobrnica, ampak vse do smrti ni hotel dati iz rok svojega s trudom in spretnostjo pridobljenega »imperija« – štirih dvorcev in zdravilišča. Njegov najstarejši sin Franc Ksaver je po končanem študiju skoraj dve desetletji preživel v nezadovoljstvu in celo obupu zaradi ravnjanja svojega »absolutističnega« očeta, o čemer bomo natančneje spregovorili v nadaljevanju.⁷² Medtem ko je Avguštín za vse žive dni zaznamoval rahločutne-

Habsburški (Schlossar, *Erzherzog Johanns Tagebuchaufzeichnungen*, str. 68).

⁶⁹ Hacquet, *Oryctographia carniolica*, str. 145; prim. Hammer-Luza, »Es ist zum Sterben...«, str. 8.

⁷⁰ Schlossar, *Erzherzog Johanns Tagebuchaufzeichnungen*, str. 68; prim. Hammer-Luza, »Es ist zum Sterben...«, str. 9.

⁷¹ Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 207–208; J. Orožen, Donesek k zgodovini Dobrne, str. 283–284. – J. Orožen imenuje Franca Ksaverja z njegovim tretjim imenom Kajetan, očitno zato, ker ga je s tem imenom našel v franciscejskem katastru, v resnici pa so ga klicali Franc Ksaver oziroma samo Ksaver

(Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 16–17).

⁷² O tem podrobno Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 30–31, 35–38.

ga Franca Ksaverja, je imela žena Jožefa v sinovem življenju očitno zelo neizrazito vlogo. Sin ji je morda tudi zameril preveliko pasivnost ob dominantnem očetu, čigar »absolutizem« se je tako lahko samo še krepil.⁷³ Pri tem ne gre pozabiti, v kakšnih okoliščinah sta se Avguštin baron Dienersperg in Jožefa pl. Brandenau leta 1770 poročila. Če pomislimo, da je Avguštin prevzel močno zadolženo gospodstvo z gradom, ki se je dobredno podiral, čez tri desetletja in pol pa se je lahko ponašal s štirimi dvorci, je njegova dominantnost v zakonu tem bolj razumljiva. Ko sta se zakonca okoli svojega šestdesetega leta dala portretirati, zre Jožefa s platna precej brezbarvno in odsotno v primerjavi z ognjevitim pogledom svojega moža. Njena sivomodra obleka in Avguštinov živordeči plašč s črnim ovratnikom bi si bila težko bolj nasprotna.⁷⁴

Preden spregovorimo o »celjskem Wertherju« Francu Ksaverju, si na kratko oglejmo življenjske poti drugih štirih otrok, obeh poročenih sester in obeh samskih bratov. Domače gnezdo je najbolj zgodaj zapustil drugorojeni sin **Jožef Marija (Benjamin)** (1778, Dobrna – 1811, Dobrna), ki je v skladu z rodbinsko tradicijo Dienerspergov postal častnik. Komaj desetleten je vstopil v vojaško šolo v Dunajskem Novem mestu, napredoval celo do častnika v štabu generalnega kvartirmojstra in se kot stotnik 27. pehotnega polka vrnil na Dobrno samo umret, potem ko je na Ogrskem na poti z vojnega pohoda zbolel za t. i. komarnsko mrzlico. Ranjen je bil že desetletje prej, leta 1800 v bitki pri Marengu, nato pa so ga nepravilno zdravili. Vojaški šematizmi pričajo o sposobnem častniku, ki je vseskozi pripadal 27. pehotnemu polku s sedežem v Gradcu in bil pri 31-ih že stotnik. Star 33 let je 29. maja 1811 pre-

minil v domačih dobrnskih toplicah, kjer si je obetal povrniti izgubljeno zdravje. Ta podatek in zanimive podrobnosti iz njegove obetavne častniške kariere je v spominih kratko opisal brat Franc Ksaver. Jožef je po bratovih besedah kazal velike sposobnosti, med drugim je risal vojaške karte v Dalmaciji in Vojni krajini, na Dunaju pa so ga uporabili za delo v cesarsko-kraljevem tajnem vojnem arhivu.⁷⁵ Bil je zadnji na Dobrni preminuli in pokopani član Dienerspergove rodbine.

Tudi usoda najmlajšega brata **Janeza Nepomuka** (1781–1836) bi bila brez spominov Franca Ksaverja znana le v glavnih obrisih, suha zgodba brez ozadja. Janez Nepomuk je v Gradcu z odliko končal praviški študij, nato pa mu oče Avguštin ni dovolil, da bi vstopil v uradniško službo. Podobno kot starejšega sina Franca Ksaverja, ki se je temu uprl, ga je vse do svoje smrti priklepal nase in na rodbinsko posest. Sin si je lahko poiskal prvo službo šele po očetovi smrti, in sicer pri okrožnem uradu v Celju. Po nekaj letih je z veseljem zagrabil veliko boljšo priložnost in postal drugi tajnik štajerskih deželnih stanov v Gradcu, leto pred smrtjo pa stanovski glavni prejemnik. Neporočen in brez (zakonitih) otrok je umrl pri 55-ih 15. novembra 1836 v Gradcu kot stanovski glavni prejemnik, deželan, član Štajerske kmetijske družbe ter lastnik Dienerspergovega rodbinskega dvorca Ponikva z inkorporiranim imenjem Selce. Ponikvo je leta 1815 podedoval po očetu Avguštinu, vendar se je tam zadrževal le poredko, ko si je lahko privoščil počitek. Stare Dienerspergove rodbinske posesti začuda ni izročil komu od sorodnikov, temveč popolni »tujki«, Ani grofici Trauttmandorff. Glede na vse, kar vemo o grofici Ani, hčerki meščana in pivovarja v Celju, je tako rekoč na dlani, da je šlo za Dienerspergovo nesojeno nevesto ali vsaj za njegovo veliko simpatijo. Kakšen natanko je bil njegov odnos do te ženske, ki jo je pozneje v Gradcu vsekakor še srečeval, pa bo najbrž za vselej ostalo nepojasnjeno. Vse svoje premoženje ji je z oporoko zapustil že leta 1819, ko mu je bilo šele 38 let in je še živel v Celju, ona pa je že bila omožena. Janez Nepomuk je moral biti nasploh svojevrsten človek, če je celo nečak Franc vitez Gadolla, ki se pri opisovanju svojega sorodstva ni spuščal v zasebnost, zapisal, da niso Gradčani nadeli stricu nobenega nešaljivega nadimka (*dem die Grätzer keinen unwitzigen Nahmen gaben*).⁷⁶

⁷³ Na to kažejo spomini Franca Ksaverja, v katerih je mati v nasprotju z očetom omenjena zelo redko. V letih, ko mu je bilo najteže (1804–1809) in je v brezdelju in obupu, odvisen od miloščine sorodnikov, taval med Celjem, Taborom in Blagovno, je tiste dni, ko je stanoval v Celju, živel z »zelo pičlo« podporo svoje matere in od dela rok svoje izbranke. Drugič se mati pojavi ob očetovi smrti kot »moja neutolažljiva mati«, tretjič pa leto pozneje kot krstna botra piščevi prvorojenki. Več kot presenetljivo je, da za mater ne najde nobene druge pridevniške oznake razen »neutolažljiva«, povsem drugače kot za očeta, ki je »moj dobri oče« z »dobrim očetovskim srcem«, »najdražji, najbolj ljubljeni, nepozabni oče«, ali za »dobrega brata« Jožefa, »dobrega moža« župnika Porgerja, »dobroto« Gadollovih in »poštenega družinskega očeta« svaka Resingena. Celo materina smrt je omenjena samo v genealoškem delu: očetova žena, iz zelo stare viteške družine, je umrla štiri leta za očetom, 28. marca 1818 v Celju. Ko v avtobiografskem delu opisuje svojo pomiritev z očetom in v Avguštinovih zadnjih mesecih življenja njegove obiske v Celju pri sinu in snahi, ni nikjer matere. Glede na ganljiv, že kar patetičen opis očetove smrti leta 1814, pospremljan z dvema nekrologoma, deluje več kot nenavadno popolno neomenjanje materine smrti. Tam, kjer bi ga v kronološkem zaporedju dogodkov pričakovali, ga ni, da ne govorimo o omenjanju kakšnega materinega veselja ob rojstvih vnukov. Le suho, kot »moja mati« je omenjena v vlogi krstne botre vnukinji Kajetani, prvorojenki Franca Ksaverja. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 39–40.

⁷⁴ Narodna galerija v Ljubljani, NG S 962, NG S 965.

⁷⁵ Valvasorjevo neznanu potomstvo (2. del), str. 310–311. – O smrti: NŠAM, Matične knjige, Dobrna, M 1771–1830, fol. 308.

⁷⁶ Valvasorjevo neznanu potomstvo (2. del), str. 311–312. – Odprto ostaja vprašanje, ali bi si Janez Nepomuk sploh upal stopiti pred svojega očeta s prošnjo, naj mu dovoli poroko z meščansko hčerko, zapovrh v času, ko je bil njegov brat Franc Ksaver pri očetu v taki nemilosti in je oče tembolj priklepal nase Janeza Nepomuka. Ana, rojena Fischer, se je z grofom Trauttmandorffom poročila 28. februarja 1808 v Gradcu, stara 21 let. Morda je Janez Nepomuk pozneje prijateljeval z grofico brez otrok še kako drugače in ne ravno prikrito.

Od obeh Dienerspergovih hčera je prva zapuštala dom starejša **Barbara** (1772, Dobrna –1841, Blagovna), imenovana *Babette*, ki se, kar je zanimivo, ni omožila na Dobrni, temveč v kapeli ženinovega dvorca Blagovna pri Šentjurju. Njen izbravec Johann vitez Gadolla (1757, Gradec – 1832, Blagovna), sin iz Švice priseljenega graškega trgovca, je Blagovno s pridruženim gospostvom Anderburg kupil dvanajst let prej, leta 1783, bil naslednje leto kot odvetnik štajerske deželne pravde povzdignjen v viteški stan in dobil leto zatem (1785) še štajersko deželanstvo. Ko sta 16. novembra 1795 stopila pred oltar, je imel ženin, vdovec brez otrok in poverjenik štajerskih deželnih stanov, 38 let, nevesta pa 23. Iz tega zakona sta izšla dva potomca s priimkom pl. Gadolla, ki se po edinem sinu, domoznancu Francu vitezu Gadolli (1797–1866), nadaljuje vse do danes. Blagovna, kjer so Gadolle gospodarili do srede štiridesetih let 19. stoletja, je po besedah sina Franca veljala za »domovanje muz in znanosti«. Njegov izobraženi oče Johann, doktor dvojnega prava in vsestransko razgledan mož, je bil v tehničnem pogledu človek novih časov in njihovih izzivov, imel je bogato knjižnico, več različnih zbirk in številne naprave za raziskovalne poskuse, na Blagovni je uredil živalski vrt, s soprogo Barbaro pa sta zelo rada sprejemala goste. Živahni življenjski utrip Blagovne je v letih 1810–1812 okušal tudi nadvojvoda Janez (Johann) Habsburški, ki je pustil zanimiva pričevanja o Gadollovem domu, njegovem duhovnem bogastvu in domačnosti. A vse kaže, da v hiši niso vladali tako idilični medčloveški odnosi, kot bi sodil obiskovalec. Barbara, zadnja leta kot vdova izpričano nekoliko čudaška, je bila v odnosu do svojih dveh otrok bržčas precej podobna svojemu avtoritativnemu očetu Avguštinu baronu Dienerspergu, tako da sta lahko sin in hči zaživela po svoji meri šele po njeni smrti 12. avgusta 1841, tedaj oba že sredi štiridesetih let in še neporočena.⁷⁷

Druga Dienerspergova hči **Terezija** (1776, Dobrna – 1849, Gradec) se je štiri leta za sestro prav tako omožila na Blagovni, in sicer 3. decembra 1799 z najemnikom Gadollovih gospostev, neplemičem Ignacem Pavlom Resnikom (1765, Celje – 1833, Tabor pri Vojniku), meščanskim sinom iz Celja. Enajst let starejši Resnik je bržčas premišljeno zapeljal 23-letno baronico, ki se je na Blagovni mudila pri sestri

Barbari. Terezija je namreč rodila že dober mesec po poroki, svojemu plebejskemu možu pa s priženitvijo v baronsko družino pripomogla odpreti vrata med plemenitence. Resnik si je namreč naslednje leto na pretkan način izbral plemiški naslov pl. Resingen, in to kljub dvakratnemu negativnemu mnenju dunajskih dvornih uradnikov. Pri tem je prav posebno vlogo odigrala dobrnska zemljiška posest. Resnik, ki je se pred dvornimi ljudmi že tedaj predstavljal kot Resing (!), je najprej prosil za povzdignitev v viteza, a so ga zavrnil, češ da za to ne zadoščata zgolj pmoženje in izražena namera kupiti gosposčinsko posest. Nato je na dvorno komoro takoj naslovil drugo prošnjo, tokrat le za najnižji plemiški naziv »Edler von«. Medtem je prebrisanec pregovoril tasta Avgušтина barona Dienersperga, da mu je prodal gospostvo in toplice Dobrna. Kupoprodajna pogodba, datirana 1. maja 1800 v Celju, je bila očitno le slepilni maneuver, saj bi Resnik največji del kupnine plačal z zamikom. Pogodba tudi nikoli ni bila vpisana v štajersko deželno desko in so jo zavrgli, brž ko je Resniku uspelo »pomodriti rdečo kri«. Ko je dvorna komora zavrnila tudi njegovo drugo prošnjo, se je smeli Celjan urno obrnil naravnost na cesarja Franca II. Ne da bi sploh omenil obe zavrnitvi, se je ponudil, da bo državi v primeru plemenitve »iz čistega patriotizma« spregledal nekaj sto goldinarjev vračila obresti za posojilo, pomahal je še z originalno kupno pogodbo za Dobrno in se zavezal, da bo izstopil iz službe višjega uradnika na Gadollovih gospostvih. Čeprav dvorna komora cesarju »ni svetovala uslišanja prošnje«, je Franc II. v skladu s polnomočji ravnal po svoje in pristavil svoj podpis. Tako so se 13. oktobra 1800 rodili pl. Resingeni (Edler von Resingen). Zakonca sta se še pred tem odselila z Blagovne v Celje in kmalu res začela na svojem. Na »lažni nakup« gospostva Dobrna s toplicami je vsa okolica zavestno pozabila, saj stari baron Avguštin Dienersperg najbrž z njim niti v sanjah ni mislil resno.⁷⁸

Resingenoma in njuni mladi družini je bilo treba najti drugo ustrezno domovanje in to se je ponujalo nedaleč stran. Čez dve leti, leta 1802, je Ignac Pavel kupil od ženinega bratranca Jožefa Marije barona Dienersperga dvorca Tabor in Socka pri Vojniku, šest let zatem (1808) pa je zase in za potomce dosegel še

24. aprila 1824 sta denimo skupaj botrovala otroku gosposčinskega upravitelja na Ponikvi, oba sicer le po namestnikih (NŠAM, Matične knjige, Ponikva, R 1802–1838, fol. 106). Dienerspergov nečak Franc vitez Gadolla je v orisu genealogije Dienerspergov (po 1860) zapisal, da je Ponikvo »ujela« neka »rojena Fischer« (*die geborne Fischer Ponikl gefischt hat*) in potegnil vzporednico še z enim Fischerjem, Petrom, ki je kot nezakonski sin Petra barona Dienersperga, visokega častnika in Avguštinovega brata, nekaj prej (1819) »ujel« Petrovo dediščino: »*also fischten 2 Fischer in der Familie Dienersperg*« (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 917, fol. 6, 6v).

⁷⁷ Golec, Pozabljeni »mali štajerski Valvasor«, str. 27–38; isti, Valvasorjevo neznano potomstvo (3. del), str. 47–51.

⁷⁸ Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 338–340. – Kupoprodajna pogodba je ohranjena zgolj v Resingenovem plemenitvenem spisu (ÖStA, AVAFHKA, Adelsakten, Hofadelsakt von Resing von Resingen 1800, pag. 29–30, 1. 5. 1800). Resnik, v pogodbi imenovan Resingg (!), naj bi za gospostvo s toplicami in cerkvenim imenjem Dobrna vred plačal kupnino 45.000 goldinarjev, in sicer 10.000 takoj, 20.000 čez pol leta, 5.000 bi prispevala soproga kot doto, 10.000 pa bi Resnik po Dienerspergovi smrti izplačal njegovim dedičem. Celotno posest bi prevzel 1. novembra istega leta, ko bi začele teči tudi 5-odstotne obresti. – Pomenljivo je, da Resnikov svak Franc Ksaver baron Dienersperg v svojih spominih kupoprodaje ni niti omenil, čeprav takih zadev ni puščal v nemar (prim. Golec, Tripljenje »celjskega Wertherja«, str. 25–26).

povzdignitev v viteški stan. Čeprav taborski graščak je Resnik – Resingen pozimi živel v dobro uro oddaljenem rodnem Celju, kjer so ga lahko zdaj vsi občudovali kot uspelega nekdanjega someščana in kjer se mu razen dveh rodili tudi vsi otroci. Dienerspergovo »žlahtno občestvo« ga najbrž ni nikoli povsem sprejelo medse, zelo pa ga je cenil svak Franc Ksaver (1773–1846), ki ga v spominih imenuje »odličan gospodar, razumen in na vseh področjih preizkušen višji uradnik ter pošten družinski oče«. Resingenova družina se je vzdrževala z dominikalno zemljo in podložniki svojih dvorcev. Taboru in Socki se je leta 1815 kot Terezijina dediščina po očetu pridružil bližnji, že razpadajoči Ranšperk, končno pa je Resingen istega leta kupil še sosednji дворец Frankolovo. Nedavno plemeniteni Resniki so torej na Celjskem v nekaj letih postali vidni zemljiški gospodje, ki jim je njihova okolica zato tem lažje »odpuščala« neplemiško poreklo družinskega poglavarja. Od sedmih Resingenovih otrok so odrasli štirje – tri hčerke in sin Janez Nepomuk (1812–1885), ki ga bomo še srečali kot gospodarja dvorcev Dobrna in Dobrnica. Samo Janez Nepomuk je domala vse življenje ostal na Spodnjem Štajerskem, medtem ko so njegove tri sestre in mati po očetovi smrti (1833) sledile zgledu materinih sorodnikov baronov Dienerspergov in so se do štiri-desetih let vse preselile v štajersko prestolnico. Janez Nepomuk je postal lastnik Tabora in Socke, Frankolovo pa so si vsi štirje otroci razdelili na enake dele in ga po enem desetletju prodali (1844). 73-letna mati Terezija pl. Resingen, rojena baronica Dienersperg, je preminila 29. decembra 1849 v Gradcu, stara 73 let. Rod vitezov Resingenov je po moški strani izumrl leta 1885 z Janezom Nepomukom, edinim odrastlim sinom Ignaca Pavla in Terezije, po ženski strani pa preživel do današnjih dni, a le po eni sami nečakinji zadnjega viteza Resingena.⁷⁹

Obe Dienerspergovi hčerki, že rojeni kot baronici, sta torej konec 18. stoletja vzeli za moža človeka, ki sta bila plemenitena šele kot odrasla, eden celo že po poroki, in sta oba prišla le do viteškega naslova. Vendar možema za poroko z baronskima hčerkama ni manjkalo nečesa bistvenega: bila sta dovolj petična.

Dobrnska posest pa je medtem čakala naslednika, najstarejšega sina **Franca Ksaverja barona Dienersperga** (1773–1846), ki ni mogel postati lastnik, vse dokler je živel njegov konservativni oče Avguštin (1742–1814). Pozna poroka Franca Ksaverja, samskost in nenavadna oporoka njegovega brata Janeza Nepomuka, očitno izsiljena poroka sestre Terezije ter razne pomenljive podrobnosti so vodili k sklepanju, da je moralo biti v Dienerspergovi družini nekaj narobe. Posredno so sklepanja potrjevale že besede nadvojvode Janeza (Johanna), ki jih je slišal leta 1810 v zdravilišču na Dobrni in si jih zapisal v svoj popotni dnevnik: »Lastnik Dienersperg vse ovira. Njegov sin in

zet bi rada prevzela, on pa ima vsa sredstva in ne da ničesar iz rok.«⁸⁰ V tem času je »družinski absolutist« Avguštin močno zanemarjal Dobrno in se posvečal urejanju svojega novega dvorca Zgornji Lanovž na pragu Celja, s prvorojencem Francem Ksaverjem pa je v slogu velikega pokrovitelja ravno sklenil pogodno spravo. Odkritje osebnoizpovednih spominov barona Franca Ksaverja je osvetlilo razmere in medgeneracijske napetosti v Dienerspergovi družini do takih podrobnosti, kot jih ne poznamo za nobeno drugo družino Valvasorjevih potomcev, niti iz poznejšega časa.⁸¹ Franc Ksaver, ki je sicer še dvajset let po očetovi smrti, ko je pisal spomine (1835), in verjetno sploh vse do konca ostajal ujetnik lastnega ambivalentnega odnosa do dominantnega očeta, je opisal nezdrav odnos barona Avguština do dveh sinov in naravnost dramatične zaplete med njim in očetom. Nenavadno se zdi, da ga je oče začel priklepiti nase in na rodbinsko posest šele leta 1794, ko se je 21-letni Franc Ksaver kot absolvirani pravnik in z odličnimi pričevali vrnil s študija v Gradcu. Prej pa kot da bi bilo staršem zanj bolj malo mar, saj so ga z osmimi leti poslali v župnijsko šolo v Šmartno pri Celju, nato pa enajstletnega za tri leta v šolo v Trebnje na Dolenjskem, od koder se niti med počitnicami ni vračal na Dobrno. Tudi o tem, da bi bil doma kdaj v naslednjih petih letih, ko je obiskoval gimnazijo in licej v Mariboru in Gradcu, ni v spominih nobene besede. Ko pa se je slednjič po končanem študiju vrnil na Dobrno, mu oče ni dovolil vstopiti v pripravniško službo pri kakšnem državnem uradu. Mladenič je tako skoraj deset let preživel v brezdelju in smel samo pomagati očetu pri upravljanju njegovih posesti. Medtem sta se zgodila tudi dva dramatična zasuka. 27-letni Franc Ksaver je leta 1800 začel znanstvo z 18-letno Antonijo baronico Adelstein iz sosednjega dvorca Dobrnica, svojo poznejšo soprogo. Bil je prepričan, da bo mladenka iz stare plemiške rodbine povsem v skladu z očetovimi pričakovanji. »... a sem se spet zelo motil. Oče me je od trenutka, ko je za to izvedel, sovražil in me na najokrutnejši način preganjal. Prizori med njim in menoj so preveč škandalozni in presunljivi, da bi jih zmogel ponoviti in zapisati. Z eno besedo, po enem takih prizorov sem bil odpravljen od doma brez vsakršne podpore, brez strehe nad glavo.«

Zanimivo je dejstvo, da Franc Ksaver ni navedel razloga, zaradi katerega mu je oče tako vehementno branil poroko z mlado baronico Adelstein, prvo plemiško sosedo dobrnskih Dienerspergov. Tako bodisi ni vedel za spor, ki ga je imel oče Avguštin davnega leta 1769 z baroničinim očetom baronom Adelsteinom – kar glede na poznejše botrstvo med družinama ne bi bilo nenavadno – ali pa je to za vse neprijetno zadevo namenoma zamolčal. Pokojni Anton baron

⁸⁰ Schlossar, *Erzherzog Johanns Tagebuchaufzeichnungen*, str. 68.

⁸¹ ZAP, ZAP 70, Rokopisna zbirka, R-45, str. 66 sl.; prevod in objava: Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 27 sl.

⁷⁹ Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 340–345.

Adelstein je bil namreč drugi ded njegovih otrok, spomini Franca Ksaverja pa napisani prav zanje.

Najtežje obdobje svojega življenja je »celjski Werther« baron Franc Ksaver preživel štiri leta in pol, in sicer od svojega 31. rojstnega dne leta 1804, ko ga je oče vrgel čez prag, do pomladi 1809. Po teden do deset dni se je izmenjaje zadrževal pri sestrah Resingenovi na Taboru in Gadollovi na Blagovni, ostali čas pa v Gadollovem najetem stanovanju v Celju, odvisen od skromne denarne podpore svoje matere in od pomoči izbranke Antonije, ki je denar služila sama z ročnim delom. Vrhunec obupa je v njegovih trideset let pozneje napisanih spominih zajet v stavku: »Vsi moji poskusi, da bi se ponovno spravil z očetom, so propadli brez uspeha, moja žalost, moja zlovolja je bila brezmejnna, pogosto sem bil na točki, da s premišljenim strelom končam svoje življenje, le ljubezen do moje sedanjše soproge, zavest, da trpim po nedolžnem in da enkrat vendar mora biti bolje, me je odvrgla od uresničitve te namere.« V ravnodušnosti do življenja, ki mu je bilo skoraj breme, se je poleti 1808, na pragu ponovne vojne s Francijo, odločil vstopiti v novoustanovljeno deželno brambo in bil imenovan za stotnika pri celjskem bramborskem bataljonu. Ganljivo pismo, ki ga je napisal očetu naslednjo pomlad, ob izbruhu vojne, tik preden je celjski bataljon krenil na pot, je slednjič prineslo zasuk in omehčalo starega Avguščina, da je sina spet sprejel v svoj dom. Na očetovo željo je Franc Ksaver naslednje leto zapustil deželno brambo, se preselil k staršem v двореc Zgornji Lanovž in z očetovim dovoljenjem nadaljeval zvezo z Antonijo.

Toda, čeprav sta bila oba že v zelo zrelih letih za poroko, nista mogla stopiti pred oltar še štiri leta po sinovi in očetovi spravi, saj nista imela nobene ga premoženja. Poroko sta omogočili šele nenadna smrt Antonijine matere Kajetane baronice Adelstein, rojena grofice Attems, 11. aprila 1813 v Celju in obljuba njenih dedičev, da bodo dali Francu Ksaverju za osem let v zakup двореc Dobrnica pri Dobrni. 28. oktobra 1813 sta se 40-letni Franc Ksaver baron Dienersperg in 31-letna Antonija baronica Adelstein po dolgih 13 letih znanstva končno poročila, a tako kot obe Dienerspergovi sestri ne v domači župniji, temveč v kapeli Gadollovega dvorca Blagovna pri Šentjurju. Mladoporočenca sta po poroki živela na Dobrnici, pozimi pa v Celju v najetem stanovanju, kjer ju je pogosto obiskoval zdaj že hudo bolni oče in tast Avguštin. Ta ponosni mož je živel le še pol leta po sinovi poroki, vendar je vse do pričakovane smrti ostal lastnik vsega svojega nerazdeljenega premoženja, štirih dvorcev in dobrnskih toplic. Umril je 6. maja 1814 v Zgornjem Lanovžu zaradi zlate žile, star 72 let.⁸²

⁸² ZAP, ZAP 70, Rokopisna zbirka, R-45, str. 73–81; prim. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 30–32. – V mrliški matici je kot vzrok smrti navedena oslabelost: »Aufloßung« (NŠAM, Maticne knjige, Celje–sv. Danijel, M 1808–1834, fol. 76).

»Družinski absolutist« starega kova, ki je z odpovedovanjem in trudom prišel do znatnega premoženja, je ob očitno zelo neizraziti vlogi žene Jožefe ravnal tudi s svojimi družinskimi člani kot z lastnino. Čeprav je imel veliko let težave z zdravjem in je bil zadnja dva tedna hudo bolan,⁸³ Avguštin ni naredil oporoke, kot bi do konca verjel, da bo preživel. Tako so se morali njegovi tedaj štirje živčiči odrasli otroci in vdova o delitvi zapuščine sporazumeti sami. V začetku naslednjega leta 1815 so pri celjskem magistratu sklenili delilno pogodbo, po kateri je vsak dobil en dvorec: Franc Ksaver Dobrno s toplicami, Janez Nepomuk Ponikvo, Terezija, poročena pl. Resingen, Rašperk in Barbara, poročena pl. Gadolla, očetov zadnji dom Zgornji Lanovž. Od dolgov in obveznosti v višini 19.233 goldinarjev je glavnilo, 10.233, prevzel Franc Ksaver, Janez Nepomuk 3.000 in Terezija 6.000. Mati Jožefa, ki bi ji do smrti pripadal užitek ene četrteine moževega premoženja, se je temu odpovedala v zameno za letno vzdrževalnino 1.200 goldinarjev in naturalije, ki so jih dediči prispevali v enakih deležih, iz premoženja zapuščine pa si je smela prosto izbrati pohištvo, srebrnino, živino in drugo. 20. januarja 1815 so se vsi štirje sorodenci zbrali v Gradcu in opravili prepise svojih podedovanih posesti v štatersko deželno desko.⁸⁴

Dobra tri leta pozneje, 23. marca 1818 je mati Jožefa preminila v Celju za oslabelostjo, stara 75 let.⁸⁵ Medtem so se njenim vnukom po obeh hčerkah pridružili tudi prvi vnuki po sinu Francu Ksaverju, edinem nadaljevalcu rodbinskega imena Dienersperg. Franc Ksaver je imel namreč srečo z otroki, ki so bili zdravi in so ga vsi preživeli, njegov rod pa je, kot prikazuje preglednica, kljub vsemu ugasnil z edinima neporočenima pravnukoma leta 1914 oziroma 1936.

»Celjski Werther« Franc Ksaver je vse svoje žive dni nosil posledice mladostnega trpljenja in negotovosti. Čeprav se je velikopotezno loteval raznih

⁸³ Franc Ksaver je njegovo smrt opisal takole: »Žal je bilo naše/najino veselje kratkotrajno, kajti moj dobri oče je 6. maja 1814 umrl. V svoji bolečini sem napisal tale nekrolog: 'Najdražji, najbolj ljubljeni, nepozabni oče! Spi blago v naročju smrti, Ti plemeniti, pošteni mož. Z vencu cvetja, z neuvencljivimi spominčicami posipamo kraj, kjer počivajo ostanki Tvoje tostranske navzočnosti, s pobožnimi molitvami blagoslovljamo Tvoj sveti spomin in naše solze naj nikoli ne usahnejo, kakor ne otroška hvaležnost, ki jo dolgujemo Tvojemu nepozabnemu očetovskemu srcu. O, kruta smrt! Tvojemu vsemogočnemu čaščenju je morala 6. maja 1814 podleči tudi ta dragocena žrtev.' Ob 7. uri zjutraj se je njegovo življenje v 72. letu izteklo zaradi zlate žile, ki mu je veliko let povzročala hude bolečine. 23. aprila je legel v posteljo in 14 dni zatem izpustil dušo v neprekinjenem, groznem trpljenju, ki nam je trgalo srca. Moja najzvestejša soproga, ki jo je tako srčno vzljubil, mu je zatisnila levo, jaz pa desno oko.« (Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 31–32).

⁸⁴ StLA, Landtafel, LT II, Urkundenbuch Tom 14, fol. 389–399.

⁸⁵ NŠAM, Maticne knjige, Celje–sv. Danijel, M 1808–1834, fol. 141.

TABELA 2: Rodovnik zadnjih baronov Dienersperg – izumrle veje Franca Ksaverja

Franc Ksaver Kajetan baron Dienersperg * 1773, Dobrna, † 1846, Gradec poročen 1813, Blagovna žena Antonija baronica Adelstein * 1782, Celje, † 1845, Gradec 6 otrok:					
Marija Kajetana por. grofica Hoyos * 1815, Celje, por. 1832, † 1892, Celje	Ferdinand * 1817, Celje, por. 1852, † 1853, Gradec	Janez Nepomuk * 1818, Celje, neporočen, † 1885, Lainz pri Dunaju	Ida Terezija por. Vital * 1819, Dobrna, por. 1847, † 1894, Celje	Anton Aleks * 1820, Dobrna, por. 1849, † 1889, Ormož	Marija Ivana por. Garbich * 1824, Celje, por. 1847, † 1890, Celje
1 sin: Franc Ksaver grof Hoyos * 1833, Dobrna, por. 1859 in 1865, † 1896, Ober St. Veit pri Dunaju, 1 hči	brez otrok	brez otrok	brez otrok	2 otroka: Ferdinand baron Dienersperg * 1850, Jihlava, por. 1905, † 1905, Budimpešta, brez otrok Antonija por. Kofler * 1855, Gradec, por. 1876, † 1908, Kog pri Ormožu, 1 sin	5 otrok: 4 rojeni 1848–1864 in † 1848–1869 v Trstu ter hči Ida Garbich por. Eminger * 1864, Trst, por. 1914, † 1929, Gradec brez otrok
hči Eugenie Hermine grofica Hoyos * 1860, Dunaj, neporočena, † 1936, Gradec				sin Ludvik Kofler * 1876, Gradec, neporočen, † 1914, Kog pri Ormožu	

načrtov in jih po večini tudi izpeljal, se v njegovem nadaljnjem življenju vendarle kaže določena nestanovitnost. Sodeč po spominih, mu je največ pomenila družina, bržčas več otroci kot žena, ki jo je prek tolikih ovir pripeljal pred oltar.⁸⁶ Prvi trije otroci so se jima rodili še v Celju, najprej z nemajhnimi težavami 7. aprila 1815 Marija Kajetana, 11. januarja 1817 Ferdinand in 3. februarja 1818 Janez Nepomuk.⁸⁷ Medtem je Franc Ksaver začetku leta 1815 tudi uradno nasledil očetovo Dobrno s toplicami, vendar se je z družino preselil tja šele kakšno desetletje pozneje.⁸⁸ Na Dobrni sta se mu sicer rodila četrti in peti otrok, 21. julija 1819 Ida Terezija (Tekla) in manj kot leto dni zatem 17. julija 1820 Anton Aleks, a se Dienerspergovi v novem okolju še nekaj časa niso povsem ustalili, saj je župnik pri krstu obeh otrok zapi-

sal, da tu živijo začasno (*»pro tempore in Neuhauß«*).⁸⁹ Upravičeno, kajti tudi najmlajša Marija Ivana je 12. julija 1824 zagledala luč sveta v Celju.⁹⁰ V dobrnskem dvorcu se je baronova družina zares ustalila šele v drugi polovici dvajsetih let,⁹¹ potem ko je Franc Ksaver izpregel kot odbornik celjske podružnice Štajerske kmetijske družbe⁹² in leta 1822 od ženine družine baronov Adelsteinov – svoje žene, njenega brata in sestre – kupil bližnji dvorec Dobrnica, ki ga je imel prej samo v zakupu. Po njegovih lastnih besedah naj bi kupnina znašala 28.000 goldinarjev konvencijske

⁸⁶ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 42–44.

⁸⁷ NŠAM, Matične knjige, Celje–sv. Danijel, R 1801–1817, fol. 565–566, 627–628; R 1817–1840, fol. 11–12. – Franc Ksaver je natančno opisal porodne težave pri rojstvu prvega otroka (ZAP, ZAP 70, Rokopisna zbirka, R-45, str. 84; prim. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 32).

⁸⁸ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 11, fol. 1339; Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 43–44.

⁸⁹ NŠAM, Matične knjige, Dobrna, R 1783–1830, pag. 348 in 354.

⁹⁰ Prav tam, Celje–sv. Danijel, R 1817–1840, fol. 207–208.

⁹¹ Leta 1824 se je zunaj Dobrne, v Celju, rodil zadnji otrok, leta 1831 pa župnijski status animarum celotno družino navaja kot živečo v dobrnskem dvorcu (NŠAM, Zapisniki duš, 0030 Dobrna, K01 (1831–1840), str. 117). Njene člane zaman iščemo v sočasnem celjskem statusu animarum 1830–1839 (prav tam, 0016 Celje–sv. Danijel, K01).

⁹² Sam je v spominih navedel, da je bil za odbornika celjske podružnice postavljen 17. septembra 1819; po šestih letih [1825 ali 1826] naj bi moral zaradi dela v njej in zaradi domačih poslov odstopiti ter prestopiti med člane. Dejansko pa je bil navaden član že najpozneje maja 1822. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 33.

valute,⁹³ toda uradno je šlo za izročilno pogodbo, ki jo je sklenil z ženo, svakinjo in svakom, lastniki po ene tretjine posesti. V kakšni obliki in koliko je Franc Ksaver dejansko odštel Adelsteinom, ostaja tako neznanka, skrita v formulaciji, da temelji izročitev na ustnem dogovoru. Ta je vsekakor moral vključevati tudi hipoteki svaku in svakinji za 20.000 goldinarjev, ki sta bremenili Dobrnico še ob smrti Franca Ksaverja četrto stoletja pozneje.⁹⁴

Kot je bilo že omenjeno, je zdravilišče na Dobrni prav v njegovem času doživelo prenavo in vzpon. Franc Ksaver ga je po dveh stoletjih stagniranja temeljito prezidal in razširil ter mu dal veliko bolj svetovljanski videz, kar se je odrazilo na povečanem številu gostov in izboljšani ponudbi.⁹⁵ Kot je v spominih zapisal sam (1835), se je prezidave lotil že prvo leto lastništva, potem pa poskrbel za vedno nove izboljšave:

»Moja glavna zaposlitev je bilo kmetovanje in nove gradnje, ki sem se jih moral tem bolj lotiti pri toplicah, saj sem jih prevzel v najslabšem stanju. Pozno jeseni 1815 je že stalo povsem novo poslopje do vhodnih vrat in tako sem se iz leta v leto loteval novih razdelitev sob, poskrbel za nabavo postelj in za novo opremo. Vse gradnje v toplicah, na Dobrni in na Dobruici, ki sem jo od treh zakonitih dedičev, baronov Adelsteinov, kupil 1. marca 1822 za 28.000 goldinarjev konvencijske valute, so me doslej stale že okoli 17.000 goldinarjev konvencijske valute. V domačem zadovoljstvu in slogi so mi prehitro minila najsrečnejša leta in sladko očetovsko veselje me je vedno osrečevalo ob rojstvih mojih šestih otrok.«⁹⁶

Prav zato preseneča, da je hotel zdravilišče dvakrat prodati štajerskim deželnim stanovom, prvič že leta 1819 za 30.000 goldinarjev konvencijske valute in drugič, leta 1833, za petdeset tisočakov. Glede na to, da stanovi obeh ponudb niso imeli za pretirano visoki, je torej obakrat potrjeno šlo za občutno povečano vrednost.⁹⁷ A zakaj je Franc Ksaver sploh

prodajal? Je potemtakem dotlej velikopotezno gradil samo zato, da bi prodal, ali preprosto ni vedel, kaj naj z doseženim počne? Medtem se je z družino za stalno preselil v dobrnski dvorec, vendar so Dienerspergi najverjetneje vse do zadnjega, do preselitve v Gradec, obdržali v Celju najeto stanovanje za občasno bivanje, zlasti za sinova, ki sta tam obiskovala gimnazijo.⁹⁸

Na Dobrni je družina stalno živela le kakšno desetletje. V tem času je zapustil dom srednji sin Janez Nepomuk, ki ni šel na gimnazijo, ampak ga je oče jeseni 1829 pri 11-ih letih poslal na vojaško akademijo v Dunajskem Novem mestu.⁹⁹ Kmalu zatem, v prvi polovici tridesetih let, pa je dozorela odločitev, da se vsa družina iz spodnještajerske province, čeprav iz njenega »svetovljanskega kotička« – z Dobrne, preseli v deželno prestolnico. V tem času je Franc Ksaver, ki si je na pleča naložil šesti križ, delal obračun s svojo in rodbinsko preteklostjo, katerega sadovi so odločilno pripomogli k rekonstrukciji ključnega dela Valvasorjevega potomstva in razumevanju njegovih dejanj. Leta 1832 ali malo zatem je dal urediti zbirko portretov svojih prednikov in sorodnikov. Zbirka, katere največji del hrani danes Narodna galerija v Ljubljani, vsebuje več skritih sporočil, ki še dodatno odstirajo tančico nad osebnostjo in značajem njenega lastnika. Napisi na slikah niso le obnovljeni, ampak deloma tudi samovoljno dopolnjeni, s čimer je dobrnski gospod na nekaterih mestih le pregrebo »popravlil« zgodovino: nekaterim starejšim Dienerspergom, ki še niso bili baroni, je tak naslov dodal brez pomisleka, pravi ponaredek pa je portret neobstoječega sorodnika, stiškega opata Dienerja iz 16. stoletja.¹⁰⁰ Zbral je tudi veliko dragocenih rodoslovnih podatkov o Dienerspergih, toda v njegovem genealoško-biografskem orisu rodbine iz leta 1835 ne manjka prikrajanj, pač s ciljem povečevati lastni plemeniti rod. Nepri- merno zanesljivejši so podatki iz zadnjih desetletij in piščevi osebnoizpovedni spomini, ki sestavljajo drugi del rokopisne »rodbinske kronike«.¹⁰¹

»Modernizacijskim« potezam dobrnskega graščaka in lastnika zdravilišča Franca Ksaverja gre pripisati poroke Dienerspergovih otrok s »tujci« in njihovo razselitev iz male Dobrne in provincialnega Celja v širni svet. Začelo se je v začetku tridesetih let, ko se je poročila najstarejša hči Marija Kajetana, edina še pred smrtjo staršev. Komaj 17-letna je 28. oktobra 1832 v opatijski cerkvi v Celju postala soproga 24-letnega Dunajčana Johanna grofa Hoyosa (1808–1896), takrat sicer šele uradniškega začetni-

⁹³ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 32. – Izročilna pogodba, datirana v Celju 1. marca 1822: StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Urkundenbuch Tom 69, fol. 102–104; tudi v: StLA, A. Dienersperg, K 2, H 54. Prim. StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 911, fol. 2–2v; prim. Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 222. – Po deželni deski je imela Dobrnica dobrih 247 funtov dominikalnega prispevka in 125 rustikalnega (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 1, fol. 191).

⁹⁴ Dve manjši hipoteki v skupni višini 5.000 goldinarjev sta bili izbrisani leta 1824 oziroma 1826, hipoteki Jožefu baronu Adelsteinu in njegovi sestri Barbari – Babette pa vpisani v letih 1818 in 1826 (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 1, fol. 197).

⁹⁵ O razvoju Dobrne pod Francem Ksaverjem baronom Dienerspergom in utripu v zdravilišču gl. zlasti Hammer-Luza, »Es ist zum Sterben...«, str. 9–20. Prim. tudi: Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 207–208; J. Orožen, Donesek k zgodovini Dobrne, str. 283–284; Grobelnik, Nastanek in razvoj, str. 112. Prim. knjigo zdraviliških gostov za leto 1820 v: StLA, A. Dienersperg, K 2, H 56

⁹⁶ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 32.

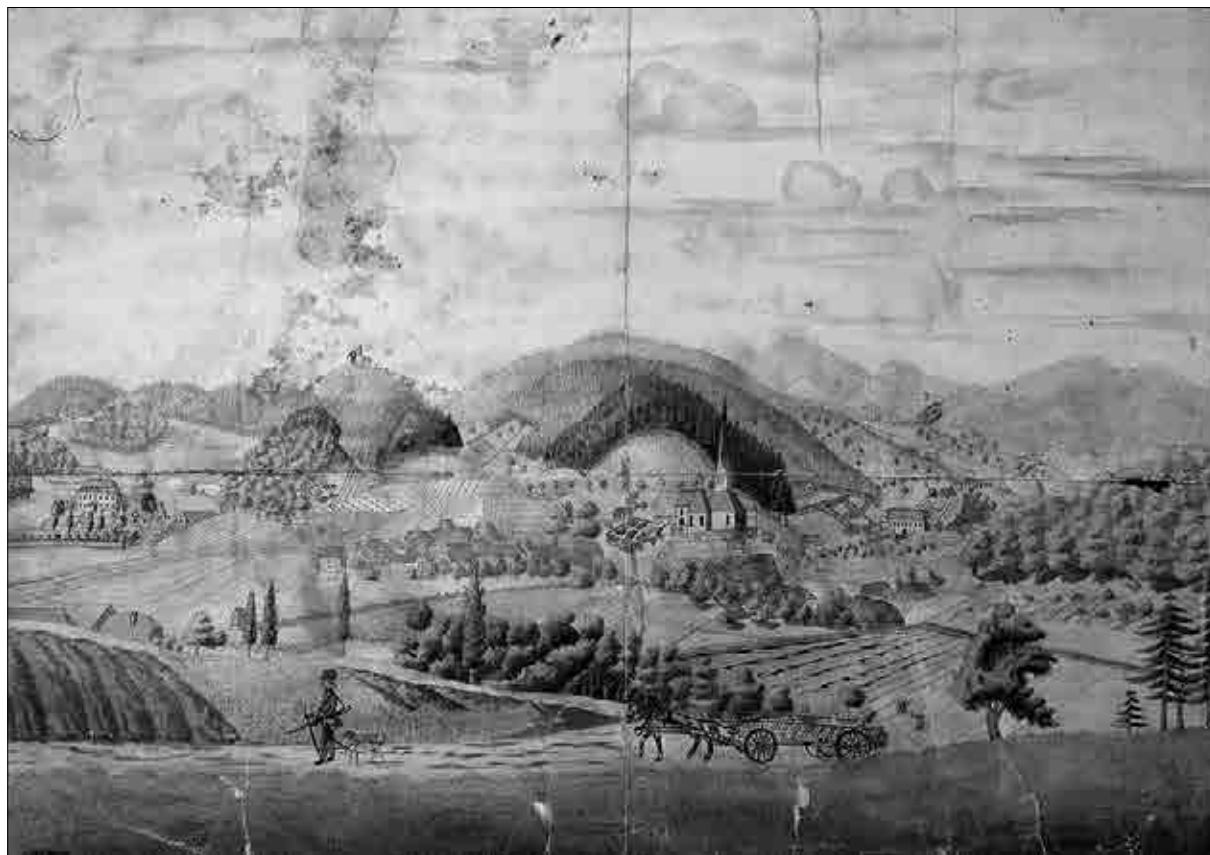
⁹⁷ Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 208; Hammer-Luza, »Es ist zum Sterben...«, str. 9.

⁹⁸ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 43–44.

⁹⁹ Prav tam, str. 33.

¹⁰⁰ Prav tam, str. 44.

¹⁰¹ Graški zgodovinar K. Tangl, ki je »genealoško-biografske skice« rodbine Dienersperg leta 1852 uporabil pri pisanju razprave o zgodovini Dobrne, je delo Franca Ksaverja označil kot zanesljivo gradivo (Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 161). S tem je mislil mlajše podatke, glede vrednosti starejših pa je bil do pisca prizanesljiv (Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 21).

Dobrna z dvorcem, ruševinami starega gradu Schlangenburg, vasjo in toplicami, kot jo je leta 1838 naslikal mladi Anton Aleks baron Dienersperg, sin lastnika gospostva in zdravilišča barona Franca Ksaverja (ZAP, ZAP 6, Zbirka Muzejskega društva, šk. 52, MD-V-7, Plemiška rodbina Dienersberg).

ka, konceptnega praktikanta pri celjskem okrožnem uradu, zato pa grofa, sina komornika in spodnjeavstrijskega vladnega svetnika.¹⁰² Dienerspergov očitno ni motilo, da mladi grof ni mogel pričakovati stanu primerne dediščine; kajti to »pomanjkljivost« je odtehtal njegov grofovski naslov. O Hoyosu, človeku, ki je četrto stoletja pozneje zavozil dobrnske toplice, bomo še govorili.

Po spominih Franca Ksaverja se je Dienerspergova in z njo Hoyosova družina preselila v Gradec iz osebnih oziroma družinskih razlogov. Starši so želeli imeti pod nadzorom najstarejšega sina Ferdinanda, ki je po končani 6-letni celjski gimnaziji nadaljeval študij na graškem liceju, hčerki Ida in Marija – Mari bi bili deležni primerne pouka francoščine, plesa in igranja klavirja, poleg tega pa so Dienerspergi na Celjskem pogrešali zdravniško pomoč, potem ko je po rojstvu edinega sina zbolela hči Kajetana. Jeseni 1835 so se z enoletno zamudo odselili v deželno prestolnico, kamor jim je čez nekaj mesecev sledil zet grof Hoyos, za katerega so izposlovali službeno

premetitev iz Celja, nato pa še sin Janez Nepomuk, prestavljen kot častniški kadet v štajerski domovinski polk. Leta 1836 je oče Franc Ksaver v Gradcu sklenil svoje spomine z besedami: »Z zvesto soprogo, najinimi šestimi otroki, zetom in vnukom živimo zdaj pravo patriarhalno življenje.«¹⁰³ Dienerspergi so torej Dobrno pustili za seboj, a z njo niso pretrgali vezi. Gospostvo in zdravilišče sta bili še vedno v njihovi lasti in čez nekaj let je preselitvi v Gradec sledila velikopotezna posodobitev zdravilišča, ki je nazadnje privedla do finančnega poloma.

»Pravo patriarhalno življenje«, s katerim je Franc Ksaver leta 1836 v Gradcu sklenil svoje spomine, je imelo vsaj dve plati. Tudi sam je namreč deloma stopal po poti svojega očeta Avgušтина. Nihče se mu ne prej ne zdaj ni upal zares ugovarjati ali pa ni s tem ničesar dosegel; niti žena ni imela veliko besede, podobno kot ne svoj čas njegova mati pri očetu. Zdi se, da je znal svojo okolico obvladovati prav »patriarhalno«, drugače kot njegov oče sicer brez večjih konfliktov, ker je bil pač bogatejši za mladostne negativne izkušnje.

¹⁰² NŠAM, Matične knjige, Celje–sv. Danijel, P 1826–1845, fol. 39; prim. ZAL, LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka, šk. VIII, Dienersperg.

¹⁰³ ZAP, ZAP 70, Rokopisna zbirka, R-45, str. 86–88; Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 18, 34.

Vsi člani družine barona Franca Ksaverja v istem mestu, Gradcu, večina pod eno streho, sin – častniški kandidat pa v bližini, so tako preživel približno tri leta, dokler ni najmlajši sin Anton Aleks, pozneje nadaljevalec očetovih spominov, leta 1839 stopil na poklicno častniško pot. Anton Aleks je odšel v tedanjo avstrijsko Italijo, medtem ko so se drugi člani družine držali skupaj še nadaljnjih šest oziroma sedem let do smrti obeh staršev. Oče Franc Ksaver je bil v tem času deležen tudi časti kot izvoljeni svétnik deželnega odbora (1837–1843), mu pa zaradi pomanjkanja trdnih genealoških dokazov ni uspelo pridobiti naziva cesarsko-kraljevi komornik. Zet Johann grof Hoyos si je tak častni naziv medtem priskrbel, napredoval po uradniški lestvici in potegnil za seboj svaka Ferdinanda. Janez Nepomuk in Anton Aleks se nasprotno nista dobro znašla v kadetski in pozneje častniški uniformi, prvi blizu doma, drugi daleč stran, oba na željo očeta. Medtem sta hčerki Ida in Marija – Mari postajali godni za možitev, zgodaj poročena Kajetana – Jetta pa je vzgajala edinca Franca Ksaverja grofa Hoyosa. Taka je bila videti Dienerspergova razširjena družina, ki je preživljala svoja graška leta v najetih stanovanjih v uglednih hišah na prestižnih lokacijah.¹⁰⁴ Na tretji, Herrengasse št. 211, je 14. januarja 1845 za možgansko kapjo preminila 62-letna mati Antonija, leto in pol pozneje pa 15. avgusta 1846 za vodenico še 73-letni oče Franc Ksaver.¹⁰⁵

Zakonca sta malo pred smrtjo pustila materialno sled v dobrnski župnijski cerkvi Marijinega vnebovzjetja, in sicer najverjetneje, ko je bila cerkev leta 1844 na novo pozidana in naslednje leto opremljena. V kapeli sv. Jožefa desno od oltarja sta dala izdelati sliko z rodbinskima grboma in krono ter inicialkami svojih imen: F. C. / F. v. D. A. / g. F. v. A. (Franz Cajetan Freiherr von Dienersberg, Antonia, geborne Freiin von Adelstein).¹⁰⁶ Slika je bila bržčas na Dobrni že takrat edini pomnik na barone Dienersperge. O kakšnih Dienerspergovih nagrobnikih ni sledu, saj je bil tu od odraslih članov rodbine ne nazadnje potrjeno pokopan zgolj neporočeni Jožef Marija, umrl leta 1811.

Razselitev dobrnskih Dienerspergov, prodaja gospostva in zdravilišča

Dienerspergovo družinsko gnezdo je dokončno razpadlo sredi štiridesetih let 19. stoletja s smrtjo staršev Franca Ksaverja in Antonije. Leta 1846,

v mesecih pred smrtjo Franca Ksaverja in po njej, se je začel tudi **zaton njegovega podedovanega in ustvarjenega »imperija«**. Zdravilišče na Dobrni se je prvič v zgodovini ločilo od dobrnskega gospostva, oboje pa je tako kot Dobrnica ne prav dolgo zatem pristalo v tujih rokah.

Tak scenarij je bilo mogoče slutiti še za življenja Franca Ksaverja. Ko se je njegova življenjska pot iztekala, je namreč čedalje bolj postajalo jasno, da ne bo zmožgel poravnati obveznosti, ki so kot hipoteke bremenile njegovi posesti Dobrna in Dobrnica, s tem pa bo ogrožena dediščina njegovih otrok. Na Dobrnici je bila še vedno vpisana dediščina svaka in svakinje baronov Adelstein,¹⁰⁷ na račun Dobrne z zdraviliščem pa je ostareli baron zadnje desetletje vedno znova najemal zasebna posojila v višini od nekaj sto do 3.000 goldinarjev.¹⁰⁸ Dobra dva meseca pred smrtjo je potegnil potezo, ki se je zdela odrešilna, a se je čez nekaj let pokazala kot usodna. Dne 10. junija 1846 je na Dobrni, kjer se je nedvomno mudil zadnjič, sklenil kupoprodajno pogodbo z zetom Johannom grofom Hoyosom, s katero je Hoyos za 80.000 goldinarjev kupil zdravilišče in s tem nase prenesel vsa Dienerspergova bremena, vpisana na Dobrno in Dobrnico. Na teh dveh posestih je bilo za 41.300 goldinarjev hipotek, tako da je bil Hoyos dolžan plačati Dienerspergu samo 38.700 goldinarjev, torej manj kot polovico, in sicer še za prodajalčevega življenja s 4-odstotnimi obrestmi. Od hipotek, ki jih je prevzel, je iz naslova Dobrnice pripadalo 20.000 goldinarjev Dienerspergovemu svaku in svakinji Adelsteinoma, tj. baronu Jožefu (dejansko njegovi ženi) in Barbari – Babette, poročeni Carrierre de Tour de Camp, ostalo pa raznim tujim ljudem. Še preden je Hoyos z novim letom 1847 nastopil lastništvo, je Franc Ksaver baron Dienersperg umrl, v svoji zadnji volji pa določil, da postane lastnik Dobrne in Dobrnice najstarejši sin Ferdinand. Od kupnine, ki jo je Hoyos še dolgoval tustu, je Ferdinand prejel 700 goldinarjev gotovine, ostalo pa je kot Hoyosova plačilna obljuba pripadlo drugim trem Dienerspergovim otrokom: njegovi ženi Kajetani grofici Hoyos 18.000 goldinarjev ter njenima bratoma Janezu Nepomuku in Antonu Aleksu vsakemu po 10.000.¹⁰⁹ Sestra Marija Ivana Garbich je pozneje svoj delež 13.000 goldinarjev vpisala kot hipoteko na Dobrno in Dobrnico,¹¹⁰ Ida Terezija pa je bila bržčas izplačana v denarju, saj njenih zahtev ni med hipotekami.¹¹¹ Šest Dienerspergovih otrok je

¹⁰⁷ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 1, fol. 197.

¹⁰⁸ Prav tam, Hauptbuch 11, fol. 1348–1351.

¹⁰⁹ Prav tam, Urkundenbuch Tom 199, fol. 221–224v, 477v–483v.

¹¹⁰ Prav tam, Hauptbuch 1, fol. 200; Hauptbuch 11, fol. 1352.

¹¹¹ O Idinem deležu govori v spomilih brat Anton Aleks, ki pravi: »Posesti je dedoval moj najstarejši brat Ferdinand, zato pa je moral svojima bratoma in sestram izplačati dedne deleže, in sicer sestri Kajetani 18.000 goldinarjev, drugi sestri Idi 17.000, najmlajši sestri Mariji 15.000, bratu Janezu in meni pa vsakemu

¹⁰⁴ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 34, 44–46.

¹⁰⁵ DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Hl. Blut, Sterbefälle 1845, s. p.; 1846, s. p.; prim. Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel*, str. 315. Prim. ZAL, LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka, šk. VIII, Dienersperg.

¹⁰⁶ Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 217–218. – Zanimivo je, da se I. Orožen pol stoletja pozneje (1893) v zvezi s sliko sklicuje samo na Tangla (I. Orožen, *Das Dekanat Neukirchen*, str. 306), sam pa je očitno ni več videl.

torej leta 1846 z očetovo oporoko dobilo vsak svoj dedni delež in družinsko gnezdo se je hitro izpraznilo.

V zvezi s tem letom in Dienerspergi gre omeniti še eno dejanje, ki sicer ni v nobeni zvezi z Dobrno, zato pa je vsaj posredno še kako povezano z njihovim praprapradedom **Janezom Vajkardom Valvasorjem**. Istega leta, nekaj mesecev pred Francem Ksaverjem baronom Dienerspergom, je v Krškem preminil **Anton pl. Hohenwart** (1768, Podgrad pri Vranskem – 1846, Krško), mitninski nadzornik, po katerem so dobrnski bratje in sestre Dienersperg podedovali celotno, ne ravno veliko premoženje. Neporočeni Hohenwart je bil namreč bratranec njihove že pokojne matere Antonije, rojene baronice Adelstein (1782–1845), in ni imel drugih sorodnikov. Ob smrti je premogel nekaj zemljišč, hišo in hišico v Krškem. Posest je v imenu drugih bratov in sester prevzel kot izvršitelj oporoke Ferdinand baron Dienersperg in jo že naslednje leto 1847 prodal. Epizoda sama po sebi ne bi bila vredna posebne pozornosti, ko ne bi bil Hohenwart dvajset let (1826–1846) lastnik hiše, ki so jo dobrih deset let po njegovi smrti prvič označili kot Valvasorjevo hišo, v kateri naj bi kranjski polihistor leta 1693 zatisnil oči. Danes vemo, da je šlo za zmotno prepričanje, saj je Valvasor umrl v drugi hiši, nedaleč od te, Hohenwart pa je bil vsaj posredno kriv za nastanek zgodbe o »napačni« Valvasorjevi hiši. Mož ni bil le ljubitelj preteklosti, ki si je v svoji hiši uredil nekakšen zasebni muzej, ampak se je tudi dobro zavedal, da izvira iz Valvasorjevega rodu. Njegov praded Karel baron Valvasor (1617/20–1697) je bil namreč polihistorjev starejši brat. Tako je morda prav Hohenwart prvi razglašal ali na glas sklepal, da domuje v nekdanji polihistorjevi hiši. Lahko da so ga v Krškem napačno razumeli ali pa so hišo zmotno povezali z Valvasorjem šele pozneje zaradi njegovih dedičev, dobrnskih Valvasorjev, ki so se tedaj prav tako še zavedali, da so polihistorjevi potomci. Kakor koli, Hohenwartovi dediči Dienerspergi so poskrbeli, da je del njegovih predmetov (starih novcev, listin, zemljevidov idr.) po oporočnem določilu prevzel Kranjski deželni muzej. Ljubiteljski kustos Muzejskega društva za Kranjsko Anton Jellouschek pa je bil tisti, ki je leta 1857 prvi oznanal, da je hiša št. 85, tj. Hohenwartova hiša, nekoč pripadala samemu Valvasorju. Zmota se je še utrdila po letu 1894, ko so polihistorju na pročelju hiše vzdali spominsko obeležje in se je stavba kot »Valvasorjeva hiša« zapisala v zavest več generacij. Leta 2013 se je spominski plošči pridružila druga, posvečena muzealcu Hohenwartu, ki opozarja tudi na zmoto o Valvasorjevi hiši in na njen najverjetnejši nastanek.¹¹²

¹¹⁰ 10.000 goldinarjev. Dedna deleža najstarejše sestre Kajetane in brata Janeza ter moj delež je ob obljubi izplačila prevzel grof Hoyos na račun kupnine za toplice, za katero je ostal dolžan še 42.000 goldinarjev. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 46–47.

¹¹² O tem natančno: Golec, Neprava Valvasorjeva hiša, str. 80–

Življenjske poti šestih Dienerspergovih otrok so se torej v drugi polovici štiridesetih let 19. stoletja razšle in so poglavje zase. Zanimale nas bodo predvsem toliko, kolikor so povezane z Dobrno. Oglejmo si njihove usode najprej na kratko. Najbrž sta očetovo avtoritativnost najbolj boleče občutila sinova, ki jima je oče ponesrečeno določil častniško pot. V spominih je Franc Ksaver sam priznal, da je pri starejšem sinu Janezu Nepomuku naredil narobe, ko ga je poslal na vojaško akademijo, toda podobno napako je pri sinu storil še enkrat, čeprav ga je vmes vzel iz vojske, in jo malo pozneje ponovil tudi pri Antonu Aleksu. Ne prvi ne drugi sin nista vztrajala v častniškem poklicu; Janez Nepomuk, ki je moral kar enajst let ostati navaden kadet, je po zgodnji upokojitvi celo psihično zbolel in umrl v umobolnici (1885). Najstarejši sin Ferdinand je podedoval Dobrno, jo po petih letih prodal (1851) in kmalu zatem sveže poročen brez otrok umrl v Gradcu (1853). Tri hčerke so šle omožene vsaka svojo pot, a so se nazadnje vse znašle v Celju, kjer so pomrle v letih 1890–1894. Malo prej, leta 1889, se je prav tako na Spodnjem Štajerskem, v Ormožu, iztekla tudi življenjska pot Antona Aleksa, edinega nadaljevalca Dienerspergovega rodbinskega

Zadnji dobrnski graščak iz Valvasorjevega potomstva Ferdinand baron Dienersperg (1817–1853) leta 1832 kot 15-letni šolar (Narodna galerija v Ljubljani, NG S 888) – drugega njegovega portreta ni, tako kot ni znana nobena upodobitev njegovih staršev.

⁹¹ Z dopolnitvami o prvi dokumentirani omembi hiše kot Valvasorjeve (1857) in o novi spominski plošči (2013): Golec, Valvasorjeva hiša, str. 20, 40–46, 129–130.

imena. V sicer nedokončanem nadaljevanju očetovih spominov nam je Anton Aleks razkril več dotlej samo slutenih plati družine baronov Dienersperg, pri čemer je kot ključno in usodno opisal ravnanje svaka Johanna grofa Hoyosa. Temu je tast Franc Ksaver baron Dienersperg leta 1846 prodal dobrnske toplice, ki jih je Hoyos z megalomanskimi projekti in nerazumnim zadolževanjem po dvanajstih letih pripeljal do dražbe. Hoyosova zamisel naj bi bila tudi Ferdinandova prodaja dvorca Dobrna tri leta po zemljiški odvezi in prav to je po besedah Antona Aleksa pomenilo »razlog za bankrot (*Ruin*) naše družine«. Od nekdanjega lepega premoženja in »slave« baronov Dienerspergov je v petdesetih letih 19. stoletja ostalo komaj kaj.¹¹³

Najstarejši sin Franca Ksaverja, sicer drugorojenec **Ferdinand** (1817–1853), je bil torej pričakovano določen za naslednika glavnine rodbinskega premoženja in »glavne veje« rodu. Potem ko je leta 1840 najbrž res končal študij prava,¹¹⁴ ga je svak grof Hoyos uvedel v uradniško službo, najprej pri graškem okrožnem uradu, nato pri guberniju, pri dveh državnih uradih, kjer je služboval sam. Ferdinand je nato v letih 1845 in 1846 izpričan kot konceptni praktikant pri okrožnem uradu v Celju, ker se je očitno že pripravljaj na prevzem očetove dobrnske posesti z dvorcem. Morda ni bilo v skladu z njegovimi pričakovanji, da je oče Franc Ksaver malo pred svojo smrtjo 1846 toplice prodal zetu Hoyosu, s čimer se je zdraviliški kompleks prvič in dokončno ločil od dobrnskega gospostva. Hoyos je sicer s tem prevzel zemljiškoknjižne obremenitve gospostva Dobrna, tako da je dobil Ferdinand očetovo dediščino brez bremen.¹¹⁵ Z njim ali za njim se je na Dobrno preselila tudi srednja sestra Ida Terezija, ki se je tu 29. julija 1847 omožila z Antonom Vitalom (1817–1907), sicer majhnim neplemiškim graščakom v graški okolici.¹¹⁶ Tisto leto je bilo zadnje in edino leto mirnega gospodarjenja barona Ferdinanda ter hkrati leto, ko so Hoyosi začeli na veliko najemati posojila in širiti bližnji zdraviliški kompleks. Tudi Ferdinand je svojo graščinsko posest v prvih dveh letih po prevzemu obremenil s posojili (19.000) in dolgoval iz njenega naslova še dediščino sestri Mariji – Mari (13.000).¹¹⁷ Pričakovanja novega, tedaj enaintridesetletnega graščaka o idiličnem življenju na deželi – pri dobrnskem

dvorcu je denimo uredil lep park,¹¹⁸ na Dobrnici pa žago za furnir¹¹⁹ – je presekala odprava fevdalnih odnosov jeseni 1848. Sprva je še kazalo, da bo na Dobrni, kjer je preživel lep del otroštva, tudi ostal. Bil je namreč dovolj priljubljen, da so ga kot novopečenega lastnika gospostva leta 1850, le slabi dve leti po zemljiški odvezi, izvolili za župana novo ustanovljene občine Dobrna.¹²⁰ Vendar njen prvi župan ni dolgo opravljal zaupane funkcije, saj je domači kraj zapustil najverjetneje že leta 1851 ali najpozneje leto zatem. Na Ferdinanda je imel velik vpliv njegov starejši svak grof Hoyos, s katerim je mladi Dienersperg skoraj eno desetletje živel v Gradcu pod isto streho in je bil kot višji po lestvici tudi njegov sodelavec pri dveh graških uradih. Na prigovarjanje zakoncev Hoyos, svaka in sestre, je Ferdinand kljub nasprotovanju brata Antona Aleksa privolil v prodajo obeh dvorcev, Dobrne in Dobrnice, in njune dominikalne posesti Francu Antonu Kolowratu grofu Liebsteinskemu, kar se je zgodilo junija 1851. Grof je kupil obe posesti za 60.000 goldinarjev, pohištvo, živino, žito in druge premočnine pa za 26.000, skupaj za vsoto 86.000. Iz prodaje je bila izvzeta odškodnina za izgubljeno podložniško posest, ki je Ferdinandu pripadla z zemljiško odvezo, odnesel pa je lahko tudi nekaj opreme, knjižnico ter poslovne in uradne knjige in spise.¹²¹

Po spominskem zapisu brata Antona Aleksa barona Dienersperga naj bi bila v ozadju prodaje »nizkotna intriga« zakoncev Hoyos.¹²² Svoje videnje stvari je opisal takole: »Jeseni leta 1851 [prav 1850] sem s soprogo, sinom in pastorko Marie Sonnenwend obiskal svojega najstarejšega brata Ferdinanda na posesti Dobrna. Ker mi je brat povedal, da ga Hoyosi silijo k prodaji podedovanih posesti, s čimer se sam nikakor nisem strinjal, in ker so Hoyosi to izvedeli, so napeli vse moči, da me spravijo iz bratove bližine. Žal jim je ta nizkotna intriga uspela in brat je prodal posesti za 86.000 goldinarjev s pridržkom zemljiške odveze njegovi ekscelenci grofu Kolowratu Liebsteinskemu (Libsteinsky). To je bil

¹¹³ O tem natančno: Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 33, 42, 46–49.

¹¹⁴ Zadnje, dopolnjene ugotovitve o tem gl. v: Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 320.

¹¹⁵ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 47.

¹¹⁶ NŠAM, Matične Knjige, Dobrna, P 1831–1856, fol. 25. – Nevestino bivališče je bil tedaj dobrnski dvorec.

¹¹⁷ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 11, fol. 1348–1352. – Za najemanjem posojil je stal grof Hoyos, o čemer priča podatek, da je zadnje posojilo najel kar on kot Ferdinandov pooblaščenec. – Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 53.

¹¹⁸ O parku poroča njegov bratranec Franc vitez Gadolla: StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 240, fol. 9, prim. tudi Hss. 800, fol. 36v.

¹¹⁹ Prav tam, Hss. 800, fol. 37.

¹²⁰ J. Orožen, *Zgodovina Celja in okolice. II. del*, str. 115. – V dobrnskih maticah ga z naslovom župana ni najti. Ko je šel 7. februarja 1850 za poročno pričo, je naveden kot lastnik obeh dvorcev, kajti županske volitve so izvedli šele pozneje; še 29. aprila 1850 je namreč v poročni matici omenjen predhodnik prvega izvoljenega župana, nadrihtar občine Dobrna (NŠAM, Matične knjige, Dobrna, P 1831–1856, fol. 36, 37).

¹²¹ Kupoprodajna pogodba ima dva datuma: Ebreichsdorf 20. junij in Gradec 26. junij 1851 (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Urkundensammlung 1851 (2347–2612), No. 2370). Ferdinand je v gotovini takoj prejel le 35.000 goldinarjev, medtem ko se je grof Kolowrat za izplačilo glavnine kupnine, 51.000 goldinarjev v treh obrokih, zavaroval z določitvijo pogojev, da Ferdinand na svoje stroške izbriše vse hipoteke, vpisane v deželno desko, in sicer v enem letu razen zadnjih deset tisoč. O prenosu lastništva: prav tam, Hauptbuch 11, fol. 1339; Hauptbuch 1, fol. 193.

¹²² Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 48.

razlog za bankrot (Ruin) naše družine, kot bo v nadaljevanju še jasno vidno.»

Pri tem je pomenljivo, da je prav grof Kolowrat sedem let pozneje prižgal zažigalno vrstico, ki je konec leta 1858 raznesla Hoyosov »papirnati imperij« – prenovljene, a občutno prezadolžene toplice.¹²³ Ferdinand te »družinske katastrofe« ni več doživel, saj je po slovesu od dobrnske posesti živel le še poldrugo leto, kratek čas varljive sreče in uspehov. V Gradcu, kamor se je preselil, je večji del kupnine vložil v lesno trgovino z družabnikom sumljivega slovesa Aloisom Smrekerjem in od njegovega brata septembra 1852 kupil dvorca Brdce in Lešje pri Mozirju.¹²⁴ Pol leta pred smrtjo, ki je ni mogel nihče slutiti, se je Ferdinand tudi oženil, in sicer 20. julija 1852 neznano kje s Hermine Helene von Popowitz, o kateri je znanega zelo malo. Morda je šlo za obiskovalko dobrnskih toplic ali šele za novo znanko iz Ferdinandovega zadnjega, graškega obdobja. »Eksotična« nevesta uniatške veroizpovedi, ob smrti leta 1899 pristojna v Arad na Ogrskem, Ferdinandu ni rodila potomca. Pozneje je živela v Gradcu in na Dunaju, kjer se je njeno življenje tudi izteklo, 46 let za moževim. Ferdinand je nepričakovano preminil za tifusom 8. februarja 1853 v novem delu Gradca, star 37 let.¹²⁵

Še pred njegovo smrtjo sta se v štajersko prestolnico zatekla oba brata, Janez Nepomuk in Anton Aleks, potem ko sta drug za drugim kot ne najbolj uspešna častnika zapustila avstrijsko armado. Pozneje ne prvi ne drugi nista imela neposrednega opravka z Dobrno, sta pa zaslužna za naše razmeroma dobro poznavanje družinskih razmerij Dienerspergov. Janez Nepomuk ima posredne zasluge za razširitev vedenja o preteklosti Dobrne in Dienerspergov. Leta 1852 ali kakšno leto prej je graškemu zgodovinarju, univerzitetnemu profesorju dr. Karlmannu Tanglu, posodil genealoško-biografski oris rodbine Dienersperg, ki ga je skupaj z lastnimi spomini leta 1835 napisal njegov oče Franc Ksaver. Tangl je rokopis uporabil za pisanje daljše razprave o gospostvu in toplicah Dobrna od njihovih začetkov do zadnjih dogodkov (1852).¹²⁶ Ne vemo, kdaj in iz čigavih rok je rokopis

nato prišel v posest mlajšega brata Antona Aleksa, ki je očetove spomine nadaljeval. S pripovedjo je začel tam, kjer je oče nehal, v drugi polovici tridesetih let, nedokončano pa pripeljal do leta 1855. Na dlani je, da je Anton Aleks pisal s časovno distanco, saj je navedal, kako bo v nadaljevanju jasno viden bankrot družine. Misлил je na prodajo toplic, v katero je bil konec leta 1858 prisiljen njegov svak grof Hoyos, a pripoved do tja ne sega.¹²⁷

Oba brata, Janez Nepomuk in Anton Aleks, sta bila žrtvi vzgojnih napak svojega očeta Franca Ksaverja, česar se je ta vsaj pri prvem sinu tudi zavedal. **Janeza Nepomuka** (1818–1885) je pri enajstih (1829), ko je družina še živela na Dobrni, vpisal na vojaško akademijo v Dunajskem Novem mestu in mu namenil pot »slavnih ponikovskih stricev« Dienerspergov. Kot je sam priznal, sinova tiha narava in značaj nista sodila na akademijo, zato ga je moral po šestih letih (1835) vzeti ven. Toda takoj zatem ga je spet poslal v vojsko, tokrat v polk svojega svaka Jožefa barona Adelsteina. Slednjič je mladenič le prišel do čina nadporočnika in bil nazadnje spoznan kot »uporaben v običajni službi«, po vojaški karakteristiki kot tak zdrav, resen, dobrodušen, v polku skromen, do podrejenih pravičen, prizadeven, z veliko volje in nekaj darovi, pri urjenju vojakov pa šibek. Pri samo 33-ih se je leta 1851 upokojil, se nato čez štiri leta za nekaj mesecev vrnil v vojsko kot inšpektor poljske bolnišnice, živel po ponovni upokojitvi v Gradcu in kmalu zatem psihično zbolel. Kaže, da so ga zlomila bremena iz dolgih let premagovanja svoje nevojaške narave. Leta 1861 se je znašel v zasebni umobolnici na Dunaju, od koder so ga čez dve leti premestili v drugo zasebno umobolnico v bližnji Lainz, kjer je po 22 letih umrl 30. januarja 1885 v 67. letu.¹²⁸

Precej nesrečno je živel tudi **Anton Aleks** (1820–1889), rojen Dobrnčan, ki se ni smel posvetiti tehniki. To dejstvo je zapisal že v prvem stavku nadaljevanja očetovih spominov, kot bi se hotel opravičiti za neuspešno častniško pot, do katere ni imel nikakršnega veselja. Po preselitvi družine v Gradec (1835), ko mu je bilo petnajst let, očitno ni počel nič pametnega, nato pa ga je oče pri 19-ih poslal v vojsko, in sicer na priporočilo polkovnika Ferdinanda Carriere de Tour de Campa, moža materine sestre Barbare baronice Adelstein. Antonov opis devetletne kadetske in častniške poti v nadaljevanju očetovih spominov se

¹²³ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 29, fol. 583; prim. J. Orožen, Donesek k zgodovini Dobrne, str. 288.

¹²⁴ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 10, fol. 1152, 1254. – 20.000 goldinarjev zaostale kupnine za Brdce in Lešje se je znašlo kot hipoteka na Ferdinandovih tedaj že prodanih posestih Dobrna in Dobrnica, po Ferdinandovi smrti pa je tam uveljavljala terjatev 3.750 goldinarjev tudi Smrekerjev brat Raimund (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 1, fol. 199, 200, 201; Hauptbuch 11, 1352, 1353, 1354). – Ferdinandove poslovne težave je nazorno opisal brat Anton Aleks, ki jim je bil v Gradcu sam priča (Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 48–49, 53).

¹²⁵ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 49, 54; isti, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 321–322.

¹²⁶ Tangl imenuje Dienersperga nadporočnik v pokoju, ne pove pa jasno, kje je od njega dobil rokopis, a skoraj gotovo v Gradcu. Tanglova razprava (Tangl, Beiträge zur Geschichte), objavljena v *Mittheilungen des historischen Vereins für Steiermark*, je v uvodu datirana Gradec, 31. oktobra 1852 (str. 165),

pisec pa govori o svojem tritedenskem bivanju na Dobrni v istem letu (str. 160), ko je bil tu prvič (str. 182). Tangl daje zmoten vtis, da mu je upokojeni nadporočnik Janez Nepomuk posodil rokopis še na Dobrni, ker takoj zatem omenja svojo vrnitev v Gradec (*hierher zurückgekehrt*) (str. 160–161); Dienersperg je namreč tedaj živel v Gradcu in ni imel na Dobrni nobene lastnine.

¹²⁷ Nadaljevanje spominov Antona Aleksa: ZAP, ZAP 70, Zbirka rokopisov, R-45, str. 88–104. Objava: Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 46–49.

¹²⁸ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 33, 54–55; isti, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 322–323.

zdi eno samo premikanje transportov. Prišel je sicer do podporočniškega čina, toda usodnega leta 1848 je vojsko na lastno pest zapustil in ostal brez pokojnine. 20. marca 1849 se je v Jihlavi na Moravskem oženil z vdovo Karolino (Charlotte) Sonnewend, roj. Heller (1819–1882) in se z ženo, pastorko in dvema otrokoma preselil v Gradec, kjer je nekaj časa služboval kot navaden železniški uradnik. Največja skrb »brezposelnega podporočnika« Antona Aleksa je postalo preživljanje družine, še zlasti ker je bila usoda skromne dediščine po očetu postavljena na kocko, saj je z njo, vpisano kot hipoteko na zdravilišče Dobrna, nepremišljeno upravljal svak grof Hoyos. Gmotnih skrbi ga je slednjič rešila nenadna smrt brata Ferdinanda (1853), ki je njegovemu triletnemu sinu Ferdinandu v oporoki zapustil 25.000 goldinarjev, uživanja te dediščine pa namenil Antonu Aleksu. Družina je v glavnem živela v najetih stanovanjih v Gradcu, vmes za nekaj let spremljala na Dunaj hčerko, ki je tam obiskovala konservatorij, slednjič pa se je ovdoveli Anton Aleks poslovil od Gradca in se preselil k hčerki Antoniji Kofler na Kog pri Ormožu. Umril je pri 69-ih 10. januarja 1889 pri pastorki Mariji v Ormožu, ženi slovenskega narodnjaka, odvetnika dr. Ivana Geršaka. Anton Aleks baron Dienersperg torej tako kot oba njegova brata ni imel srečne roke in se ni mogel pohvaliti z osebnimi dosežki kakor njegov oče Franc Ksaver ter še posebej ded Avguštin. Zanimal se je za zgodovino, zlasti vojaško, se zabaval s tehniko, hkrati pa je z risanjem in pesnjenjem dal duška svojim umetniškim hotenjem. K sreči sta se v hiši njegove hčerke Koflerjeve na Kogu ohranila zbirka rodbinskih portretov, med njimi Valvasorjeve hčerke Regine Konstancije – danes jih hranita Narodna galerija in Narodni muzej v Ljubljani – in rokopisni spomini Franca Ksaverja, ki jih je Anton Aleks nadaljeval, a ne tudi končal. Rokopis je prišel pozneje v knjižnico ptujskega Muzejskega društva in je slednjič pristal v Zgodovinskem arhivu na Ptuju. Anton Aleks je bil v svoji generaciji edini moški Dienersperg, ki je imel potomce, a je njegov rod ugasnil s smrtjo edinega vnuka, propadlega Ludvika Koflerja (1876–1914) s Koga pri Ormožu. Zadnji baron Dienersperg je bil njegov sin Ferdinand (1850–1905), častnik, ki je umrl prav na svoj poročni dan v budimpeštanski bolnišnici.¹²⁹

Podobno kot brata Janez Nepomuk in Anton Aleks nista bili z Dobrno od mladosti dalje posebej povezani sestri Marija Ivana – Mari (1824–1890) in Ida Terezija – Tekla (1819–1894). Obe sta se omožili leta 1847 z neplemičema, prva 17. maja v Gradcu, druga pa 29. julija na rodni Dobrni. Po več desetletjih sta se nazadnje vrnila na Spodnje Štajersko in umrli v Celju. **Ida Terezija**, poročena z Zgornjim Štajercem

Antonom Vitalom (1817–1907), je večinoma živela v Gradcu, kjer je bil njen mož hišni posestnik, potem ko je že kmalu prodal kupljeni dvorec Reinthal pri Gradcu. Zakonca brez otrok očitno nista živela v najbolj harmoničnem zakonu. Ida je tako nazadnje, stara že malo čez sedemdeset let, zapustila moža in umrla pri 75-ih 6. novembra 1894 v Celju.¹³⁰ Štiri leta pred njeno smrtjo se je prav tam iztekla življenjska pot njene najmlajše 66-letne sestre **Marije Ivane**, ki se je pri 23-ih omožila z uradnikom Nikolo Garbichem (1819–1881) iz dubrovniške kapitanske družine. Mladoporočenca bi se lahko spoznala v dobrnskem zdravilišču ali ob tej ali oni priložnosti v Gradcu, po poroki pa sta se preselila v Trst. Z rojstvi otrok nista imela sreče, saj je preživela le najmlajša hči Ida, s katero se je vdova Marija Ivana nekaj let pred smrtjo naselila v rodnem Celju. Tu je preminila 25. aprila 1890, Ida (1864–1929) pa se je leta 1898 preselila v Gradec. Ida Garbich je bila tako ena zadnjih iz Dienerspergovega rodu, ki je živela blizu Dobrne.¹³¹

Takšne so bile tudi vse tri Dienerspergove sestre, Kajetana – Jetta, Ida Terezija – Tekla in Marija Ivana – Mari, ki so druga za drugo v nekaj letih (1890–1894) pomrle v Celju, potem ko so glavnino življenja preživele daleč od rodnega oziroma domačega mesta (dve sta se rodili v Celju, Ida Terezija na Dobrni). Doma na spodnjem Štajerskem se je leta 1832 omožila le najstarejša Kajetana, ki je pri 17-ih postala soproga v Celju službujočega Dunajčana Johanna grofa Hoyosa. Mlajši sestri sta z možitvijo počakali do smrti staršev in stopili pred oltar z neplemičema, v zadnjem letu Dienerspergove »družinske idile«, leta 1847, pred usodnimi dogodki, ki so sledili v letih po zemljiški odvezi. Kot je soditi po spominih brata Antona Aleksa, je bila vsega »zla« kriva nezmernost »intrigantskega« grofa Hoyosa, ki je v dobrem desetletju lastništva do leta 1858 zaveznil dobrnsko zdravilišče, prepričal svaka Ferdinanda barona Dienersperga v prodajo obeh dvorcev (1851) in poskrbel, da nanj v ključnih trenutkih ni mogel vplivati brat Anton Aleks. Tega je spravljal v žalost tudi »ravnodušnost mojih dragih sester«, s čimer je očitno mislil na premajhno skrb sester za usodo dobrnske dediščine po očetu.¹³²

Kaj se je torej zgodilo z Dobrno in kakšna je bila življenjska zgodba **Kajetane baronice Dienersperg, poročene grofice Hoyos** (1815–1892)? Zdi se, da Kajetana – Jetta ni imela veliko besede pri sedem let starejšem soprogu, ki ga je rosno mladi 17-letnici prejkone izbral njen oče. Velikopotezni in ambiciozni Hoyos je mislil predvsem na svojo uradniško kariero, najprej v Celju in od leta 1836 v Gradcu, si že leta 1840 priskrbel naziv cesarsko-kraljevega ko-

¹²⁹ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 45–512, 56–60; isti, »Der Hudič ist hier zu Hause«, str. 66–72; isti, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 323–325.

¹³⁰ Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 330–331.

¹³¹ Prav tam, str. 331–333.

¹³² Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 42–43, 48, 53.

mornika, in imel, kot vse kaže, precejšen vpliv tako na svaka Ferdinanda kot tudi na tasta Franca Ksaverja. Poleg obveznosti do Dienerspergovih otrok, ki so Hoyosu zaupali upravljanje svoje dediščine, naložene v dobrnsko zdravilišče, se je Hoyos za prezidavo in širjenje zdraviliškega kompleksa zadolžil do vrtoglavih višin pri raznih hranilnicah in zasebnikih, največ v Gradcu. Tam je kot svétnik pri štajerskem namestništvu z družino po večini tudi prebival, medtem pa je šla Dobrna konec leta 1858 na izvršeno dražbo.¹³³

Tako kot je rasel zdraviliški kompleks – glavno poslopje denimo z enega na tri nadstropja, število sob in gostov občutno –, se je naglo večala tudi zadolženost.¹³⁴ Prvemu, največjemu posojilu za 25.000 goldinarjev, najetemu v začetku leta 1847 pri Štajerski hranilnici v Gradcu, so sledila predvsem posojila zasebnikov. Brez dolga bratu Ferdinandu (23.000), bratu Antonu Aleksu (11.500) in ženi Kajetani (20.000) se jih je v nekaj letih nateklo kar za okoli 160.000.¹³⁵ J. Orožen je o tem slikovito zapisal: »Kakorkoli je bil Hoyos podjeten, je bil vendar lahkomiseln. Človek se čudi številu in velikosti dolgov, ki jih je delal. Bilo jih je toliko, da se sam v njih ni spoznal. Upniki so jih večinoma dajali vknjižiti na njegovo posest. Med njimi je bilo posebno mnogo Gradčanov, plemičev in meščanov, in tudi nekaj domačinov. Žena, grofica Kajetana, je bila toliko previdna, da se je za svojo doto dala vknjižiti na prvo mesto.«¹³⁶ Javno dražbo toplic konec leta 1858 je slednjič sprožila pravna zadeva novega lastnika dobrnskega gospostva grofa Kolowrata Liebsteinskega proti grofu Hoyosu, in sicer zaradi dolga 27.000 goldinarjev. Izklicna cena za toplice je znašala 84.000 goldinarjev, nazadnje pa so deželni stanovi premagali drugega ponudnika s ponudbo 203.000 goldinarjev.¹³⁷ Kot bi se hotela usoda ponorčevati iz Dienerspergov, se je dražbe v vlogi sekretarja udeležil upokojeni polkovnik Ferdinand Carriere de Tour de Camp,¹³⁸ zet Antona barona Adelsteina, ki je leta 1770 opravil enako nalogo pri dražbi dobrnskega gospostva.¹³⁹

Od Hoyosovega na videz velikega in predvsem bleščečega premoženja očitno ni ostalo niti toliko, da bi si grof v Gradcu kupil lastno hišo oziroma vsaj ne

za daljši čas.¹⁴⁰ Pač pa je Kajetana leta 1859, slabo leto po izgubi toplic, odkupila del bližnje graščinske posesti **Dobrnica**, in sicer dvorec z opuščeno novo pivovarno in skalno kletjo. Prodajalec je bil Mihael Burger, kupnina pa le 5.775 goldinarjev. Dobrnica, nekoč v lasti družine njene matere baronice Adelstein, od 1822 njenega očeta Franca Ksaverja in nato do 1851 brata Ferdinanda, se je zdaj okrnjena za nekaj let spet vrnila v posest Dienerspergove družine, sicer pod drugim priimkom. Zanimivo, da jo je pred Kajetaninim nakupom kratek čas (1855–1857) posedoval njen taborski bratranec Janez Nepomuk vitez Resingen, ki ga bomo še srečali, in da jo je Kajetana temu leta 1866 spet prodala. Tako kot prej pri zdravilišču sta se zakonca Hoyos namreč tudi zdaj zadolževala.¹⁴¹ Lastništvo grofice Hoyos je torej trajalo sedem let. Tudi v tem času se z možem ni za stalno preselila iz Gradca, ampak je na Dobrnici živela njena teta, materina sestra Barbara – Babette Carriere Tour de Camp,¹⁴² rojena v družini baronov Adelsteinov in nekoč sama solastnica Dobrnice. Po prodaji Dobrnice sorodniku vitezcu Resingenu so se Dienerspergi oziroma Hoyosi dokončno poslovili od Dobrne, kjer smo jih srečevali skoraj sto let, od leta 1770, ko je Kajetanin ded Avguštin kupil dobrnsko gospostvo in z njim nevesto, domačo grajsko hčerko.

Kajetana in Johann grof Hoyos sta tako ali tako vseskozi, tudi ko sta imela dobrnsko zdravilišče oziroma pozneje dvorec Dobrnica, stalno prebivala v Gradcu, kjer je Johann opravljal visoko funkcijo pri namestništvu. Ne vemo, zakaj sta se zakonca Hoyos v poznih letih odločila, da se spet preselita na Spodnje Štajersko, tokrat v Kajetanino rodno Celje. Zdi se, da je šla tja najprej Kajetana, sodeč po graških virih leta 1891, morda skupaj s sestro Ido Vital, ki je na Hoyosovem celjskem naslovu umrla med smrtma obeh zakoncev. 76-letna Kajetana – Jetta je preminila 3. januarja 1892, 88-letni upokojeni gubernijski svétnik grof Johann pa 6. decembra 1896. Oba so, tako kot njuni sestri oziroma svakinji Garbichevo (1890) in Vitalovo (1894), pokopali na celjskem mestnem pokopališču.¹⁴³ Glede na bližino Celja in Dobrne lahko

¹³³ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 47; J. Orožen, Donesek k zgodovini Dobrne, str. 288.

¹³⁴ J. Orožen, Donesek k zgodovini Dobrne, str. 286–288; Hammer-Luiza, »Es ist zum Sterben...«, str. 9–10, 15.

¹³⁵ V bremenskem delu deželnodeskega vloška je leta 1856 zmanjkalo prostora za vpisovanje novih hipotek in do leta 1859 so jih vpisovali še na štirih drugih mestih v glavni knjigi (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 29, fol. 585–601, 380–382, 386–388, 437–447, 463–472).

¹³⁶ J. Orožen, Donesek k zgodovini Dobrne, str. 288.

¹³⁷ Prav tam, str. 288–289. – Licitacijski zapisnik se med listinami štajerske deželne deske žal ni ohranil.

¹³⁸ Prav tam. – Carriere de Tour de Camp je bil poročen z Adelsteinovo hčerko Barbaro – Babette, sestro Antonije baronice Dienersperg.

¹³⁹ Gl. op. 36.

¹⁴⁰ Hoyosa v naslovnih Gradca in drugih virih ni zaslediti kot hišnega posestnika (Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 55).

¹⁴¹ Od Dobrnice se je kot poseben zemljiškoknjižni vložek ločilo graščinsko poslopje s pivovarno in drugimi poslopi, ki jih je Resingen hkrati z dvorcema kupil od grofa Kolowrata, in jih že 27. 6. 1857 prodal Matiji Burgerju. Od Burgerja je to posest 22. 10. 1859 kupila Kajetana grofica Hoyos in jo 15. 5. 1866 prodala Resingenu (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 32, fol. 591, 593; prav tam, Urkundensammlung 1859 (16362–21247), Nr. 18110, 2. 11. 1859). Pod grofico Hoyos so na njeno dobrniško posest vknjižili tri posojila v višini 5.200 goldinarjev, ki pred prodajo niso bila v celoti izbrisana (prav tam, fol. 595).

¹⁴² O Barbari Carriere de Tour de Camp na Dobrnici je leta 1861 pisal Franc vitez Gadolla (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 240, fol. 11).

¹⁴³ Golec, Valvasorjevo neznanu potomstvo (2. del), str. 327–328.

TABELA 3: Na Dobrni rojeni, poročeni in umrli potomci Janeza Vajkarda Valvasorja

Rojeni in krščeni	Poročeni	Umrli in pokopani
	1770 – Franc Ksaver Avguštín baron Dienersperg z Marijo Jožefo pl. Brandenau Mühlhoffen	
Baroni Dienersperg: 1771 – Jožefa Eleonora 1772 – Barbara 1773 – Franc Ksaver Kajetan 1774 – Marija 1776 – Terezija 1778 – Jožef Marija (Benjamin) 1781 – Janez Nepomuk		1774 – Jožefa Eleonora baronica Dienersperg 1774 – Marija baronica Dienersperg 1775/76 – Jožef baron Dienersperg (morda drugje)
		1801 – Sigmund baron Dienersperg, duhovnik 1811 – Janez Nepomuk baron Dienersperg
1819 – Ida Terezija baronica Dienersperg 1820 – Anton Aleks baron Dienersperg		
1833 – Franc grof Hoyos		
	1847 – Ida Terezija baronica Dienersperg z Antonom Vitalom	
		1889 – Josefina pl. (Edle von) Gadolla
	1894 – Kajetan vitez (Ritter von) Gadolla s Theresio von Bako	

predvidevamo, da so se ti Valvasorjevi potomci, dokler so bili pri močeh, še vračali v kraj svoje mladosti.

Z Dobrno je povezano tudi zadnje rojstvo kakšnega člana te veje Dienerspergove rodbine na slovenskem ozemlju. V dobrnskem dvorcu, na domu svojih starih staršev, se je zakoncema Hoyos 1. septembra 1833 rodil edinec **Franc Ksaver grof Hoyos**.¹⁴⁴ Ob preselitvi Dienerspergove družine v Gradec mu je bilo komaj dobri dve leti. Po končani graški gimnaziji se je, star 18 let, leta 1851 odločil za častniško kariero, ki sta ji prav tedaj rekla zbogom njegova strica Anton Aleks in Janez Nepomuk, oba sicer prizadevna, a precej neuspešna častnika. Bržčas očetu grofu Hoyosu ni bilo preveč pogodu, da se je njegov edinec podal v vojaške vode, še posebej v tistem negotovem času, ko je sam zapovrh gradil dobrnski zdraviliški »imperij« in v sinu videl svojega vrednega naslednika. Toda s Francem Ksaverjem je v cesarsko armado, k dragoncem, po dolgem času spet vstopil nadarjenjši častnik iz Dienerspergovega rodu. Čeprav mladi grof ni imel predhodne vojaške izobrazbe, je precej obetal s svojim dobrim značajem, zadostno nadarjenostjo, vztrajnostjo, dobrodušnostjo, priljubljenostjo in močno telesno konstrukcijo. Samo leto dni po vstopu v vojsko je

dobil čin podporočnika in se izkazal kot dokaj dober voditelj. Vseskozi je ostal pri istem polku, bil po štirih letih že nadporočnik, nato pa vojsko leta 1858 zapustil po skupno nekaj manj kot sedmih letih službovanja. Po lastnih besedah naj bi storil tak korak samo na željo svojega očeta, ki je želel, naj upravlja njegovo majhno posest. Besede, zapisane v prošnji za pridobitev naziva komornika, so nastale le nekaj tednov zatem, ko je moral Franček oče Johann grof Hoyos prodati zdravilišče Dobrna in je družina tako rekoč bankrotirala. Trditev v isti prošnji, da živijo sicer spodobno, a umaknjeno življenje, velja očitno za večji del Frančevega življenja. Dobro leto po izstopu iz armade se je kot 26-letni neaktivni nadporočnik in komornik 23. junija 1859 oženil na Dunaju s Hermine Mario Hauck, hčerko trgovca in hišnega posestnika. Takšna nevesta za grofa in komornika stanovsko ni bila ravno najboljša »partija«, a zato dovolj petična. Rodila mu je edinko Eugenie Hermine (1860, Dunaj – 1936, Gradec), po ženini smrti pa se je Hoyos leta 1865 oženil z njeno sestro Antonio in se za pet let ponovno aktiviral kot častnik. Zatem je živel na Dunaju in zadnja leta na svoji posesti v bližnjem Ober St. Veitu. Tu je zadnji na Dobrni rojeni predstavnik Dienerspergovega rodu prebival v skromnih razmerah z ženo in nikoli omoženo hčerko do smrti 25. julija 1896, ko mu je bilo 63 let.¹⁴⁵ Ni potrjeno, da bi se še kdaj mudil na Dobrni,

¹⁴⁴ NŠAM, Matične knjige, Dobrna, R 1830–1848, fol. 19. – Krščene je dobil kar šest osebnih imen. Ob tem se je krstitelj znašel v očitni zadregi in je pred vpisom posebej poudaril, da je bil »otrok krščen z naslednjimi imeni: Franc Ksaver Anton Ernest Baltazar Marija«.

¹⁴⁵ Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 328–330.

TABELA 4: Valvasorjevi potomci – lastniki Dobrne in Dobrnice

Gospodstvo Dobrna	Toplice Dobrna	Posest Dobrnica	Dvorec Dobrnica
1770–1814 Franc Ksaver Avguštin baron Diensperg	1770–1814 Franc Ksaver Avguštin baron Diensperg		
1815–1846 Franc Ksaver baron Diensperg	1815–1846 Franc Ksaver baron Diensperg	1822–1846 Franc Ksaver baron Diensperg	1822–1846 Franc Ksaver baron Diensperg
1846–1851 Ferdinand baron Diensperg	1846–1858 Johann grof Hoyos, soproj Kajetane baronice Diensperg	1846–1851 Ferdinand baron Diensperg	1846–1851 Ferdinand baron Diensperg
vmes v tujih rokah		vmes v tujih rokah	vmes v tujih rokah
1855–1864 Janez Nepomuk vitez Resingen		1855–1870 Janez Nepomuk vitez Resingen	1855–1857 Janez Nepomuk vitez Resingen
			vmes v tujih rokah
			1859–1866 Kajetana grofica Hoyos, rojena baronica Diensperg
			1866–1870 Janez Nepomuk vitez Resingen

potem ko je njegov oče zavozil in izgubil zdravilišče (1858) in je mati prodala Dobrnico (1866). Če je verjeti uradnim navedbam, pa naj bi bil Franc grof Hoyos tisti, od katerega je Štajerski deželni arhiv v osemdesetih letih 19. stoletja (1884 in 1886) prevzel razmeroma skromni Dienspergov rodbinski arhiv, ki seže do konca 16. stoletja.¹⁴⁶

Na Dobrno pridejo Valvasorjevi potomci iz dveh ženskih vej baronov Diensperg, a z nje spet odidejo, nato pa dolgo ni na spregled nikogar

Potomci obeh sester Franca Ksaverja barona Diensperga, vitezi Resingen in Gadolla, pri katerih je »celjski Werther« vedril, preden se je leta 1809 pobotal z očetom, so dobro poznali tako Dobrno kot Dobrnico. Malo preden so se Dienspergi in Hoyosi sredi 19. stoletja od tod dokončno umaknili, je njihovo mesto deloma zapolnil **zadnji vitez Resingen, Janez Nepomuk** (1812–1885), vnuk Avguština barona Diensperga. Najmlajši Resingenov, edini iz svoje družine, ki je ostal na Spodnjem Štajerskem, je študiral pravo, a je študij opustil kmalu po očetovi smrti. Pri 22-ih je naslednje leto 1834 postal lastnik dvorcev Tabor in Socka ter skupaj s tremi sestrami četrtinski lastnik Frankolovega. Resingenova posest je torej ležala nedaleč od Dobrne in Janez Nepomuk je bil od otroštva dobro seznanjen z razmerami v družini svojega strica, dobrnskega graščaka Franca Ksaverja barona Diensperga. Kako da se dobro stoječi mladenič ni nikoli poročil, ostaja uganka, za razrešitev katere ne najdemo ničesar oprijemljivega niti pri sodobnikih, »rodbinskih kronistih« – njegovem stricu Francu Ksaverju baronu Dienspergu ter bratrancih Antonu Aleksu baronu Dienspergu in Francu vitezu Gadolli. Taborski dvorec, kjer je mladi vitez Resingen prebival, se je v prvih letih njegovega gospodarjenja opazno izpraznil. Sestra Terezija se je omožila s častnikom in se kmalu zatem preselila v Gradec, tudi druga sestra Jožefa, vdova s štirimi otroki, je odšla živeti v Celje in nato po ponovni poroki v štajersko prestolnico, kamor

¹⁴⁶ Dienspergov rodbinski arhiv, ki danes v Štajerskem deželnem arhivu obsega dve arhivski škatli (StLA, A. Diensperg, K 1–2), je zapustil dvorec na Dobrni ob selitvi Franca Ksaverja in njegove družine v Gradec jeseni 1835. O tem posredno pričata dva uradna dopisa štajerskih deželnih stanov iz let 1835 in 1838, od katerih je bil prvi poslan Francu Ksaverju na Dobrno, drugi pa že v Gradec (prav tam, K 1, H 19, 17. 10. 1835, 11. 1. 1838). V naslednjih letih, do leta 1840, je Franc Ksaver v Gradcu zbiral dokazno gradivo genealoške narave za postopek pridobitve naziva c. kr. komornika (prav tam, K 1, H 1 in 20). Med drugim je uporabljal tudi starejše dokumente, ki zadevajo Dobrno in jih je graški profesor K. Tangl dobil leta 1852 na vpogled pri njegovem zetu Johannu grofu Hoyosu, nesporno v Gradcu, saj postavlja obisk pri Hoyosu v čas po svoji vrnitvi z Dobrne (Tangl, Beiträge zur Geschichte, str. 161). I. Orožen, ki je zmotno menil, da je Tangl naletel na dokumente v dobrnskem dvorcu, jih je tam leta 1892 seveda zaman iskal (I. Orožen, *Das Dekanat Neukirchen*, str. 346). Glede na to, da je Franc Ksaver baron Diensperg stanoval v Gradcu skupaj s hčerko Kajetano in zetom grofom Hoyosom, je logično, da se je rodbinski arhiv znašel v Hoyosovih rokah. Gradivo, ki seže do srede 19. stoletja, je Štajerskemu deželnemu arhivu v letih 1884 in 1886 izročil Dienspergov vnuk Franc grof Hoyos (1833, Dobrna – 1896, Dunaj), ki je tedaj sicer že dolgo živel na Dunaju, rodbinski arhiv pa je dotlej gotovo vseskozi ostal pri njegovih starših v Gradcu (podatki o prevzemu v arhiv po informaciji Štajerskega deželne arhiva avtorju). Lahko pa tudi, da gre za napako pri osebnem imenu in je bil torej izročitelj Johann grof Hoyos, ne sin Franc, ki ni živel v Gradcu, temveč na Dunaju. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 21.

sta je sledili mati in neporočena sestra Frančiška. Premožnje, ki ga je prvi vitez Resingen, celjski meščanski povzpetic Ignac Pavel Resnik, ustvaril v pol stoletja, je zdaj dedičem neprimerno hitreje spolzelo iz rok. Vsi štirje so najprej leta 1844 prodali Frankolovo. Janez Nepomuk, ki je vse bolj postajal priletni stric, se ni najbolj znašel v letih po zemljiški odvezi, zdaj brez podložnikov, in je najprej leta 1852 prodal zadolženi taborski dvorec, čez tri leta pa še Socko. Med obema prodajama so Resingeni leta 1854 unovčili tudi Ranšperk, nekoč Dienerspergovo posest, podedovano po umrli materi.¹⁴⁷

Sestre so zdaj tako ali tako živele v Gradcu, Janez Nepomuk pa se je preselil na Dobrno, kjer je postal lastnik rodnega dvorca svoje matere in sosednje Dobrnice, dveh dvorcev, ki sta bila do leta 1851 last njegovega bratranca Ferdinanda barona Dienersperga in sta po kratki prekinitvi v tujih rokah postala Resingenova. Živahni zdraviliški kraj, znan vitezu Resingenu še iz otroštva, se je temu očitno tako prikupil, da je po prodaji obeh dvorcev pri Vojniku, Tabora in Socke, odkupil leta 1855 od grofa Kolowrata oba še do nedavna Dienerspergova dobrnska dvorca, **Dobrno in Dobrnico**, in se tja tudi preselil. Kupnina je bila zdaj za četrtno manjša kot štiri leta prej, saj je znašala le 65.000 goldinarjev, od tega 50.000 za obe posesti, preostanek pa za premičnine. A ker Resingen Kolowratu po dveh letih še vedno ni plačal 35.000 goldinarjev ali več kot polovice kupnine,¹⁴⁸ se je moral odločiti za prvo od skupaj treh prodaj, ki so si sledile do leta 1870. Vmes se je moral še enkrat zadolžiti, in sicer za 20.000 goldinarjev, hipotek pa se je znebil šele tako, da je leta 1864 prodal Dobrno.¹⁴⁹

Najprej se je že leta 1857 za nekaj let ločil od Dobrnice, kjer je grof Kolowrat kot novi lastnik zgradil veliko pivovarno, Resingen pa jo je zaprl in od dobrniške posesti obdržal samo vinograd ter več

drugih zemljišč.¹⁵⁰ Sam dvorec s pivovarno, hišo za pivovarja in skalno klet je prodal Matiji Burgerju. Odprodana posest je odtlej v štajerski deželni deski sestavljala poseben zemljiškoknjižni vložek, ločen od posesti Dobrnice. Koliko je Resingen zanjo iztržil od Burgerja, ne vemo. Že po dveh letih, leta 1859, je to posest, kot smo videli, kupila od vmesnega lastnika Resingenova sestrična Kajetana grofica Hoyos, rojena baronica Dienersperg, in sicer za pičlih 5.775 goldinarjev.¹⁵¹ V njenih rokah je bila Dobrnica sedem let, do leta 1866, ko jo je prodala prejšnjemu lastniku Resingenu, ni pa znano, za koliko je vitez Janez Nepomuk nekoč izgubljeno pridobil nazaj.¹⁵² Naslednja štiri leta je bil tako spet gospodar celotne, poprej razdružene dobrniške posesti. Tudi če tu ni živel, se je na Dobrnici vsaj občasno zadrževal. Tem prej, ker je medtem leta 1864 moral prodati dvorec Dobrna. Zakonca Adolf in Sidonija von Leyritz sta mu zanj odštela 50.000 goldinarjev, od tega petino za premičnine, pri čemer Resingen ni videl tistih 20.000, ki jih je dolgoval svojemu posojilodajalcu in sta jih nova lastnika Dobrne prevzela nase kot del kupnine.¹⁵³

Ločitev od Dobrne je bila za 52-letnega Janeza Nepomuka viteza Resingena vsekakor težja kot prej od Dobrnice, saj zdaj ni imel nobenega dvorca več. Poleg tega je v dvorec svojega deda, kjer se je leta 1776 rodila njegova mati Terezija, vlagal precej truda in ljubezni. Po besedah bratranca Franca viteza Gadolle z začetka šestdesetih let je namreč lepšal park, povečal in razširil vrt, zgradil novo vodovodno napeljavo ter postavil veliko namenskih stavb.¹⁵⁴ Vnovič-

¹⁴⁷ Golec, Valvasorjevo neznanu potomstvo (2. del), str. 344–346.

¹⁴⁸ Kupoprodajna pogodba je bila sklenjena 28. septembra in 1. oktobra 1855, in sicer v Ebreichsdorfu in Gradcu. Plačilo 30.000 goldinarjev je sledilo v dveh obrokih do pomladi naslednjega leta, zaostalo kupnino 35.000 pa so vpisali kot breme v deželno desko ob prepisu posesti (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Urkundensammlung 1857 (7154–Ende), No. 12200, 6. 8. 1857; Hauptbuch 1, fol. 211–212; prepis lastništva: prav tam, Hauptbuch 11, fol. 1339). – O Resingenovi preselitvi na Dobrno pričata dve knjigi status animarum: v statusu animarum župnije Nova Cerkev 1843–1853 je pri Taboru že vpisana družina novega lastnika in Resingenovo ime prečrtano (NŠAM, Zapisniki duš, 0117 Nova Cerkev K26 (1843–1853), s. p.). Neposredno zatem ga srečamo v zapisniku duš župnije Dobrna, in sicer kot stanovalca obeh dvorcev – Dobrne in Dobrnice (NŠAM, Zapisniki duš, 0030 Dobrna, K03 (1848–1857), str. 148 in 214).

¹⁴⁹ Dolg za kupnino Dobrne in Dobrnice v višini 35.000 goldinarjev, vključen na posest Dobrnice, je deloma poravnal leta 1857, v celoti pa šele 1861 (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch I, fol. 211–212), vendar le tako, da je pred tem istega leta najel novo posojilo 20.000 goldinarjev, ki je bilo izbrisano s posesti Dobrna šele leta 1865, po njeni prodaji (prav tam, Hauptbuch 16, fol. 1293).

¹⁵⁰ Razmere na Dobrnici je leta 1861 opisal njegov bratranec Franc vitez Gadolla v rokopisnem orisu Dobrne. V Kolowratovem času so v dvorcu prebivali upravitelj bližnjega premožnika in rudarji, od pivovarne pa je po prodaji Resingenu kmalu ostala samo skalna klet z vodovodom (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 240, fol. 9–9v; Hss. 800, fol. 37).

¹⁵¹ Matija Burger je posest kupil 27. junija 1857 in jo prodal grofici Hoyos 22. oktobra 1859 (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 32, fol. 591, 593). – Podrobnosti obeh kupoprodaj, prve žal brez navedbe kupnine, razkriva listina Kajetane grofice Hoyos, podpisana 2. novembra 1859 na Dobrnici (prav tam, Urkundensammlung 1859 (16362–21247), Nr. 18110).

¹⁵² Kupoprodaja je bila sklenjena 15. maja 1866, Resingenova v Celju podpisana prošnja deželnemu sodišču z dne 14. julija istega leta pa ne razkriva višine kupnine in drugih podrobnosti kupoprodaje (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 32, fol. 593; prav tam, Urkundensammlung 1866 (11549–23678), Nr. 14448.)

¹⁵³ Kupoprodaja je bila podpisana 19. maja 1864 na Dobrni, Resingen je v pogodbi imenovan »Grundbesitzer in Neuhaus«, kupnina pa naj bi bila poravnana do 11. decembra istega leta (prav tam, Hauptbuch 11, fol. 1339; Urkundensammlung 1864 (8033–16012), Nr. 11538). – V literaturi se ponavlja napačna letnica prodaje 1868. Navaja jo že I. Orožen, ki ima sicer pravilen podatek o višini kupnine (I. Orožen, *Das Dekanat Neukirchen*, str. 361). Po Pircheggerju pa naj bi Resingen leta 1864 šele postal lastnik in bi mu Layritz (sic!) sledil leta 1868 (Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 221).

¹⁵⁴ StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 240, fol. 9v; Hss. 800, fol. 37.

Dvorec Dobrnica, tretji dom Valvasorjevih dobrnskih potomcev, okoli leta 1840 po Novi Kaiserjevi suiti (po: Stopar, Grajske stavbe, str. 37).

na pridobitev dvorca Dobrnica dve leti zatem, leta 1866, je torej zanj pomenila nekakšno nadomestilo za izgubljeno Dobrno, a ne za dolgo. Že leta 1870 je Resingen obe zemljiškoknjžno ločeni dobrniški posesti prodal upokojenemu nadporočniku Prokopu von Zeidlerju. Ta je kupnino 27.500 goldinarjev, od tega 2.500 za premičnine, poravnal v celoti in takoj prevzel posest. Pri tem mu je bilo prepuščeno, ali bo podaljšal več zakupnih pogodb, ki jih je z zakupniki sklenil Resingen.¹⁵⁵ Razlogov za prodajo ne poznamo, gotovo je le, da posredi ni bila zadolženost, saj deželna deska ne kaže nobenih novih hipotek.¹⁵⁶ Ko se je ostareli vitez poslavljaj od svoje zadnje graščinske posesti, je minilo natanko sto let, odkar je njegov ded in Valvasorjev pravnuk Avguštin baron Diener-sperg leta 1770 postal dobrnski graščak.

Kaže, da sta se samskemu vitezu v petdesetih ali zgodnjih šestdesetih letih na Dobrni za nekaj časa pridružila najstarejša sestra Jožefa (1800, Blagovna – 1870, Gradec) in njen drugi mož Franz Michael baron Carmasini (1809, Praga – 1876, Gradec), sicer živeča v Gradcu. Za tak sklep govori zlasti dejstvo,

da je Jožefa na Dobrni dvakrat izpričana kot krstna botra, prvič leta 1861 in drugič leto pozneje.¹⁵⁷ Poleg tega je Resingena tu prav verjetno obiskovala sestra Terezija (1802, Tabor – 1890, Celje) z neporočenima hčerkama, ki jih je med revolucijo leta 1848 zapustil soprog in oče, odpadniški ogrski general Anton Vetter von Doggenfeld (1803, Mestre pri Benetkah – 1882, Budimpešta). Omenjene sorodnice so tem lažje prihajale k bratu oziroma stricu, ko so v šestdesetih in sedemdesetih letih potrjeno živele v Gradcu. Zadnja leta, ko se je že preselil v Celje, pa jih je ostareli Janez Nepomuk bržkone sprejel pod svojo streho in jim nedvomno omogočil, da so si po njegovi smrti tam kupile hišo. Okoli prijaznega in simpaticnega brata in strica Janeza – Johanna se je torej ponovno pletlo družinsko gnezdo, tudi ko je zadnji vitez Resingen

¹⁵⁵ Kupoprodajna pogodba je bila sklenjena v Celju 30. marca 1870 (StLA, Steiermärkische Landtafel, Urkundensammlung 1870 (1–10000), Nr. 6139; prav tam, LT II, Hauptbuch 1, fol. 193–194; Hauptbuch 8, fol. 429).

¹⁵⁶ Prav tam, Hauptbuch 1, fol. 212; Hauptbuch 16, fol. 1293.

¹⁵⁷ Potem ko je bil Franz baron Carmasini v Gradcu ob ljudskem štetju leta 1857 lastnik hiše, njegovo ime leta 1862 med samostojnimi prebivalci mesta pogrešamo, hiša pa je bila že v drugi lasti. Leta 1867 ga spet najdemo v mestnem naslovniku, a ne med hišnimi posestniki. Golec, Valvasorjevo neznanu potomstvo (2. del), str. 352. – Morda je bil leta 1862 izpuščen pomotoma ali pa sta z ženo tedaj prebivala pri njenem bratu vitezu Resingenu na Dobrni, na kar prejkone kaže dejstvo, da je Jožefa tam v letih 1861 in 1862 dvakrat izpričana kot krstna botra (NŠAM, Matične knjige, Dobrna, R 1848–1866, fol. 96, 105). O zakoncih Carmasini gl. Golec, Valvasorjevo neznanu potomstvo (2. del), str. 352–355.

Dva nagrobnika Janeza Nepomuka viteza Resingena (1818–1885) na steni župnijske cerkve v Novi Cerkvi; na prvem je napisan skupaj z očetom, na drugem pa s sestro (foto: B. Golec, julij 2009).

vse bolj izgubljal vidna znamenja svojega »viteštva«, najprej dva družinska dvorca pri Vojniku, Tabor in Socko, in nato še oba pozneje kupljena dobrnska dvorca, Dobrnico in Dobrno. Njegovi neporočeni nečakinji Vetter von Doggenfeldovi, Evgenija (1835, Tabor – 1908, Celje) in Terezija – Rezi (1837, Gradec – po 1908, neznano kje), sta bili zadnji iz Dienerspergovega rodu, ki sta živeli v bližini Dobrne, in sicer zelo skromno v Celju še v začetku 20. stoletja.¹⁵⁸

Njun stric Janez Nepomuk vitez Resingen ni imel v ničemer srečne roke. Česar koli se je lotil, je šlo namreč prej ko slej navzdol in mu spolzelo iz rok. Nazadnje mu je preostala le še politika, kot nova priložnost v njegovih zrelih letih. Pri petdesetih se je v celjskem kmečkem okraju (vanj je spadala tudi občina Dobrna) dal leta 1862 izvoliti za poslanca v prvi izvoljeni štajerski deželni zbor, a je s poslanskega mesta že naslednje leto odstopil.¹⁵⁹ V tem času ali malo prej je zaznamoval javno življenje na Dobrni, kjer so ga izvolili za župana,¹⁶⁰ tako kot že pred njim njegovega

pokojnega bratranca Ferdinanda barona Dienersperga. O Janezu Nepomuku kot županu pravi J. Orožen, da »je sicer imel za prednike teharske Resnike, a je kot plemič in graščak že bil ponemčen«.¹⁶¹ Glede na nacionalno usmerjenost bi ga sicer upravičeno morali imenovati z nemškim imenom *Johann Nepomuk Ritter von Resingen*.

Ni gotovo, kdaj je zapustil Dobrno in se preselil v rodno Celje. V kupoprodajni pogodbi za Dobrnico leta 1870 je ob njegovem imenu že navedeno »v Celju« (*in Cilli*) in pogodba je tam tudi nastala,¹⁶² toda kot krstnega botra ga na Dobrni srečujemo še vse do leta 1878.¹⁶³ Umrli je 24. marca 1885 v najetem stanovanju v Graškem predmestju. Ob njegovi smrti je v mestu ob Savinji živela vsaj sestra Terezija Vetter von Doggenfeld, verjetno pa tudi že obe nje-

bil mandat trileten, je bil Resingen najverjetneje na tej funkciji v letih 1861–1864, lahko pa bi jo že prej opravljal kot župan, postavljen od oblasti.

¹⁶¹ Prav tam, str. 116.

¹⁶² StLA, Steiermärkische Landtafel, Urkundensammlung 1870 (1–10000), Nr. 6139.

¹⁶³ Od leta 1861 do 1872 se Resingen v matičnih knjigah kot krstni boter sicer vseskozi naslavlja z »Gutsbesitzer«, nato pa do 1878 brez stanovske oznake (NŠAM, Matične knjige, Dobrna, R 1848–1866, fol. 96, 105, 123, 138, 159; R 1867–1888, fol. 11, 48, 65, 78, 102, 112).

¹⁵⁸ Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 348–351.

¹⁵⁹ Golec, »Der Hudič ist hier zu Hause«, str. 57–58.

¹⁶⁰ J. Orožen navaja njegovo županovanje brez letnic, in sicer za Ferdinandom baronom Dienerspergom ter pred Kamilom grofom Aichelburgom, ki naj bi bil župan v letih 1864–1867 (J. Orožen, *Zgodovina Celja II*, str. 115). Glede na to, da so občinske volitve po letu 1850 prvič izvedli leta 1861 in da je

ni neporočeni hčerki.¹⁶⁴ Poleg osmrtnice, ki so jo v celjski *Deutsche Wacht* objavile sestra in nečakinji, so se celjski Nemci spomnili Resingena z nekrologom, v katerem je osvetljenih še nekaj plati njegovega življenja in osebnosti. »Zadnji predstavnik domačega plemstva«, ki je preminil po dolgem trpljenju, naj bi po besedah lokalnega časnika spadal med »najpriljubljenejše in najbolj simpatične osebnosti« (na Celjskem). Čeprav se zadnja leta ni več mogel udeleževati v javnem življenju, je ostajal »eden najzvestejših članov stranke« in je ob vsaki priložnosti izrazil svoje »nemško-napredno prepričanje«. Pisec nekrologa ni pozabil poudariti, kako so ga spoštovali tudi »naši današnji nacionalni nasprotniki« (Slovenci), kar naj bi dokazovala izvolitev za deželnega poslanca v celjskem kmečkem okraju (sicer že davnega) leta 1862. Ob smrti se je izkazal tudi kot velik dobrotnik, saj je za javno dobro, raznim političnim in humanitarnim društvom, zapustil 10.000 goldinarjev, od tega 6.000 zavetišču za zapuščene otroke. Pokopali so ga v »družinski grobnici« v Novi Cerkvi.¹⁶⁵ Zanimivo je dejstvo, da sta nečakinji Vetter von Doggenfeldovi pozneje ovekovečili stričevo ime tudi na materinem nagrobniku, le kakšna dva metra od Resingenevega družinskega nagrobnega spomenika, kjer je njegovo ime že bilo vpisano pod imenom očeta Ignaca Pavla.

Potem ko je zadnji vitez Resingen, dobrnski in dobrniški graščak in nato župan, zapustil Dobrno, tam po približno enem stoletju prvič ni živel oziroma ni imel posesti noben Valvasorjev potomec. Kot rečeno, pa so se tja zelo verjetno vračali, in sicer vsaj tisti, ki so zadnja leta svojega življenja preživljali v Celju.

Prek Celja in družinske tradicije so bili konec 19. stoletja še vedno povezani z Dobrno tudi nekateri **Gadolle, člani tretje veje Dienerspergove rodbine**, tj. tiste veje, ki jo je zasnovala Barbara (1772–1841), najstarejša hči dobrnskega graščaka Avgušтина barona Dienersperga (1742–1814). Barbara se je kot zadnja od Avguštinovih otrok rodila še na starem dobrnskem gradu Schlangenburg, se leta 1795 omožila z Gradčanom dr. Johannom vitezom Gadollo in se preselila na njegov dom, v dvorec Blagovna pri Šentjurju. Blagovna je v času Gadoll dajala vtis učenjakovega bivališča, pri čemer je sin **Franc vitez Gadolla** (1797–1866) zvesto nadaljeval delo očeta Johanna (1757–1832). Franca po končani celjski gimnaziji in pravnem študiju na dunajski terezijanski viteški akademiji eno desetletje srečujemo kot »večnega praktikanta« pri okrožnem uradu v Celju (1821–1832). Uradniške službe se je hitro nasitil in se posvetil svojim konjičkom. Za tovrstno delo je imel blagovnski vitez na razpolago

veliko časa, saj je za povrh zelo dolgo ostal samski in ni imel nobenih skrbi razen vodenja domače blagovnske posesti, ki si jo je po očetovi smrti delil z materjo Barbaro in neporočeno sestro Viljemino. Po smrti matere (1841) in sestriini poroki (1843) se je pri 47-ih končno še sam oženil. Po nevesto je šel vse do cesarskega Dunaja, kjer je stopil pred oltar 29. oktobra 1844. Vendar pa izbranka ni bila »tujka«, kot bi lahko predvidevali glede na kraj poroke, ampak jo je lahko Franc poznal še s počitnic pri sorodnikih na Dobrni. Skoraj trideset let mlajša **Kajetana Elizabeta baronica Adelstein** (1826–1912), kratko Kajetana, rojena v furlanskem Vidmu, je bila hči generalmajorja barona Jožefa (1780–1850), rojenega v dvorcu Dobrnica pri Dobrni, in Klementine, rojene grofice Coronini-Cronberg iz Gorice. Njen oče Jožef baron Adelstein se je lahko štel za Gadollovega priženjenega sorodnika, saj se je Adelsteinova sestra Antonija (1783–1845) leta 1813 omožila z Gadollovim stricem Francem Ksaverjem baronom Dienerspergom (1773–1846), poleg tega pa sta bila ob dunajski poroki nečakov Franca viteza Gadolle in Kajetane baronice Adelstein oba skupna sorodnika še živa. Odločitev o poroki po starosti sicer tako različnih nekrvnih sorodnikov je najverjetneje padla že poleti 1843 v Rogaški Slatini, kjer so se kot po naključju istega dne znašli vsi vpleteni. Ker je baron Adelstein kot častnik cesarske garde živel na Dunaju, se mu je očitno zdelo edino primerno, da bo poroka v prestolnici, kjer je nemara prav on poiskal tudi kupca za Blagovno. Ta poroka je bila torej že druga med potomcema dveh nekoč na smrt sprtih mož, dobrnskega graščaka Avgušтина barona Dienersperga (1742–1814) in njegovega dobrniškega soseda Antona barona Adelsteina (ok. 1736–1784), pri čemer ne prve (1813) ne druge poroke (1844) niso praznovali na Dobrni.

S poroko Franca viteza Gadolle in leto prej njegove sestre Viljemine je rodbina Gadolla po šestdesetih letih vzela slovo od Blagovne. Neposredno po svoji ženitvi je Franc v letih 1844–45 postal lastnik dvorca Turn pri Škalah oziroma gospostev Turn in Šalek. Kupnino za posest v Šaleški dolini je dobil od prodaje Blagovne, ki sta jo s sestro Viljemino nekaj mesecev prej prodala. Na Turnu pri Škalah se je že priletnemu Francu Gadolli in njegovi mladi ženi rodilo šest otrok (1846–1861), ki so vsi tudi odrastli. Misleč, da je s kupljeno posestjo, sicer precej manjšo in manj donosno od blagovnske, zagotovil svoji mladi družini mirno eksistenco, se je petdesetletnik posvetil predvsem raziskovalnemu delu in pisanju. Z domoznanstvom in lokalno zgodovino se je ukvarjal sicer vsaj od srede tridesetih let, toda največji del njegovega obsežnega domoznanskega opusa o celjskem okrožju je nastal na Turnu. Štajerski deželni arhiv v Gradcu hrani 56 Gadollovih rokopisov, nastalih med letoma 1836 in 1864, ki so tja prišli deloma kot zaključena besedila, namenjena Historičnemu društvu za Štajersko, deloma pa šele z Gadollovo zapuščino.

¹⁶⁴ Golec, »Der Hudič ist hier zu Hause«, str. 58; isti, Valvasorjevo neznano potomstvo (2. del), str. 347.

¹⁶⁵ *Deutsche Wacht* X, Nr. 25, 26. 3. 1885, str. 6. – Na str. 9 so objavile osmrtnico sestra Terezija Vetter von Doggenfeld in njeni dve hčerki. – Podatek o pokopu v družinsko grobnico navaja tudi mrliška matica župnije Nova Cerkev (NŠAM, Matične knjige, Nova Cerkev, M 1863–1891, fol. 232).

Franc vitez Gadolla je namreč od vseh Valvasorjevih potomcev najmočnejše razvil nagnjenje do zgodovine, domoznanstva in raziskovanja preteklosti. Tudi sam je zapisal, da je zanimanje za »domovinsko zgodovino« podedoval po Valvasorjih, dasi Janeza Vajkarda ni mogel identificirati kot svojega neposrednega prednika. Sprva se je ukvarjal s preteklostjo svojih gospoств in z genealoškimi orisi sorodstveno povezanih rodbin, nato pa intenzivno z zgodovino Celja in Celjskih grofov ter slednjič s topografijo celotnega celjskega okrožja med Savo in Dravo. Že kot graščak na Turnu pri Šaleku je leta 1854 postal član Historičnega društva za Štajersko in njegov korespondent za območje Savinjske doline z okolico. Kot izrazit empirist, ki je zaupal le izvornim dokumentom, bi bil lahko zanesljiv vir in kažipot zlasti za lokalno zgodovino od 16. stoletja dalje, ko njegovi rokopisi ne bi obležali v deželni arhivu. Iz pisma Davorina Trstenjaka (1865) lahko povzamemo, da je imel Gadolla namen neko svoje delo natisniti, najverjetneje topografijo celjskega okrožja, svoj najboljšežnji rokopis sploh, a ga je očitno prehitela smrt. Še nekaj let prej je načrtoval tudi pisanje »popolne zgodovine Celja«, si dopisoval z avtorjem *Celške kronike* (1854) Ignacem Orožnom in o mestni preteklosti napisal več parcialnih sestavkov. Ko bi v tisku zagledalo luč sveta vsaj eno njegovo delo, bodisi v knjižni obliki bodisi kot prispevek v historio-grafski periodiki, bi se mu veliko težje pripetilo ravno to, česar si je najmanj želel – da bo namreč njegov obsežni opus ostal pozabljen in neuporabljen. Njegovi rokopisi obsegajo skupno kar okoli 3.300 strani, od tega skoraj 500 strani »topografsko-naravoslovnogeografski in montanistični oris celjskega okrožja« v sedmih zvezkih in več kot 200 strani prispevki za cerkveno topografijo 14 dekanij lavantinske škofije. Razen tega, da je bil član deželnega naravoslovnega društva in da je premogel bogat fizikalni kabinet, ni veliko znanega o njegovih naravoslovnih raziskavah. Čeravno njegovi dosežki niso primerljivi z Valvasorjevimi, še zlasti ne po odmevnosti, lahko Franca viteza Gadollo štejeamo za polihistorja 19. stoletja, ki bi si v določenem oziru zaslužil kar oznako »pozabljeni mali štajerski Valvasor«. ¹⁶⁶

Gadolla je imel poseben odnos do Dobrne, rojstnega kraja svoje matere, sicer se z njim ne bi toliko ukvarjal. Dobrnski krajevni zgodovini je v zadnjih letih svojega življenja namenil dve razmeroma obsežni rokopisni razpravi (1861 in 1864). ¹⁶⁷ Odprto pa

ostaja vprašanje, kako blizu si je bil s svojimi tamkajšnjimi sorodniki Dienerspergi in Hoyosi. Stric Franc Ksaver baron Dienersperg mu denimo ni pokazal svojega genealoško-biografskega orisa rodbine in spominov, pa tudi o Valvasorju kot skupnem predniku med njima očitno nikoli ni tekla beseda. Pri tem je svojevrsten paradoks, da je stric natanko poznal svojo sorodstveno zvezo s polihistorjem, ne da bi tej posvečal kakšno pozornost, nečak, ki se je nad Valvasorjem navduševal kot nad »kranjskim Livijem«, pa ni mogel ugotoviti, da je bil Janez Vajkard njegov praprapraded. Razlog utegne biti tudi ta, da se je Gadolla intenzivno ukvarjal z zgodovino šele, ko je stričeva družina živela že v Gradcu oziroma ko strica ni bilo več na svetu. Gadolla več kot očitno tudi ni imel dostopa do Dienerspergovega rodbinskega arhiva na Dobrni. Ko bi namreč smel videti »dobrnske skrite zaklade«, bi slejkoprej naletel na rodovnik iz zadnje četrtine 18. stoletja, iz katerega natančno izhaja genealoška povezava med njegovo materjo in kranjskim polihistorjem. Ni pa dvoma, da je Franc vitez Gadolla za stričevega življenja zahajal tako na Dobrno kot na Dobrnico. Tako je leta 1861 po spominu zapisal, da je svojčas na Dobrnici videl viseti portrete članov rodbine Dienersperg. ¹⁶⁸ Tudi po stričevi smrti je moral slediti dogajanju na Dobrni, saj je opisoval zadnje stanje in med drugim tudi vedel, da so Dienerspergi podedovali Hohenwartovo hišo v Krškem (1846). ¹⁶⁹ Pogrešamo pa dokaze, da bi Dienersperge in Hoyose seznanjal s svojimi spoznanji o preteklosti Dobrne in Dienerspergov. ¹⁷⁰

Pomenljivo je spoznanje, da je od vsega Gadol-

¹⁶⁸ Gadolla portretov tam ni mogel videti pred letom 1814, ko je stric Franc Ksaver postal dedič Dobrne po umrlem očetu in bil zakupnik Dobrnice. Bolj verjetno so se znašli na Dobrnici šele po letu 1822, ko je Dienersperg dvorec kupil, ali pa sploh šele potem, ko je dal leta 1832 ali malo zatem obnoviti napise na rodbinskih portretih. Pozabljeni »mali štajerski Valvasor«, str. 65.

¹⁶⁹ O tedanjem stanju na Dobrni in Dobrnici je Gadolla poročal v obeh rokopisnih razpravah o zgodovini Dobrne iz let 1861 in 1864 (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 240, fol. 9–9v, 11; Hss. 800, fol. 36v–37), o Hohenwartovi hiši v rokah Dienerspergov pa je leta 1855 pisal v genealoškem prikazu sorodnih rodbin (prav tam, Hss. 911, fol. 12).

¹⁷⁰ Leta 2012 sem zapisal, da je Gadolla sredi 19. stoletja svojim sorodnikom Dienerspergom v rodovniku rodbine Dienersperg sporočil, da je bila Regina Konstancija pl. Dienersperg »sorodnica ali morda vnukinja znamenitega Valvasorja«. Tak sklep je bil posledica dejstva, da je omenjeni rodovnik ohranjen v Dienerspergovem rodbinskem arhivu (Golec, Pozabljeni »mali štajerski Valvasor«, str. 24). Kmalu pa se je pokazalo, da najdemo Gadollove rodovnike različnih plemiških rodbin tudi v drugih rodbinskih arhivih (StLA, A. Gabelkhoven, K 1, H 2, Stammbaum VIII; StLA, A. Adl von Adelstein, K 1, H 1, Stammbaum der ausgest. Familie Freiherrn v. Adelstein; A. Brandner von Brandenau, K 1, H 1, IV. Stammbaum IV). V ustrezne arhivske fonde so jih uvrstili šele pozneje v Štajerskem deželnem arhivu, in sicer v nasprotju z arhivskim načelom provenience. Tako ni potrjeno, temveč komaj verjetno, da bi Gadolla Dienerspergom res posredoval njihov rodovnik.

¹⁶⁶ Valvasorjevo neznano potomstvo (3. del), str. 47–51. – Natančneje o njegovem delu: Golec, Pozabljeni »mali štajerski Valvasor«, str. 44–68.

¹⁶⁷ StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 240 in 800. – Prva razprava iz leta 1861 ima naslov »Geschichte des Schlosses und Bades Neuhaus in Untersteier« in obsega 30 listov, druga z obsegom 64 listov in nastala leta 1864 pa je naslovljena kot »Geschichte der alten Veste Schlangenburgen, des Bades Neuhaus und der um selbe gelegenen Schlösser, Kirchen und Pfarrhöfen«. O dataciji prve razprave gl. Golec, Pozabljeni »mali štajerski Valvasor«, str. 45.

lovega domoznanskega rokopisnega opusa potrjeno vzbudila zanimanje sodobnikov samo njegova prva razprava o Dobrni. Poverjeniški urad štajerskih deželnih stanov je najpozneje konec maja 1861, malo pred svojo razpustitvijo, prosil Historično društvo, da bi si smel za svoj arhiv narediti prepis Gadollovega zgodovinskega orisa dobrnskega zdravilišča. Deželni stanovi so bili namreč od konca leta 1858 lastnik Dobrne, ki je z njihovim razpustom prešla v last dežele Štajerske oziroma v upravo novoizvoljenega deželnega odbora.¹⁷¹

Ne prav dolgo zatem, ko je zdravilišče Dobrna iz rok grofa Hoyosa prešlo v deželno last, je tudi Franc vitez Gadolla prodal Turn in se z družino leta 1862 preselil v Gradec, kjer je štiri leta pozneje umrl, 20. aprila 1866, star 69 let. Vdova in otroci so po njem podedovali precej zmanjšano in negotovo naloženo premoženje, ki je v glavnem izviralo od kupnine za posest v Šaleški dolini. Le nekaj let so si lahko privoščili lastno hišo, sicer pa so bili najemniki, ki jih je pestilo slabo gospodarjenje skrbnika. Po njegovi krivdi je Gadollovo družinsko premoženje vedno bolj kopenelo. Da družini v Gradcu gmotno ni šlo najbolje, pričajo po svoje tudi poklicne izbire otrok. Vsi trije sinovi so pristali v kadetnici, ki jo je eden kmalu zapustil, dve hčerki sta postali učiteljici, medtem ko je najstarejša vstopila v žensko plemiško ustanovo.¹⁷²

Ta, po imenu Josefina, je sploh zadnja potomka Janeza Vajkarda Valvasorja, ki je preminila na Dobrni in je tam, v danes nezaznamovanem in torej neznanem grobu tudi pokopana. »Cesarsko-kraljeva dama« **Josefine pl. Gadolla** (Edle von Gadolla) (1846–1889) je zapustila ta svet med zdravljenjem v dobrnskem zdravilišču 3. oktobra 1889, stara komaj 43 let, vzrok njene smrti pa je bila sladkorna bolezen.¹⁷³ Okoliščine Josefininega nepričakovanega konca je v svojih spominih opisal njen leto dni mlajši brat Klemens (1847–1919), tedaj konjeniški ritmojster (stotnik) v Galiciji. Med osemtedenskim dopustom, ki ga je v glavnem preživel v domačem Gradcu, je septembra obiskal Josefina na Dobrni, ostal pri njej slaba dva tedna in v tem času s sestro in »svojo prvo prijateljico«, kot jo je imenoval, odhajal na daljše izlete po deželi. Josefina se je počutila bolje, toda dvanajst dni po Klemensovem odhodu je družina v Gradcu 2. oktobra 1889 prejela telegram, da je nevarno zbolela. Mati Kajetana se je takoj odpeljala na Dobrno, kjer pa je hči že naslednje jutro umrla. Na zadnjo pot jo je poleg matere pospremil dekan Karel Gajšek, ki naj bi ga Gadollovi poznali še izza njegovih študentskih let, ko so živeli na Turnu pri Škalah. Drugih sorodnikov zaradi Josefinine nagle smrti in oddaljenosti ni bilo na pogreb.¹⁷⁴ Josefina Gadolla je torej po naključju

Poročna fotografija nadporočnika Kajetana viteza Gadolle, ki se je leta 1894 kot zadnji Valvasorjev potomec poročil na Dobrni, nikoli pa ni tu živel (last: Mirjam Gadolla, Dunaj).

našla zadnji dom v kraju, kjer se je rodila njena babica Barbara baronica Dienersperg (1772–1841). Njena življenjska pot se je iztekla v zdravilišču, ki je bilo svojčas last njenega pradedca Avgušтина (1742–1814) in nato do leta 1858 drugih sorodnikov.

Drugačen motiv je pet let po Josefinini smrti privedel na Dobrno njenega najmlajšega brata **Kajetana viteza Gadollo** (1855–1899), poklicnega častnika avstro-ogrske armade. Med službovanjem pri 87. pehotnem polku v Celju je spoznal veliko mlajšo soprogo Theresio von Bako (1874–1966), hčerko huzarskega ritmojstra (stotnika). Mlada nevesta, ki ga je preživela kar za 67 let, se je rodila na Dunaju in je v Celju živela z ovdovelo materjo. Mladoporočenca sta si Dobrno izbrala za kraj poroke bodisi zaradi prijetnega ambienta bodisi tudi zato ali sploh samo zategadelj, ker se je Kajetan zavedal, da je od tod izvirala njegova babica Barbara pl. Gadolla, rojena baronica Dienersperg (1772–1841). Poroki med 39-letnim častnikom Kajetanom in 19-letnico Theresio je bila dobrnska župnijska cerkev priča 4. julija 1894.¹⁷⁵ Kmalu zatem so Kajetana viteza Gadollo predstavili nazaj h graškemu 91. pehotnemu polku, pri katerem je leta 1897, star 42 let, dobil svoj zadnji, majorski čin. Po rojstvih dveh otrok, rojenih na Ogrskem in

¹⁷¹ Golec, Pozabljeni »mali štajerski Valvasor«, str. 55.

¹⁷² Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (3. del), str. 60–63.

¹⁷³ NŠAM, Matične knjige, Dobrna, M 1863–1892, fol. 171.

¹⁷⁴ MRV Gotha, Inv. Nr. 29767, Tagebuch des k. u. k. Rittmeisters Clemens Ritter von Gadolla, Mein Leben, s. p. (1889). –

Klemens imenuje dekana Gajška samo s priimkom. Leta 1824 v Vojniku rojeni duhovnik, posvečen leta 1848, je v Škalah, kamor je spadal Gadollov Turn, kaplanoval v letih 1851–1854. Župnijo Dobrna je prevzel leta 1869. I. Orožen, *Das Dekanat Neukirchen*, str. 332.

¹⁷⁵ NŠAM, Matične knjige, Dobrna, P 1856–1900, fol. 135.

Valvasorjeva potomca polkovnik Egon Ehrlich (na sredini) in dr. Franz Alfons Mahnert (desno) z avtorjem 30. marca 2010 na odprtju Mestnega muzeja Krško (foto: Mitja Mladkovič). Egon Ehrlich je potomec dveh grajskih rodbin z območja Dobrne – praprapravnuk sprtih sosedov Avgušтина barona Dienersperga in Antona Karla barona Adelsteina.

v Pragi, ga je sredi leta 1898 zadela kap, po kateri je moral naslednje leto v pokoj. Preselil se je v Arvež (Arnfels) pri Lipnici na Štajerskem in tam še istega leta preminil.¹⁷⁶ Njegova poroka na Dobrni leta 1894 ni bila le zadnja poroka katerega Valvasorjevih potomcev v tem kraju, temveč za dolgo sploh zadnja izpričana prisotnost polihistorjevega potomstva v okolju, kjer je pred tem prebivalo eno stoletje.

V 20. stoletju je pot zanesla v te kraje le redko katerega od potomcev baronov Dienersperg. Bržkone sta se v začetku stoletja tu še mudili ostareli sestri Vetter von Doggenfeld, revni nečakinji viteza Resingena, ki sta živeli v Celju. Precej verjetno je Dobrno obiskal tudi vnuk Franca viteza Gadolle, v Gradcu rojeni Josef Gadolla (1897–1945), znan po svoji navezanosti na Spodnjo Štajersko, kamor je pogosto zahajal na obiske. Ta človekoljubni, protinacistično usmerjeni avstrijski častnik, nazadnje podpolkovnik nemške vojske, je tik pred koncem druge svetovne

vojne postal žrtev nacističnega naglega vojaškega sodišča, potem ko je hotel nemško mesto Gotha kot njegov poveljnik izročiti Američanom v izogib nadaljnim civilnim žrtvam. Josef Gadolla je danes gotovo najbolj prepoznaven potomec Janeza Vajkarda Valvasorja, od leta 2012 uradno mučenec Katoliške cerkve. Po njem se v Gothi in rodnem Gradcu imenujeta ulici, v obeh mestih pa ima spominsko obeležje. Ker je bil poročen z Ljubljancanko in je v družini spodbujal znanje slovenščine, je znala slovensko tudi njegova hči Ingeborg – Inge (1926–1999), ki je zadnjega pol stoletja živela v Avstraliji. Bila je zadnja potomka kranjskega polihistorja, s katero bi se Valvasor lahko pogovarjal v svoji materinščini.¹⁷⁷ Morda je tudi Inge kot otrok kdaj skupaj z očetom videla Dobrno.

Valvasorjevi potomci so se po koncu 19. stoletja potrjeno mudili na Dobrni šele v 21. stoletju, in sicer predstavniki obeh ženskih rodbinskih vej, Gadollove in Resingenove. Dan pred oziroma po odprtju Mestnega muzeja Krško, kjer sta 30. marca 2010 nastopila kot slavnostna govornika, sta rodni kraj svojih prednikov obiskala upokojeni polkovnik Egon Ehrlich (1931) z Dunaja v spremstvu soproge in psihiater dr. Franz Alfons Mahnert (1958) iz okolice Gradca z ženo in tremi otroki. Polkovnik Ehrlich, ki je med drugim veliko storil za ohranjanje spomina na Josefa Gadollo,¹⁷⁸ je pravnuk domoznanca Franca viteza Gadolle in Valvasorjev 6-krat pravnuk, dr. Mahnert pa polihistorjev 9-krat pravnuk. Nasprotno ne bo Dobrna nikoli več videla nikogar iz tretje Dienerspergove rodbinske veje, edine moške veje te rodbine, saj je leta 1936 izumrla.

Strel, ki si ga Franc Ksaver baron Dienersperg v začetku 19. stoletja ni pogнал v glavo – razlog je bila samo ljubezen do bodoče žene –, je torej omogočil življenje še trem generacijam. Spomini tega »celjskega Wertherja« pa so postali dragocen vir o tem, kaj se je pred dvesto leti in več dogajalo za masivnimi zidovi dobrnskih gradov oziroma dvorcev. Če Dienerspergovi spominski zapisi, ki jih je nadaljeval sin Anton Aleks, ne bi govorili o potomcih Janeza Vajkarda Valvasorja, bi najverjetneje še dolgo ležali neprebrani v Zgodovinskem arhivu na Ptujju. Tako lahko sklenemo, da vemo danes o gospodarjih Dobrne in Dobrnice veliko več prav po Valvasorjevi službi, ne da bi imel kranjski polihistor pri tem kaj več kot pasivno vlogo.

¹⁷⁷ Golec, »Der Hudič ist hier zu Hause«, str. 94, isti, Valvasorjevo neznano potomstvo (3. del), str. 66. – O Gadollovi razglasitvi za mučenca (2012) in odkritju spominskega obeležja v Gradcu (2013) še ni drugih pričevanj razen časopisnih.

¹⁷⁸ Polkovnik Egon Ehrlich je avtor treh krajsih in soavtor ene monografije o Josefu Gadolli, izdanih med letoma 1999 in 2013.

¹⁷⁶ Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo (3. del), str. 62.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije:

AS 1075, Zbirka rodovnikov: šk. 2.

DAG – Diözesanarchiv Graz-Seckau:

Matriken-Zweitschriften: Graz–Hl. Blut, Sterbefälle 1845, Sterbefälle 1846.

MRV Gotha – Museum für Regionalgeschichte und Volkskunde Gotha:

Inv. Nr. 29767.

Narodna galerija, Ljubljana:

NG S 888, 962, 965.

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor:

Matične knjige:

Celje–sv. Danijel: R 1773–1784, R 1784–1794, R 1801–1817, R 1817–1840, P 1826–1845, M 1784–1807, M 1808–1834.

Dobrna: R 1783–1830, R 1830–1848, R 1848–1866, R 1867–1888, P 1831–1856, P 1856–1900, M 1771–1830, M 1863–1892.

Nova Cerkev: M 1863–1891.

Ponikva: R 1782–1802, R 1802–1838.

Šoštanj: R 1719–1742.

Zapisniki duš:

0016 Celje–sv. Danijel: K01 (1830–1839).

0030 Dobrna: K01 (1831–1840), K03 (1848–1857).

0117 Nova Cerkev: K26 (1843–1853),

ÖStA – Österreichisches Staatsarchiv

AVAFHKA – Allgemeines Verwaltungsarchiv – Finanz- und Hofkammerarchiv, Wien: Adelsakte: Hofadelsakt von Dienersperg Freiherrnstand 1766, Hofadelsakt von Resing von Resingen 1800.

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv, Graz:

A. Adl von Adelstein: K 1.

A. Brandner von Brandenau: K 1.

A. Dienersperg: K 1–2.

A. Gabelkhoven: K 1.

Handschriften: Gruppe 2, Hss. 240, 655, 800, 911, 917.

Landrecht: K 5–6, 70–71, 126,

Landtafel: LT I, Bd. 68–69, Einlagenbuch 3,

Einlagenbuch 5, 5. Umschreibungsquatern, 6.

Umschreibungsquatern; LT II: Hauptbuch 1,

Hauptbuch 2, Hauptbuch 10, Hauptbuch 11,

Hauptbuch 29, Hauptbuch 32, Urkundenbuch

Tom 14, Urkundenbuch Tom 69, Urkundenbuch

Tom 199, Urkundensammlung 1851 (2347–2612), Urkundensammlung 1857 (7154–Ende),

Urkundensammlung 1859 (16362–21247), Urkundensammlung 1864 (8033–16012), Urkundensammlung 1866 (11549–23678), Urkundensammlung 1870 (1–10000).

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana:

LJU 340, Lazarinijeva genealoška zbirka: šk. VIII.

ZAP – Zgodovinski arhiv na Ptuj:

ZAP 6, Zbirka Muzejskega društva: šk. 52.

ZAP 70, Zbirka rokopisov: R-45.

LITERATURA

Andritsch, Johann: *Die Matrikeln der Universität Graz 1711–1765, Band 4*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 2002.Frank, Karl Friedrich von: *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum »Alt-Österreichischen Adels-Lexikon« 1823–1918. 1. Band. A–E*. Schloss Senftenegg: Selbstverlag, 1967.Golec, Boris: »Der Hudič ist hier zu Hause« – med uboštvom, glasbo, portreti neznanih prednikov, shizofrenijo in evtanazijo. Usode zadnjih Valvasorjevih potomcev na Slovenskem v prvi polovici 20. stoletja in njihova kulturno-umetnostna zapuščina. *Zgodovina za vse* XVII (2010), št. 1, str. 51–100.Golec, Boris: Neprava Valvasorjeva hiša v Krškem sredi 19. stoletja v rokah njegovega daljnega sorodnika in neposrednih potomcev – vzrok za »usodno« pomoto? Pozabljeni ljubiteljski muzealec Anton pl. Hohenwart (1768–1846). *Zgodovina za vse* XVIII (2011), št. 2, str. 80–91.Golec, Boris: Pozabljeni »mali štajerski Valvasor« – polihistorjev potomec Franc vitez Gadolla (1797–1866). *Kronika* 60 (2012), št. 1, str. 23–78.Golec, Boris: Trpljenje »celjskega Wertherja«, tosvetne skrbi njegovega sina in uvod v zaton njunega rodu. Spomini dveh Valvasorjevih potomcev baronov Dienersperg s Celjskega. *Zgodovina za vse* XVIII (2011), št. 1, str. 15–67.Golec, Boris: *Valvasorjeva hiša v Krškem – napačna in prava*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Kulturni dom Krško, enota Mestni muzej Krško, 2013.Golec, Boris: Valvasorjevo neznano potomstvo do današnjih dni – 1. del. *Zgodovinski časopis* 62 (2008), št. 3–4, str. 351–383; 2. del. *Zgodovinski časopis* 65 (2011), št. 3–4, str. 292–373; 3. del. *Zgodovinski časopis* 66 (2012), št. 1–2, str. 46–114.Golec, Boris: Zrušitev starega dobrnskega gradu Schlungenburg (Kačji grad) med legendo in zgodovino. *Kronika* 62 (2014), št. 3, v tej *Kroniki*.

Grobelnik, Ivan: Nastanek in razvoj zdravilišča Do-

- brna. *Celjski zbornik 1959*. Celje: Svet za prosveto in kulturo okraja, 1959, str. 107–118.
- Hacquet, Balthasar: *Oryctographia Carniolica, oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien, und zum Theil der benachbarten Laender. Dritter Theil*. Leipzig: J. G. I. Breitkopf, 1784.
- Hammer-Luza, Elke: »Es ist zum Sterben langweilig, wie in einem Kloster. Bad Neuhaus/Dobrna und sein Kurgast Anna Plochl 1825/1826. *Blätter für Heimatkunde* (Graz) 87 (2013), Heft 1/2, str. 6–21.
- Horvat, Jasna – Kos, Mateja: *Zbirka slik Narodnega muzeja Slovenije*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2011.
- Kuret, Niko: *Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848. Topografski podatki po odgovorih na vprašalnice nadvojvode Janeza (1811) in Georga Göttha (1842). Prvi del. 2. snopič* (Gradivo za narodopisje Slovencev 3). Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede, 1987.
- Orožen, Ignaz: *Das Dekanat Neukirchen mit den Pfarren St. Leonhard in Neukirchen, St. Bartholomä in Hobeneck, Maria Himmelfahrt in Doberna, St. Peter und Paul in Weitenstein, St. Martin in Rosenthale, St. Joseph in Sternstein, St. Judok am Kozjak und U. L. Frau in Kirchstätten* (Das Bisthum und die Diözese Lavant, Theil 8). Marburg: Selbstverlag, 1893.
- Orožen, Janko: Donesek k zgodovini Dobrne. *Celjski zbornik 1960*. Celje: Svet za kulturo okraja Celje, 1960, str. 280–291.
- Orožen, Janko: *Zgodovina Celja in okolice. I. del. Od začetka do leta 1848*. Celje: Kulturna skupnost, 1971.
- Orožen, Janko: *Zgodovina Celja in okolice. II. del (1849–1941)*. Celje: Kulturna skupnost, 1974.
- Pirchegger, Hans: *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte*. München: Verlag R. Oldenbourg, 1962.
- Schiviz von Schivizhoffen, Ludwig: *Der Adel in den Matriken der Stadt Graz*. Graz: Lydia Schiviz von Schivizhoffen geb. Haas von Bingen, 1909.
- Schlossar, Anton: *Erzherzog Johanns Tagebuchaufzeichnungen von seinem Aufenthalte im Kurorte Rohitsch=Sauerbrunn und über seine Reisen in Untersteiermark aus den Jahren 1810, 1811 und 1812*. Graz: Leykam, 1912.
- Schmutz, Carl: *Historisch Topographisches Lexicon von Steyermark. Dritter Theil*. Gratz: Verlag Kienreich, 1822.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.
- Stopar, Ivan: *Dobrna* (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov 98). Maribor: Obzorja, 1980.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. Tretja knjiga. Spodnja Savinjska dolina*. Ljubljana: Založba Park Znanstveni tisk, 1992.

Tangl, Karlmann: Beiträge zur Geschichte der Herrschaft und des Badeortes Neuhaus. *Mittheilungen des Historischen Vereins für Steiermark* III (1852), str. 160–222.

Witting, Joh.[ann] Bapt.[ist]: *Steiermärkischer Adel*. Nürnberg 1919–1921. Ponatis v: *Die Wappen des Adels in Salzburg, Steiermark und Tirol* (1. Siebmacher's großes Wappenbuch, Band 28). Neustadt an der Aisch: Bauer & Raspe, 1979.

ČASOPISNI VIR

Deutsche Wacht (Celje) X (1885), Nr. 25, 26. 3. 1885.

PORTRETI

Narodna galerija, Ljubljana:
NG S 888, 962, 965.

Narodni muzej Slovenije:
inv. št. 17798, 17799.

S U M M A R Y

Dobrna – for a century the home of the descendants of Janez Vajkard Valvasor

It has only recently been discovered that between 1770 and the 1830s Dobrna was the home of most descendants of the famous Carniolan polymath Johann Weikhard Valvasor (1641–1693). The last one held an estate here until 1870 and the others retained their ties with the area even later on. They owned the old medieval Schlangenburg Castle, which suddenly started to crumble precisely at the beginning of this period (1773), and abandoned it, the Neuhaus (Dobrna) mansion, constructed as a substitute for the old castle, the thermal spa, which was brought to new glory after a long period of lethargy, and later also the nearby Dobrnica (Gutenegg) mansion, whose previous owners, Barons Adelstein, shared a double kin relationship with Valvasor's descendants. In the said four locations at Dobrna and its surroundings, the destinies of Barons Dienersperg were entwined with the destinies of the female lines of their family – Counts Hoyos, Knights Resingen and Knights Gadolla – some so closely that a skilled writer might weave them into a family novel.

The »century« of Valvasor's descendants at Dobrna began in 1770, when Augustin Baron von Dienersperg (1742–1814), Valvasor's great-grandson, from whom derive all modern descendants of the polymath, married into the estate. Just before his marriage with the local daughter Maria Josefa von

Brandenau (1743–1818), Augustin came into possession of the seigniorship with the adjacent thermal spa, which he bought at a public auction in the preceding year through the wife of his uncle. Before the auction, he found himself in a wrangle over the estate with the contriving owner of the neighbouring manor, Anton Baron von Adelstein from Dobrnica. However, it was not until years later, when his son Franz Xaver (1773–1846) wanted to marry Adelstein's daughter Antonia (1782–1845), that Augustin's grievance against Adelstein and his family burst out in all its fury. The discovery of Baron Franz Xaver's personal memoirs from 1835 has provided us with more detail on the relationships and intergenerational tensions in the Dienersperg family than on any other family of Valvasor's descendants, even in the most recent times. The dispute with his father Augustin, the »family absolutist«, nearly drove the young »Werther of Celje«, Franz Xaver to suicide, but after thirteen years, the family affair ultimately concluded with a happy ending – the marriage (1813). What is more, Augustin's grandson, Franz Ritter von Gadolla married Adelstein's granddaughter Kajetana (1844).

Augustin Baron von Dienersperg diligently worked his way from humble beginnings to the possession of no less than four mansions, while showing no interest in the Dobrna spa, which remained utterly neglected until the end of his administration. Major investment in its restoration and revival was made after 1815, by his son Franz Xaver, who then also made no less than two attempts to sell it. In the meantime, Franz Xaver bought the neighbouring Dobrnica estate from his wife's family, Barons Adelstein, but moved to Graz/Gradec with the entire family in 1835. Just before his death (1849), Franz Xaver sold the Dobrna spa to his son-in-law

Johann Count von Hoyos, while his oldest son Ferdinand (1817–1853) took over the administration of the Dobrna and Dobrnica seigniorships. Following the land redemption, Ferdinand sold the inherited estate (1851) and died soon afterwards in Graz, while the spa was ultimately sold at an auction (1858) after twelve years of Count Hoyos's megalomaniac projects and enormous debt.

Nevertheless, there were still two occasions on which the Dobrna and Dobrnica mansions and their demesnes returned into the possession of Valvasor's descendants. Augustin's grandson, Johann Nepomuk Ritter von Resingen (1812–1885) from the female line of the Dienerspergs, bought them as early as 1855, but gradually sold them off until 1870. During this time, the Dobrnica mansion shortly fell into the hands (1859–1866) of Kajetana, Countess von Hoyos, née Dienersperg, the daughter of Franz Xaver and granddaughter of Augustin. And finally, a part in the family history was also played by the other female line of the Dienerspergs, Knights Gadolla. Augustin's grandson, Franz Ritter von Gadolla (1797–1866) not only married Adelstein's granddaughter but as an authority on local history also studied the past of the family of his mother, Baroness Barbara Dienersperg and the family estate. It is to Gadolla that we owe much of our current knowledge of the Dobrna local history. Apart from that, two important events happened at Dobrna: one to his oldest daughter and the other to his youngest son. His daughter Josefine, who lived in Graz, died suddenly at the Dobrna spa in 1889 and his son Kajetan, then an officer serving in Celje, tied the knot at the then parish church in 1894. Thenceforth, Valvasor's descendants maintained their ties with Dobrna through occasional visits, which became increasingly fewer from the early 20th century onwards.